

MONUMENTA

QUÆDAM ECCLESIASTICA
SÆCULORUM VII ET VIII QUASI INTERMEDIA.

POSTREMORUM REGUM PRIMÆ STIRPIS FRANCORUM

ECCLESIASTICÆ ET PIÆ DONATIONES ULTIMÆ.

(Ex. Breq. Diplomata, Chartæ, Leges, etc., t. II.)

ANN. 691—748.

Diploma Chlodovei III, quo concessam Sithiensi monasterio immunitatem confirmat ^a (ann. 691).

Chlodoveus, rex Francorum. Si illa beneficia, que parentes nostri ad loca sanctorum prestiterunt vel concesserunt, pro nostris oraculis confirmamus, et regiam consuetudinem exercemus, et nobis ad laudem vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Igitur venerabilis vir Bertinus, abba de monasterio Sithiu quod est in pago Tarwaninse, in honore sancte Marie genitricis Domini nostri Jesus Christi nec non et sancti Petri et Pauli apostolorum, vel ceterorum domnorum sanctorum constructum, ad nostram accessit presentiam; clementie regni nostri suggestit, eo quod avus noster Chlotarius ^b [*Mab.*, Chlodovius] quondam rex, de omnes curticellas vel villas ipsius monasterii, quicquid presenti tempore possidebant, aut adhuc in antea ex munere regum, vel collato [*Mab.*, collata] populi, seu de comparato aut de quolibet recto (*Mab.*, qualibet) adtracto, in quibuslibet pagis atque territoriis inibi erat additum vel collatum, integra emunitate antecessore suo Mummolino, quando vel ad predicto monasterio concessis, ut nullus iudex publicus ibidem ad audiendas causas, freta exigenda, fidei iussores tollendos, nec mansiones aut paratas faciendos, nec homines ipsius monasterii, tam ingenuos quam

et servientes, super terras suas cominantes, distringendos, nec nullas redibitiones requirendas nec exactandas, nec judiciaria potestas ibidem ingrediendo quoquo tempore non deberet, nisi sub emanatis nomen omni tempore cum omnis fretis concessis pars ipsius monasterii debeat possidere. Unde et præceptionem principum, seu confirmationem avunculi nostri [*Mab.*, avunculorum nostrorum] Chlothacharii et Childerici, seu et genitoris nostri Theoderici quondam regis, qualiter hec vel illa locella, que postea ipse Bertinus abba ad parte ipsius monasterii pro commutationis titulo vel strumenta accipere confirmaverunt, nobis in presente ostendit relegendas, et ipsis beneficiis concessis de tempore usque nunc asserit conservatas; sed pro firmitatis studium petiti memoratus abba celsitudini nostre, ut hoc circo [*Mab.* circa] ipsum locum pro nostra auctoritate plenius confirmare deberemus. Cujus petitioni pro mercedis nostre munere, vel reverentia ipsius sancti loci, ita prestitisse, et in omnibus confirmasse cognoscite. Precipientes enim ut, quicquid constat scriptis avos nostros Chlodovius quondam rex ^c, de ipsa emunitate, sicut superius est comprehensum, prefato Mummolino, vel postea ipsi [*Mab.*, ipse] avunculi nostri Chlothacharius seu Childericus, seu et genitoris nostri Theoderici, quondam regis [*Mab.*, genitor noster Theodericus, quondam reges], juste et rationabiliter consenserunt vel confirmave-

^a Vulgatum a Mabillonio. De re dipl. pag. 607, ex chartulario Folquini; recusum in Supplemento operum diplomat. Miræi, t. II, pag. 928; in Collectione scriptorum rerum Francic. t. IV, pag. 637 [et in Chartulario Folquini, a claro viro Guérard anno 1841 edito, pag. 34]. Iterum edimus, ex transumpto ex eodem chartulario, propria manu domni de Wite archivis S. Bertini præfecti exarato, et in chartophylacium nostrum invento. Ab hoc transumpto interdum differt Mabillonii editio; varias lectiones inter uncinos adscripsimus. Discrepantiæ ortæ videntur ex emendationibus quas Mabillonius adhibuit

feliciter quidem, sed lectore non monito: quod nefas ducimus. Vide notam quæ proxime sequitur.

^b Hoc loco *Chlodovium* legi Mabillonius, pro Chlotario: recte; Chlodoveus enim II Chlodovei III avus fuit, non Chlotarius. Emendatio emergit ex ipso diplomate, ubi infra dicitur Chlodoveus (nomine scilicet secundus) Chlodovei III avus, avunculi vero Chlotarius et Childericus. Genuinam autem, etsi corruptam, chartularii lectionem exhibere debemus [quæ eadem est in editione clari viri Guérard].

^c Illic enumerantur quatuor diplomata de Sithien- sis monasterii immunitate: ab avo Chlodoveo mem-

runt, et de eo tempore usque nunc recto tramite factum conservatum, ita et iante pro nostro precepto plenius in Dei nomine confirmato, inspectas ipsas preceptiones suprascriptorum principum, sicut per easdem declaratur, circa ipso abbati Bertino, vel successoribus suis, aut ipso monasterio Sithiu omni tempore ipsis beneficiis concessis, in omnibus valeat esse conservatum, et nulla refragatione vel nullo impedimento a iudicibus publicis exinde quoquo tempore habere non pertimescant: unde et ipsa confirmatio [*Mab.*, congregatio] pro stabilitate regni nostri vel salute patrie Domini misericordiam iugiter debeant exorare. Et, ut hec auctoritas firmiter habeatur, et in omnibus conservetur, nos et preclsa genitrix nostra Chrothechildis regina manus nostre signaculis subter eam decrevimus confirmare.

Signum gloriosi Chlodovei regis.

Signum preclse genitricis nostre Chrothechildis regine ^a.

Actum sub die 1 Kal. Junias, anno 1 regni nostri ^b.

II.

Placitum Chlodovei III, regis Francorum, ac lite inter Chainonem, abbatem sancti Dionysii, et Ermenoaldum abbatem, qui vadimonium deseruerat ^c (ann. 692).

Chlodovius, rex Francorum, vir iuluster. Venientes agentis basilice domni Dionysii, ubi ipsi preciosus domus in corpore requiescit, et venerabilis vir Chaino abba preesse viditur, Noviento, in palacio nostro, nobis suggesterunt eo quod itemque venerabili viro Ermenoaldo abbati ante lus annus vuaddio pro olio milli quingentas (sic) libera, et vino bono modios cento, pro Ansebercto episcopo ipsi Chaino abba ei commendassit; et taliter ipsi Ermenoaldus spondedisset ut hoc ei dare et adimplere debirit, et hoc menime ficisset. Unde et ante dies per eorum noticias [*Felib.*, noctitias] paricolos ante domno Sy-

ab avunculis Chlotario et Childerico duo, quartum a patre Theodorico. Quartum hoc supra edidimus, sub anno 682, Octob. 23; tria alia non vidimus [neque in nova Chartularii Sithiensis editione a clero viro Guérard in lucem prolata reperitur]; Chlotarii enim diploma quod de Sithiensi monasterio typis mandavimus, sub anno 662 nihil habet de immunitatibus hujus monasterii.

^a In Folquini chartulario [quo usus fuerat D. De Wite] expressa exhibentur Chlodovei III et Chrothechildis monogrammata, quæ inaccurate videntur a chartularii scriptore efficta. Frustra enim oculus in iis deprehendere conatur utriusque nominis compendia. Horum mentio fit apud Mabillonium, *De re dipl.* pag. 378, qui ea in autographo existisse non dubitat, etsi rara fateatur monogrammata in diplomatis Merovingicis. [Hæc monogrammata, quæ lictori occurrunt in nova Chartularii Sithiensis editione, pag. 36, æri incidenda non duxi.]

^b Iperius Chron. ap. Marten. *Thes. anecd.* t. III, pag. 472, hoc diploma emissum ait sub die 1 Kal. Maii. Regnum orsus est Chlodoveus III, sive anno 690, elapso mense Septembri, sive circa initia veri, anno 691, juxta Longueruum, *Annal. Franc.* in *Collect. script. rer. Franc.* t. III, pag. 696.

^c Vulgavit Mabillonius in *Actis SS. ordinis sancti Benedicti*, sect. III, part. II, pag. 559, et accuratius libro VI, de *Re diplomatica*, pag. 473; iterum edidit

A gofrido pontefeci placita inter se habuerunt, ut medio minse Aprile jam preterito, ipsi Ermenoaldus abba apud tris homenis sua mano quarta ante ipso pontefeci, aut hoc conjurare debirit, quod ipso vuaddio de mano memorato Chainone abbati numquam adchramissit ^d, nec hoc ei dare et adimplere spondedisset, et, quod se menime faciebat, argento liberas dece ad ipso diae ei dare debirit. Quod se hoc non faciebat, postea istas Kal. madias jam preteritas ante nos debirint conjungere, et inspectas eorum [*Mab. et Felib.*, coram] noticias eorum inter se de ac causa debirint deducere racionis. Unde et per ipsas eorum noticias paricolos, taliter inter se placitum habuerunt initum. Sed venientes ad eo placitum ipsi agentis jam dicto abbati, Noviento, in ipso palacio nostro, per triduo seu per pluris dies, ut lex habuit, placitum eorum vise sunt custudissent, et ipso Ermenoaldo abbati abjectissent vel soladissent, ipsi nec vinissit ad placitum, nec misso in vice sua dirixissit, nec nulla sonia nunciassit adhrmat. Proinde nos taliter una cum nostris procerebus constelit decrivisse, ut se evidenter per eorum noticias paricolos taliter inter se pro ac causa placitum habuerunt initum; et iuluster vir Vuarno, comis palacii nostri, testintuniavit quod memorati agentis jam dicto Chainone abbati placitum eorum ligebus custudierunt, et superscriptus Ermenoaldus abba placitum suum custudire neclixsit, jobemmus ut quicquid lex loci vestri de tale causa edocit, memoratus Ermenoaldus abba, partibus ipsius agentibus ad parti superscripti Chainone abbati, vel basilice sui domni Dionysii omnemodis vobis distringentibus componire et satisfacere non recusat. Agnilus [*Felib.*, Agnilus] recogn.

Datum quod ficit mensis Madius dies quinque, anno secundo regni nostri, Noviento, in Dei nomine feliciter ^e.

Felibanus, in *Hist. abb. S. Dion.* probat. pag. 12; uterque ex autographo [nunc in Archivo regni, κ, scrip. 3, asservato, ad cuius fidem novam recensione instituit A. Teulet]. Felibianus tamèn aliquas exhibet discrepantias, quas inter uncos notavimus. Instrumentum hoc recuderunt Cointius, *Ann. t. V*, p. 275, et *Coll. script. rer. Franc.* t. IV, pag. 668; Cointius plurimas adhibuit emendationes et restitutiones, quas apud ipsum videsis. Posterioris Mabillonii editionis lectiones sequimur. Lis de qua hic agitur vertebatur in eo quod, cum cuidam Ermenoaldo abbati dedisset vadimonium Chaino, abbas S. Dionysii, sponsori pro mille et quingentis libris olei et centum modis vini a Chainone Ansebercto traditis, inde provocatus in iudicio coram Sygofrido episcopo (Parisiensi), promissit se infra certum tempus rem exsecuturum; sin minus, ad placitum regis pertraheretur: quod factum fuit; et placito habito, cum ad vadimodium Ermenoaldus non venisset, iudicio damnatus est.

^d Hic legimus *adchramire*, quod in placito anni 691, *achramire*: in aliis documentis *adhramire*, *adramire*, *agramire*; nam, ut dixi, qui se aliquid facturum aut prestiturum promittebat, festucam aut aliud signum adversario tradebat. Videsis Cangium præsertimque novam editionem a docto viro Henschel susceptam, voc. *Adramire*.

^e Notaverat in priore editione Mabillonius cæcum sigillum huic chartæ affixum fuisse. Cujus fragmen-

III.

Diploma Chlodovei III, regis Francorum, quo immunitatem a teloneis monasterio sancti Dionysii concedit et confirmat (ann. 692).

Chlodoveus, rex Francorum, vir iustus. Dum ante hunc annus proavus noster Dagobertus, condam rex, solidus cento eximitis de Massilia civitate, sicut ad cellario fisci potuerant esse exactati ad basilicam^b peculiaris patroni nostri domni Dionysii, ubi ipsi preciosus in corpore requiescit, et venerabilis vir Chaino abba preesse viditur, per sua preceptione concessissit, et parens noster Sygebertus, seo et habuncoli nostri Chlotharius et Chyldericus, eciam et genetur noster Theudericus condam regis, per eorum preceptionis hoc ibidem dinuo concesserunt vel confirmaverunt; et taliter in ipsas preceptionis videtur habire insertum, ut tam in ipsa Massilia, quam et per reliqua loca in rigna nostra ubicumque telleneus, portaticus, pontatecus, rotatecus, vel reliquas red. ebucionis a iudicebus publicis exigebatur, de carradeci qui hoc inferre viduntur, ad missus ipsius basilici nullatus requereritur nec exegiritur, nisi hoc in omnibus annis syngolis haberent concessum; ideo per presenti urdenacione vobis omnino jobemus adque super omnia demandamus, ut quomodo missi ipsius basilici domni Dionysii vel memorato Chaenone abbati ad vos vinerint, ipsos soledus cento exemitis secundum consuetudinem in cellario absque ulla mora vel delacione; juxta quod urdo cadaboli fuerit, eis omnemodis dare et adimplere faciatis: et de ipsa carradeci qui hoc inferre veduntur, nec in ipsa Massilia, nec per reliqua loca in rigna, Deo propicio, nostra, nullo telleneo, nec portatico, nec pontatico, nec rotatico, nec nullas reddebucionis, nec vos, junioris vestri, nec quislibet de

tum, crinita facie impressum, adhuc exstat. [Vide N. de Wailly, *Elementa palæographiæ*, t. II, pag. 377, et sigillorum tab. A, n. 3.]

^a Bis hoc diploma elidit Mabillonius ex autographo [nunc in Archiv. regni, κ, scrip. 3 asservato]: prima vice, inter instrumenta ad Acta SS. ord. S. Bened. illustranda, t. IV, pag. 560; iterum libro vi De re dipl. pag. 474. Ex eodem autographo illud exscripsit Felibianus, Hist. abb. S. Dion. prob. pag. 12. Recuderunt Cointius, Ann. t. V, pag. 276, ex priori editione Mabillonii; Colle. t. script. rer. Franc. t. IV, pag. 669, ex posteriori; nos ex ipso autographo diligentiùs collatæ edimus [ad cuius fidem novam instituit recensionem A. Teulet]. Solæcis vocibus et mendis omnis generis referta est charta, quæ Cointius emendare conatus est.

^b Pro vocibus ad basilicam, legerat primum Mabillonius *abbas Ilca*, Acta SS. ubi supra, quod Cointius fefellit. Hinc enim arbitratus est admitendum esse abbatem S. Dionysii nomine Ilcam, qui in omnibus hujus monasterii abbatum catalogis desideratur. Sed veram lectionem curis posterioribus feliciter assecutus est Mabillonius, de Re dipl., ubi supra, scilicet *ad basilicam*; unde Ilca abbas inter personas felicitas omnino amandandus. Posteriori Mabillonii lectionem confirmat Felibiani editio ad fidem autographi.

^c Notat Mabillonius, Acta SS. ubi supra, hoc loco existisse subscriptionem cancellarii, sed quam fatetur, et merito, se legere non potuisse.

A parte fisce nostri, requerere neo exactare penitus non presumatis. Vidite ut aliud ob hoc non faciatis, se gracia nostra optatis habiri propicia.

Aghilus jussus recog^c. (*Locus sigilli*.)

Datum quod ficit minis Junius dies quinque, anno secundo rigni nostri, Noviento feliciter.

IV.

Diploma Chlodovei III, regis Francorum, quo commutationem approbat quondam stat. tam inter Childericum regem et abbatem monasteriorum Stabulensis et Malmundariensis (ann. 692)

Chlodoveus, rex Francorum, iustri Herico [Charavio] duce et Clareieivo [Ærico] comiti. Quotiens inter anteriorum regum celsitudinem et congregatione sancta monachorum pro instrumenta cartarum de qualibet re facta fuerit commutatio, oportet scripturarum seriem inter partes per nostram preceptionem confirmare. Ideo vir apostolicus et pater noster Papolinus [Papolenus], episcopus, clementiam regni nostri suggestit eo quod dominus noster et avunculus Childericus, quondam rex, una cum antecessore suo domno Remaelo, episcopo quondam, suis monachis, ubi ipse ad monasteria Stabu'acho et Malmundario et [Stabulans] custos esse videtur, locella aliqua commutassent. Unde et accepit pars domini et avunculi nostri Childerici, quondam regis, locellum cui nomen Athetasis, cum hominibus ibidem commanentibus, et omne peculiare eorum vel terras eorum, quas excolere videntur, his nominibus: Radefrido cum nepotibus suis; Bertranno [Bertramno, Adelino], Gisfoberto, Aganulfo, item Radefrido, Sigofrido, Rigoberto: pro ipsa re in commutatione ipse pontifex accepit de fisco nostro locellum qui dicitur Maipa, cum hominibus ibidem commanentibus, his nominibus: Athelino, Albode et Vinegario,

^d Ediderunt Henschenius in tribus Dagobertis, pag. 148, Martenius in Amplissima collectione, t. II, col. 14, uterque ex archivis Stabulensibus; Cointius, Annal. t. IV, pag. 286, ex Henschenio; Bertholetus, Hist. Luxemb. prob. pag. 22, et Collectores scriptorum rerum Francicarum. t. IV, pag. 669, ex Martenio. Nos ad fidem Martenii recudimus. [Nonnullas varietates lectionis, quas mecum humanissime communicavit vir doctus de Reiffenberg, ex codice regie bibliothecæ Bruxellensis, etsi non magni momenti, inter uncas exscribendas curavi.] Instrumentum commutationis inter Childericum II et Remaclum, hoc diplomate confirmatum, hodie non exstat, quod sciannus. Papolinus seu Pabolenus [aut, ut in codice Bruxellensi, *Papolenus*] qui confirmationem a Chlodoveo III impetrat, episcopus simul dicitur et cu tot monasteriorum Stabulensis et Malmundariensis. Sic et Remaclus, unus ex ejus antecessoribus, iisdem abbatibus et episcopis nominibus simul appellabatur; imo, si Martenio credimus, id veteris moris fuit, ut a bates quorundam monasteriorum episcopi ordinarerentur, absque ulla certa et determinata diocesi; quem morem ad nonum usque sæculum in monasteriis Stabulensi et Malmundariensi viguisse probat, Ampliss. col. lect. t. II, præfat. pag. 3. Hanc autem causam aperit, scilicet, ut juniores monachi a suis abbatibus sacros ordines susciperent, nec ordinationum occasione extra monasterium discurrerent.

cum terris quas excolere videntur, et omne peculiare eorum, ut hæc pars ipsi pontifici et suis monachis in perpetuo tempore debeant permanere. Inde et commutationem ipsius principis tum a suis manibus roboratam, nobis in præsentem ostendit relegenda; quod pro firmitate studuimus petitiones eorum plenius circa ipsa monasteria vel congregationem sanctam confirmari præceptum. Cui nos hoc beneficium præstitisse vel confirmasse, ac in omnibus concessisse cognoscite. Præcipientes enim ut, quicquid constat per inspectam ipsam commutationem ipsius principis juste et rationabiliter inter ipsum et gloriosum dominum Remalgum, jam dictum pontificem, fuit commutatum aut concambiatum, tam terris, curtibus, casis, campis, pratis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, mancipiis, ædificiis, et reliquis rebus atque corporibus, dominus et pater noster Pabolenus ad partem jam dictam Stabelascho [Stabelaco] et Malmundario per nostrum præceptum plenius confirmato, perennis temporibus habeat confirmatum atque stabilitum [atque indultum]. Et, ut hæc præceptio nostris et futuris temporibus firmiorem obtineat vigorem, manus nostræ signacula subter eam decrevimus adfirmare.

Signum Chlodovei, gloriosissimi [gloriosi] regis.
Rex Francorum

Data quod fecit mense Junio xxv, anno secundo regni nostri, Namuco a recognovi.

V.

Diploma Chlodovei III, regis Francorum, quo immunitates et privilegia monasterii Anisolensis confirmat, a prædecessoribus suis concessa ^b (ann. 692).

Chlodoveus, rex Francorum, vir iuluster, omnibus agentibus præsentibus et futuris. Si petitionibus sacerdotum, in quo, pro opportunitatibus ecclesiarum vel monasteriis nostris, patefecerint auribus, libenter audimus, regiam consuetudinem exercemus, et nobis ad mercedem vel stabilitatem regni nostri pertinere confidimus. Ideoque venerabilis Ibbolenus, abba de monasterio Anisola, quæ est in pago Cenomannico, in honore peculiaris nostri patronisque pii Carilephi confessoris constructus, per missos clementiæ regni nostri detulit in notiã, eo quod consobrinus noster Guntramnus, quondam rex, ad

^a Collectores scriptorum rerum Francicarum vocem *recognovi* expunxerunt, et vocem *Namuco* acceperunt pro loci nomine ubi diploma datum fuit, quod alias *Namuchum* et *Namurcum* effertur, vide Vales. not. Gall. verbo *Namucum*. Quo autem sponsore lectionem receptam emendaverint non docent. Vox *Namuco* nomen hic videtur referendarii seu notarii, ad majorem instrumenti fidem subscribentis, quod evincit vox *recognovi*, quam ex conjectura amandare non licuit.

^b Vulgavit Martenius, Ampliss. collect. t. I. col. 8, ex chartulario Anisolensi; recuderunt Collectores scriptorum rerum Francicarum, ex Martenio, t. IV, page 670. Theodorici III diploma hic laudatum edidimus alibi, sub anno 674; alia vero quæ ibi memorantur hodie latent. Mabillonius, Annal. t. I, pag. 544, ait se legisse, in parvo chartulario Anisolensi, præceptum Dagoberti a Chlodoveo III

A ipsum monasterium sub omni immunitate per suam auctoritatem concessisset, et hoc postea avi nostri Chlotarius et Dagobertus, seu et Chlodoveus, nec non item Chlotarius, quondam reges, vel dominus et genitor noster Theodericus, quondam rex, per eorum auctoritates ipsorum manus roboratas ipsi monasterio hoc confirmassent: unde et ipsas præceptiones se ex hoc præ manibus habere affirmant. Et hoc circa ipsum monasterium nullo inquietante adserunt conservari; sed pro totius rei munimine postulat ut hoc nostra auctoritas in ipso monasterio plenius debeat observari: quod nos præstitisse et generaliter confirmasse vestra non dubitet magnitudo. Quapropter per præsentem præceptum jubemus ut, sicut per auctoritates suprascriptorum principum leguntur, et usque nunc fuit observatum, neque vos, neque juniores vestri, neque successores vestri, in curtes ipsius monasterii, neque ad causas audiendum, neque ad fredda exigenda, nec mansiones requiringdo, penitus ingredi non præsumatis, nisi per hanc auctoritatem firmatam ipse abba successoresque ejus in causis ipsius monasterii ibi Deo famulantes, quod ad præsens rationabiliter habere videntur, aut a Deo timentibus hominibus ibi fuerit additum vel augmentatum, sub omni immunitate, inspectas ipsas præceptiones supra memoratorum principum, quas se præ manibus habere affirmant, valeant habere, tenere, possidere, et ibidem ad ipsum locum sanctum per hanc auctoritatem nostram hoc quod est firmatum perenniter proficiat ad augmentum, ut potius delectet eis melius pro stabilitate regni nostri Domini misericordiam exorare. Et, ut hæc petitio nostra firmiorem obtineat vigorem, manus nostræ signaculis subter decrevimus adfirmare. Chlodoveus rex. † Data Kal. Septemb. anno II regni nostri, Compendio.

VI.

Diploma Chlodovei III, regis Francorum, quo villam Nocitum, monasterio Sancti Dionysii ab Angantrude concessam, in placito asserit ^c (ann. 692).

Chlodovius, rex Francorum, vir iuluster. Cum nus in Dei nomine Lusarca, in palacio nostro, una cum apostolecis viris in Xpo patribus nostris, Sygfrido, Constantino, Gribone et Ursiniano, episcopis ^d; necnon et iulustribus viris, Ragnoaldo, Norde-

D confirmatum; sed id nondum publici juris factum fuit. [Hoc parvum chartularium in Cenomanensi archivo frustra quæsitum est.]

^c Typis mandavit Mabillonius inter Acta SS. ordinis S. Benedicti, sæculo III, part. II, t. IV, pag. 558, ex autographo, et iterum libro VI De re diplomatica, pag. 474, ex eodem autographo [nunc in Archivo regni, n. scrip. 3], accuratius, ut ipse docet. Ex hoc ipso autographo, Felibianus, Hist. Abb. S. Dion. prob. p. 13, edidit. Recuderunt ex Mabillonio, Cointius, Annal. t. V, pag. 274, et Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 671. [Vir clarus de Brequigny monitum voluit lectorem se in hoc placito recuendo autographi lectiones secutum esse. Nonnulla tamen ex nova recensione restituenda. A. Teulet restituit.]

^d Notanda nomina episcoporum nominibus procerum præposita. Ex episcopis autem hic enumeratis,

beretho, Ermenfrido optimatis; Madelulfo, Erconal-
do, gravionebus; necnon et Benedicto et Chardoino,
seniscalcis; seu et Marsone, comite palati nostro,
ad universorum causas audiendum, vel ricto iudicio
termenandum resederimus; ibique veniens venera-
belis vir Chaino, abba de basilica peculiaris patroni
nostri domni Dionisii, ubi ipse preciosus in corpore
requiescit, adversus inlustris Deo sacrata Angan-
trude, filia Ebrulfo, relicta Ingobertho quondam,
saggeribat, dum dicitur eo quod villa nuncopanti
Nocito, sitam in pago Camiliacinsæ, cum omni me-
rito vel adiecencias suas ad se pertinentis vel aspi-
cientis, quicquid ipse Ingobertho vel memorata
Angantrudis tam de alote parentum quam de compa-
rato vel de qualibet adtractum ibidem tenuerunt vel
possiderunt, per suum strumentum ipsius abbatis in
integritatem firmasset; unde et ipso strumentum seu
et precarium, per quod ipsa Angantrudis pertinen-
cium ipsius abbatis hoc possedibat, in presentem
ostendedit religendas eas relictas: sed, dum memo-
rata Angantrudis ad presens aderat, interrogatum
ei fuit, se ipsa villa Nocito memorato Chainone ab-
bati vel ad partes basilice sui Sancti Dionisii firmas-
sit, aut se autur exinde adesse volibat; sed ipsa
Angantrudis in presenti taliter fuit professa, quod
memorata villa Nocito, una cum omne merito vel
adiecencias suas ad se aspicientis vel pertinentis,
quantumcumque ipsa vel jogalis suos Ingobertho
de qualibet adtractum ibidem tenuerunt vel possi-
derunt, memorato Chainoni abbati vel basilice sui
sancti Dionisii per ipso strumentum firmasset, et
ipso strumentum vel precarium ob hoc fieri rogassit;
et autur contra quemlibet exinde aderat, et inania
adesse disponibat; proinde nus taliter una cum
nostris procerebus constitet a decessisse ut, dum
inluster vir Marso, comis palati nostri, testimoniavit
quod hæc causa taliter acta fuisset denuscitur, jo-
hemmus ut memoratus Chaino abba, vel pars basilice
sui sancti Dionisii, ipsa villa Nocito una cum omnem
merito vel integritate sua, inspecta ipsa strumenta,
sicut per ipsas declaratur, absque repeticione, me-
morata Angantrude vel suis heridebus, omne tem-
pure habiaut evindegatas: et se ipsius Chainone
abbati vel successoribus suis seu agentis basilice
inania fuerit necessitas, memorata Angantrudis vel
heridis sui in auturicio eum exinde contra quem-
libet studiant defensare. Chlodoinus ^b recognovit.
(Locus sigilli.)

Sigofrius Parisiensi Ecclesie præerat, Constantinus
Bellocacensi, juxta Mabillonium, ubi supra, et Cointium.
Ursinianum coniecit Mabillonius Ambianensem
sedem tunc occupasse, cui adstipulatur Nova Gallia
christiana, t. X, col. 1156. Hujus vero, sicut et Gri-
boulis, quæ fuerint sedes ignorat Cointius.

^a [Hanc vocem ex autographo addidi.]

^b Sic posterioribus curis Mabillonius, qui primum,
pro nomine referendarii Chlodoini, nomen *Chlodovei*
legerat, mendose, ut fatetur, de Re dipl. ubi supra.

Datum sub die Kal. Novembris, anno secundo
regni nostri, Lusarca, in Dei nomine feliciter.

VII.

*Fragmentum diplomatis Chlodovei III, regis Fran-
corum, quo privilegia concessa monasterio Grasel-
lensi Ab Aredio, Vasionensi episcopo, confirmat
c (ann. 692).*

Chlodoicus, rex Francorum, si facta sacerdotum,
quæ pro quiete servorum Dei ad loca sanctorum
præstiterunt, per nostris oraculis confirmamus, no-
stra perenni stabilitate esse confidimus; ideoque
apostolicus vir dominus Aredius, Vasensis urbis epi-
scopus, missa petitione, clementiæ regie nostræ
innotuit, eo quod monasterium in loco nuncupato
Grasello, in honore sancti Victoris martyris et sancti
Petri, in sua proprietate pro amore Christi ædifi-
casset, et partem maximam de facultatibus suis ipsi
loco per sua instrumenta delegasset; etiam et pri-
vilegium, cum pluribus Pontificum, inibi firmasset
vel concessisset, ut quidquid ibi ab ipso domno Aredio,
vel pro Deo a quocumque homine, seu de colle-
cta populi, vel de quolibet recto attracta erit colle-
ctum, absque ullo impedimento pontificum, vel
archidiaconorum aut clericorum Vasensis, vel ejus-
libet alius ecclesiæ, perenniter congregatio ibi consi-
stentium quiete deberet possidere, et sub regula
sancta, per instituta Patrum ibidem deberet regi vel
conservari; et, si abbas de ipso sancto loco migra-
verit ab hoc seculo, non aliunde, sed, sicut decet et
dignitas et ordo poscit, de ipsa congregatione quæ
in eo habetur monasterio, eligeretur alius abbas,
absque ullo premio, absque rixa, a tota eadem con-
gregatione, vel a meliori et sanctiori parte ejus; et
cum consilio Vasensis urbis episcopi, et voluntate,
et benedictione, suscipere deberet dignitatem; et
quod ejusdem civitatis episcopus, si aliquando opus
esset, propter desidiam negligentiamque ab eadem
congregatione propellendam, adjunctis sibi sacerdo-
tibus abbatibusque spiritualibus, ipsum monasterium
deberet adire, et paterno affectu fratres qui ibi es-
sent ad consuetum regulæ tramitem admonendo re-
vocare, et quod idem episcopus sine premio.....
nililque ipse pontifex neque majoris potestatis ali-
quis, ipsius civitatis vel alius loci, cujuscumque or-
dinis persona, contra tenorem decreti ipsius deberet
venire, aut quicquam attemptare vel contingere.
Audita itaque ejus petitione preceque suscepta.....

Felibianus vero, pro vocibus *Chlodoinus recognovit*,
legebat *Chlodovius rex subscripsi*.

^c Fragmentum hoc subiecit Mabillonius, Annal.
t. I, pag. 700, chartæ Aredii pro monasterio Grasel-
lensi, quam Chlodoveus III confirmavit diplomate,
cujus partem quæ superest hic exhibemus. Recu-
derunt Boyerus, Hist. Vasion. prob. pag. 3, et
Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV,
pag. 673. Chlodoveus III regnum inchoavit anno
Ch. 690 aut 691; unde hoc diploma, notis chrono-
logicis destitutum, circa annum 692 collocare fas
fuit.

VIII.

Diploma Childeberti III. regis Francorum, quo Villam Napsiniacum sancti Dionysii monasterio concedit * (ann. 695.)

Childeberthus, rex Francorum, vir inluster. Creatur omnium Deus delectatur oblatione fedilium, licet ipsi cuactis domenatur: sed vult ut quod dedit in omnem potestatem ejus clemencia dibeat..... dire precipui saecoli divetis, ut quantum amplius vidintur possidere, tantum magis oportit impendere. Idioque cognuscat magnitudo seu hutilitas vestra, quod nos villa noncopanti Napsiniaco in pago Bitorico, cum omni merito vel adjecencias suas, quem apostholicus vir domnus Godinus, Lugdunensis urbis episcopus, de parti aeclesiae sue, pro alia villa noncopanti villa Orbana, tempore bone memoriae germano nostro Chlodovio, condam rige, ad parti fisci in conmutacionis titulum visus fuit dedisse, et postia de fisco inlustri viro Pannichio fuit concessum, et post discessum predicto Pannichio ad parti fisci nostri fuit revocatum: hoc ad basilica pecoliaris patroni nostri domni Dionisii; ubi ipsi praeciosus domus in corpore requiescit, vel ubi venerabilis vir Chaino abba presse videtur, plina et integra gracia pro mercedis nostre augmentum visi fuimus concessisse: et congregacio ibidem consistencium solidus docentur, quod de sacello publico annis singolis ibidem fuit consuetudo in alimonia vel in lumenarebus ipsius sancti loci de palacio dandi; seu et solidus cento eximtis, quod de Massilia civetati iudicis publici ad missus ipsius basilici consuetudinem habuerunt dandi, pro eo quod ipsa villa firmissimo jure pars ipsius domni Dionisii perenniter debirent possidere, ad parti fisci nostri relaxsassin. Idio per presentem precepconem decernimus urdendum quod in perpetuo volumus esse mansurum, et neque vos, neque junioris, seu successoris vestri, nec quislibet, ipsa villa Napsiniaco, cum adjecencias suas, vel quod ibidem aspicire vedintur, de quicquid pars ecclesiae Lugdunensis civetatis ibidem possidet, vel in conmutacionis titulum pro ipsa villa Orbana fuit ad partem fisci conlatum, et ipsius

A Pannichio fuit concessum, vel hoc moriens dereliquit, et ad fisco nostro fuit revocatum; nihil exinde contradicere, nec de parti ipsius domni Dionisii minuare, nec abstrahire, nec nulla calomnia ob hoc generare penitus non praesumatis, nisi predicta villa Napsiniaco, cum omni merito vel integritate sua, hoc est terris, domebus, ediliciis, accolabus, mancipiis, viniis, silvis, campis, pratis, pascuis, pascoliis, praesidiis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, vel reliquis quibuslibet beneficiis utriusque genere sexsus, rem exquisita, quicquid diei aut nomenari potest, memoratus Chaino abba aut successoris sui, vel pars predicti basilici domni Dionisii, aut congregacio ibidem consistencium, ex nostro munere largetatis omni tempore sub emonetatis nomine valiat esse concessum adque indulthum: ita ut, dum ipsa congregacio volomtario urdime ipse solidus docentur, quod de sacello publico, seu et ipse solidus cento eximtis, quod de ipsa Massilia annis singolis in lumenarebus vel in alimonia consuetudinem, juxta quod anterioris regis hoc ibidem cinsiverunt, habuerunt recipendi; pars fisci nostri ipse solidus trecentus in sacello nostro perennis temporebus debiant recipere, et ubi fuerit jussum debiant pendere: et nulla reclamacio nullo unquam tempore de parti ipsius basilici domni Dionisii, ad fisco nostro nec ad successoris nostrus non perveniat, et predicta villa Napsiniacus ad ipso sancto loco perenniter proficiat in augmentis, unde ipsa congregacio pro stabilitate regni vel salute patriae, Domini misericordiae jugiter debiant exorare. Et taliter praecipemus ut pro mercedis nostre augmentum vel stabilitate circa ipsa basilica domni Dionisii vel nostro palacio pertinenti, duas praecipionis uno tenere conscriptas exinde fieri jussimus, una in arce basilice Sancti Dionisii resediat, et alia in tessauro nostra. Et, ut hec praecipio firmior habiatur vel per tempora conservintur, manus nostre subscripcionibus subter eam decrivemus roborare.

Childeberthus rex subs. Vulfolaeus jussus optol. (Locus sigilli.)

Dat. quod sic. mins. Decembris dies XIII, anno

* Specimen hujus diplomatis aeri incidendum curavit Mabillonius, De re diplom. pag. 382, et totum diploma ex autographo [nunc in Archivo regni a Berlin. 3] vulzavit libro vi De re dipl. pag. 476. Felibianus iterum, Hist. abb. S. Dion. prob. pag. 14. diploma integrum ex autographo edidit. Reculerunt Germonius, De vet. reg. Fr. dipl. t. I, pag. 319, et Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 673, ex Mabill.; nos autem ad fidem autographi [nova recensione ab A. Teulet instituta]. Germonius diplomatis sinceritatem elevare conatur; non quod in ipso diplomatis contextu aliquid deprehendat unde falsum arguat, sed quia collata Vulfolaei referendarii subscriptione, hinc diplomati subjecta, cum alia ejusdem quae apposita est ad calcem diplomatis Theodorici III, quod collocavimus sub anno 688, tam diverse ipsi visae sunt chirographarum tesserarum formae, ut eadem manu neutquam exaratas fuisse judicaverit, suffragantibus magistris exercitatis in discernendis scripturis. Nos quidem, diligenter inspectis utriusque diploma-

tis specimenibus, curante Mabillonio aeri incisis, haec discrepantias agnovimus. Mabillonius vero, de Re dipl. suppl. pag. 23, contendit, nedum haec disparitas officiat auctoritati diplomatis, omnem potius falsi suspicionem amovere. Si enim, ait, a falsario effictum fuisset alterutrum chirographum, studisset ut utrobique eadem appareret forma. Addimus, quod duo chirographa intricatissimis linearum ductibus eadem manu exarata, cum inter utrumque septem anni effluerint, aliquam inter se diversitatem possunt exhibere, absque suspicione falsi. Unde diploma de quo agimus, nullo alio argumento impetitum [et specie evidenter germanum], minime supposititiis annumerandum censemus. Ipsum tunc synchronismi. Anno enim primo regni Childeberti III, Godinus Lugdunensi Ecclesiae, Chaino S. Dionysii monasterio praerant, quod diplomati consonat. Childebertus III regnum aspiciat, est circa mensem Martium anni Christi 695. Cum hoc igitur eodem anno concordat mensis December anni I regni hujus

primo rigui nostri, Compendio villa nostra, in Dei A nomine feliciter.

IX.

Placitum Childeberti III, regis Francorum, quo locum Hordiniam cum ecclesiis ibi constructis in pago Bellovacensi, Hainoni, abbati sancti Dionysii, asserit * (ann. 695.)

Childeberthus, rex Francorum, vir iuluster. Cum nos, in Dei nomine, Compendium in palacio nostro una cum nostris fedelebus resederemus, ibique veniens iuluster vir Aigobertus, menesterialis noster, in causa venerabile viro Hainone, abbate de basilica domni Diuinise, ubi ipsi ipse b preciosus in corpore requiescit, suggererat eo quod ante os annus, quando genetur noster Theudericus quondam rex, partibus Auster hostileter visus fuit ambolasse; homo nomen Ibbo quondam, nullatenus ibidem ambolasset, et ob hoc solidos sexcentos fidem scissit, et pro ipso Ibbone ipsi Haino abba ipse solidos sexcentos, eum roganti, pro ipso composuisset, et pro ipso solidos sexcentos porcione sua in loco noncopante Hordinio in pago Bellovacense, ad integrum una cum illas ecclesias ibidem constructas, quicquid ibidem sua fuit possessio, ei pro suo estrumentum delegasset vel firmasset. Sed dum filius suos Botharius clirecus ibidem ad presens aderat, interrogatum fuit ei, se ipsi genetur suos Ibbo quondam ipsa porcione sua in suprascripto loco Hordinio ipsius Hainoni abbati per suo estrumentum delegasset vel firmasset, sed ipsi Botharius clirecus in presenti taliter fuit professus, quod ipsi genetur suos Ibbo ipsa porcione in suprascripto loco Hordinio sepedicto abbati Hainone per suo estrumentum delegasset vel firmasset, et auctor ei exinde aderat: et ipsa estrumenta in presenti ostendedit relegenda, et visa eis ipsas esse cognovit. Proinde nos taliter una cum nostris procerebus constetit decrivisse, ut dum iuluster vir Ermenricus, optimatis noster, testimoniavit, quod ac causa taliter acta fuisset denoscitur, jobimus ut memoratus Haino abba, ipsa porcione in suprascripto loco Hordinio cum illas ecclesias, contra ipso Bothario cli-

* Ediderunt Mabillonius, de Re diplom. pag. 477, et Felibianus, Hist. abb. S. Dionys. prob. p. 45, uterque ex autographo Santhionysiano [nunc in Archivo regni, x, scrin. 3 asservato]; recusum exstat ex Mabillonio, in Collectione scriptorum rerum Francicarum, tom. IV, pag. 674. Haino, abbas S. Dionysii, idem est qui frequentius dicitur Chaino, vid. Nov. Gall. chr. t. VII, col. 344, cum scilicet nomen ejus asperiori sono effertur. Childebertus, filius Theodorici, cujus nomen præfert placitum, rex est qui hujus nominis tertius fuit. Bellum autem memoatum, in Austrasie partibus gestum a Theodorico, in elligendum est de bello Theodorici III contra Dagobertum II, cujus mentio sit, ut recte monuit Pagius, in Baronium, t. III, pag. 77, n° 7, in Vita S. Salabergæ inter acta SS. ord. S. Bened. t. II, pag. 408, n. 43, non vero de bello inter eundem Theodoricum et Pipinum, neque enim proceres Childeberti qui placito adfuerunt, Pipini clientes, ratam nabuissent multam de qua in hoc instrumento agitur, Ibboni irrogatam eo quod Ibbo contra Pipinum hostileter non ambolasset. Hæc charta sigillo cereo adhuc vallata est. quam edimus ex autogra-

pho, quicquid antedictus genetur suos Ibbo in antedicto loco tenuit vel moriens dereliquit, omne tempore habiat evindecatum: et se necessetas ipsius Hainonis abbatis aut heredis suos fuerit, ipsi Botharius clirecus aut heredis sue in autoricio eus esto-diant defensare. — Syphinius recognovit.

(Locus sigilli.)

Datum sub die x Kalend. Januar, anno primo rigui nostri, Compendium, in Dei nomine feliciter.

X.

Diploma Childeberti III, regis Francorum, quo immunitates concedit monasterio Tusonis - Vallis * (ann. 686)

Childeberthus, rex Francorum, vir iuluster. Rictum esse censimus, se petitionibus sacerdotum, qui pro affectum eclisiarum pertentit, effectuae mancipamus, vel qui ab ipsis ibidem de qualibet adtractum, fuit additum vel conlatum, per nostris oracolis roboramus, qualiter postmodo et datoris mercis permaniat, et nus pro pristinum beneficium opinio bonis et premium sempeternum aderiscat. Idcirco venerabilis vir Magnoldus, abba de monasterio Tusone-Valle, que est in pago Camliaciaciase, quem in honore sancti Diuinisæ et sancti Marcelli, quem avunculus suus Charadericus, quondam abba, super rem sua propria edificavit, et monasterio sub sancta rigola ibidem constituisset, et ibidem ipso venerabili viro Magnaldo abbati constituit esse rictorem: sed ut quicquid ab ipso monasteriolo tam ab ipso abbate, quam et ad Deo timentis hominibus, in quibuslibet ribus adque corporibus ibidem fuit aut fuerit additum vel prolatum, unde et precepcione domno et genitore nostro Theudericus, quondam rege, se ex hoc præ manibus habire adfirmat, ut nullus iudex poplicus ad causas audiendum vel fridda exigendam, ibidem introitum nec ingressum habere non debeat. Quod nus pro mercedis nostri augmentum concessisse vel pristelisæ seo confirmasse cognoscite. Adio per presente preceptum ex hoc decernimus ordinan-

pho [ad cujus fidem novam A. Teulet recensioneem instituit].

b [Sic in autographo; hanc vocum repetitionem emendaverunt pristini editores.]

c Vulgaverunt Mabillonius, de Re diplom. pag. 477, et Felibianus, Hist. abb. S. Dionys. prob. pag. 45, uterque ex autographo (nunc in Archivo regni, x, scrin. 3). Recusum est in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 675. Jam memoratum vidimus monasterium Tusonis-Vallis in instrumento commutationis cujusdam, ubi nomine Tucionis-Vallis appellatur; ibi etiam memoria est Magnoldi, abbatis ejus. Hic vero conditum dicitur monasterium præfatum a Charaderico abbate S. Dionysii, et ab ipso commissum abbati Magnaldo regendum; unde conjicit Mabillonius, Annal. t. I, pag. 643 et 542, illud fuisse abbatem S. Dionysii subjectum, sed fatetur ita evanuisse, ut in loco positum fuerit modo sit incomperturn, nisi existerit ubi modo Cisterciensis abbatia Vallis B. Mariæ. Edimus ad fidem autographi cereo sigillum muniti (quocum textum denuo contulit A. Teulet).

dum, quod in perpetuo volumus esse mansurum, ut neque vos, neque junioris, seu successorisque vestri, nec nullus quislibet ex judiciaria potestate quoque tempore accinctus, in curtis vel villas ipsius monasterii, tam de quod ibidem presenti tempore est firmatum, quam quod inantea tam de ipso vir Magnoaldo abbate, quam et de reliquis Deo timentis hominibus, in quibuslibet rebus adque corporibus, ad causas audiendum, vel frida exigendum, seu mansionis aut paratas vel qualiscumque retributionis quod fiscus noster exinde accidere aut sperare potuerat, judiciaria potestas nec nostro tempore, nec successoribus rigibus, ingressum nec introitum penitus habere presummat, nisi quicquid fiscus noster exinde sperare potuerat in luminaribus ad ipso monasterio vel ad ipsi monachis qui ibidem frequenter vedintur officium fungere, inspecta ipsa preceptione domino et genitore nostro Theudericus quondam rege, seu et nostro preceptum plinius in Dei nomine confirmatum debeat in augmentis proficiscere, uade mercis nostra apud Domino retribuire perennis temporibus debeat convalere, et ad ipsa congregatione delictis pro stabilitate regni nostri jugiter deprecare. Et, ut hæc preceptio firmiter sit, manus nostri subscriptionibus sub eam decrevimus roborare. (*Locus sigilli.*)

Childeberthus rex subsc. Nordeberthus opt. Datum quod scit mensis Aprilis dies octo, annum secundum regni nostri, in Dei nomine, Novigato feliciter.

XI.

Placitum Childberti III, regis Francorum, quo villa Nocitum adjudicatur Thunsonis-Vallis monasterio
a (ann. 697).

Childeberthus, rex Francorum, vir inluster. Cum nus in Dei nomine, Compendio in palacio nostro, una cum apostolicis viris in Xpo patribus nostris Ansaldo, Savarico, Turnochaldo, Ebarcio, Griuone, Constantino, Ursiniano, episcopis; nec non et illustri viro Pippino, majore-domus nostro, Agnerico, Autenero, Magnechario, Griuonaldo, optematis; Ermentheo, Adalrico, Jonathan, comitebus; Vulfolaeo, Argilo, Madulfo, domestecis; Benedicto, Ermedramno, seniscalcis; seu et Hociobertho comite palatii nostro, vel cunctis fidelibus nostris, ad universorum causas audiendum vel ricto iudicio terminandum reederimus; ibique veniens venerabilis vir Magnoaldus abba de monasterio Thunsonis-valle, quem habuiculus suos dominus Chardericus, condam episcopus, suo opere edeficavit, clemencie regni

A nostri suggestit eo quod agentis illustri viro Drogone filio, itemque illustri viro Pippino, majore-domus nostro, curte basilici sui nuncopanti Nocito, que ponitur in pago Camiliacense, qui fuerat Gaerino condam, et de fisco per preceptione domno et geniture nostro Theudericus, condam rige, ad ipso monasterio fuerat concessa; ipsi agentis memorato Drogone malo urdene de potestate ipsius Magnoaldo vel monasterio sui tullissent vel abstraxissent, seu et mancipia, pecunia, vel reliquas res quampluris exinde naufragiassent vel devastassent. Intendebat ac contra ipsi Drogus, eo quod socer suos inluster vir Bercharius condam, ipsa villa de ipso Magnoaldo concamiassit, et eidem justissime ad partem conjugis sui Adaltrute libibus reddeberit. Intendebat ac contra ipsi Magnoaldus, quasi conlocucione et convenencia exinde apud ipso Berchario habuissit, ut ipsa inter se conmutassent: sed hoc nunquam ficissent, nec de ipsa curte ipsi Bercharius mano vestita nunquam habuissit, nisi malo urdene, per forcia et inico ingenium ipsi agentis predicto Drogone de potestate sua abstraxissent. Interrogatum est ipsius viro Drogone, quatenus intendebat quod exinde socer suos concamio apud ipso Magnoaldo ficissit, se talis epistulas conuocationis exinde inter se ficissent, aut se ipsas in nostri presencia presentare potibat. Sed ipsi sirumentum exinde nullatenus presentavit, nec nulla evidenti potuit tradere ratione, per quod ipsi Bercharius ipsa habire debuissit, nec per quo urdene ipsa ipsi Drogo ad parte conjugis sui nec ad sua habire debirit. Sic ei a suprascriptis viris domnis episcopis vel optematibus nostris, in quantum ipsi inluster vir Hocioberthus, comis palatii noster, testimuniavit, nuscitur iudecasse vel definisse, ut ipsi vir Magnoaldus ipso loco Nocito, quantumcumque exinde per preceptione ipsius domno et geniture nostro ad ipso monasterio suo Thunsonis-valle fuerat concessum, hoc ipsi Drogus ad sana mano eum exinde revestire debirit, et ipsi Magnoaldus illa fructa, hoc est vinus vel annonas aut fenus quod exinde missi sui devastaverunt, et indulgere debirit: quod ita et fit. Proinde jobimus ut ipsa rem Nocito, quantumcumque ibidem Gaerinus possidit, aut undeque ad ipso pervinit, et ad ipso geniture nostro ab ipso monasterio per suum preceptum fuit concessum omne tempore; contra ipso Drogone et conjugis sua Adaltrute, aut herides eorum, vel cujuscumque libet de parti eorum, omne tempore habiat evindecatum adque helitatum, et sit inter ipsis in postmodum ex ac re subita

a Exstat, ad fidem autographi (nunc in Archivio regni, n. scrin. 3, asservati, quorum textum demum contulit A. Teulet), apud Mabill., de Re dipl. p. 479, et Felibianum, Histor. abb. S. Dion. prob. pag. 17; recusum in Collectione scriptorum rerum Francicarum. t. IV, pag. 67., ex Mabillonio. Hæc præcipue notanda monet Mabillonius in hoc placito: 1° Bercharius Adaltrute vir dicitur, et socer Drogonis, quod pugnat cum chronico Fontanellensi, c. 7, et Annalibus Metensibus, ad ann. 693, ubi Adaltrudis, uxor Drogonis dicitur Alia Warathenis et Ausledis;

2° Chardericus, qui alias, vide præceptum Childerici de Thunsonis-Valle (col. 1093, supra) solo abbatis titulo insignitur, hic appellatur episcopus; cujus autem sedis, id sibi incompertum ait Mabillonius; alii conjiciunt Bellovacensem sedem occupasse. Sed supra diximus, pag. 225, majorum monasteriorum abbates aliquando ad episcopalem dignitatem erectos fuisse, nulli sedi addictos; 3° Formulam ad vicem... jussus recognovit, in Merovingiorum diplomatum recognitionibus rarissime legi docent Mabillonius et Collectores scriptorum rerum Francicarum, ubi supra.

causacio. Aigobercthus ad vicem Chaldeberctho A
jussus recognovit. (*Locus sigilli.*)

Datum quod sicut menses Marcius dies xiv^a, anno
tercio regni nostri, Compendio, in Dei nomine,
felicitate.

XII

Diploma Childeberti III, regis Francorum, quo Par-
thenoni S. Mariæ Argentoletii concedit silvam Cornio-
letum^b (ann. 697).

Childeberthus, rex Francorum, vir iuluster. Se
oportuna beneficia ad loca sanctorum, quod pro
juvamen servorum vel ancillarum Dei pertinet,
libenti hanimō prestamus, et hoc nobis ad aeterna
retribucione pertenerē confidemus. Ideoque cognu-
scat magnetudo seu huiletas vestra, quod nus silva
nostra, qui vogatur Cornioletus, super fluvium Se-
quena, in pago Parisiaco, quicquid ibidem a longo
tempore fiscus fuit, aut in giro tinuit, vel forestariae
nostri usque nunc defensorunt, ad monasthio
Sancti Mariae, Sancti Petri et Pauli, vel citerorum
sanctorum, que est constructus in villa Argentoialo,
ubi preet iulustris Deo sacrata Leudesinda abbatissa
pro mercedem nostri augmentum, vel pro consolacione
ancillarum Dei inibe referenti, plena et integra
gracia visi fuemus concessisse. Adeo per presentem
precepcone decernemus ordenandum, quod in per-
petuum volumus esse mansurum, ut neque vos,
neque juniores seu successores vestri, nec quislibet
de ipsa silva nostra Cornioletum memorati Leude-
sindae, aut successoris suas, vel ipsius monasthriae
suae Argentoialo contradicere, nec nichil exinde
minuare, nec nulla calomnia generare non presu-
matis, nisi quicquid superius contenitur. Ipsa silva
ad integrum, sicut fiscus noster fuit, aut forestariae
nostri defensorunt, jam dicta Leudesinda, vel pars
ipsius monasthriae suae Argentoiali, aut congregacione
ibidem consistencium, omne tempore et nostra in-
dulgencia sub aemunetatis nomine vidiat habere
concessum adque indultum ita ut ad ipso sancto loco
perenniter proficiat in augmentum. Et, ut hec pre-
cepco firmior habiatur et per tempora conservitur,

^a An quarta decima dies Martii mensis anno tertio
regni Childeberti III, aut anno 697, tribuenda sit,
describere haud facile est, cum hoc mense regnum in-
choasse Childebertus videatur, qua autem die in-
certum sit.

^b Hoc diploma, teste Mabill. *Annal. ord. S. Ben-*
tom. VI, pag. 174, *ibid.* append. pag. 656, a viro
clarissimo et doctissimo Claudio Fleury, monasterii
Argentoletensis priore commendatario, inventum fuit
in turri domus suae prioralis, ubi tenere inter char-
tas rejectaneas conjectum fuerat, litteris Merovingicis
exaratum, et sigillo cereo vallatum. Illud primus
vulgavit Felibianus anno 1725, ex autographo,
inter instrumenta ad historiam Parisiensem spectantia,
t. III, pag. 25. Recusum in appendice t. VI *Ann-*
alium ordinis S. Benedicti, pag. 656, et in Colle-
ctione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, p. 677.
(Ad fidem autographi, in Bibliotheca regia Parisius
nunc asservati, nova recensione accuratissime facta,
quasdam Felibiani lectionis mendas correxit A. Teul-
let.) Nec tamen omnino delituerat instrumentum
hoc usque ad Felibiani tempora; siquidem Breulin,

manus nostris subscriptionibus subter eam decrive-
mus roborare.

Childeberthus rex, subscripsit. — Vulfolaeus c
jussus optoliti.

Datum quod sicut menses Aprilis diaes tres, anno
tercio regni nostri, Compendio, in Dei nomine, felici-
tate.

XIII.

Diploma Childeberti III, regis Francorum, quo donum
ab Ephibio collatum Ecclesiae Viennensi confirmat
d (ann. 697).

Childebertus rex, Caëoldo patri et Ephibio ab-
bati. Quod poposcistis quia digna est petitio et po-
stulatio vestra, edictum nostrum de villis de Gene-
cio, et si qua alia ibi pertinent, superscripsimus, ut
quia Viennensi Ecclesiae integre cum omnibus suis
tradita sunt, et per votum tuum tibi, Ephibi, condo-
nata, nostra auctoritate semper ibi permaneant, et
quidquid fisco nostro exire inde poterat, totum Deo
nostro et sanctis Dei apostolis ac ministris eorum
permittimus, ut sub immutatione Viennensi Ecclesiae
quod iudices requirere poterant, omnes fines et di-
strictus, sive de servis, sive de liberis, in villis vel
terris vel silvis vel redhibitionibus, sine ullo unquam
tempore maneat, neque ullus iudex publicus, neque
officialis ejus, ad iudicandum vel distringendum lo-
cum ibi habere audeat, sed proficiat omni tempore
ad victus et alimoniam servorum Dei, quidquid ad
nostram gloriam vel ad iudices et officiales nostros
pervenire poterat, et utatur jure et potestate sua ex
hoc Ecclesia Viennensis a nobis sibi concessio. Edi-
ctum hoc ego Childebertus regno meo, in anno tertio
constitutum roboravi.

XIV.

Diploma Childeberti III, regis Francorum, quo villam
Ardunum cum omni immunitate Ecclesiae Cenoma-
nicæ concessam asserit^e (ann. 698).

Childebertus, rex Francorum, vir iuluster. Si facta
parentum nostrorum conservamus, nostra pereuniter
stabilia esse confidimus. Ideoque apostolicus vir,
pater noster in Christo Herlemundus, Cenomannicæ

scriptori Antiquitatum Parisiensium, ostensum fue-
rat, ut ferunt *Annal. ord. S. Ben.*, t. VI, pag. 174, a
Jacobo Fouin, priore commendatario hujus monaste-
rii, habente adhuc sæculo xvi. Monasterium de quo
agitur, a sanctimonialibus primo habitatum, ut le-
gere est in *Nov. Gall. chr.* t. VII, col. 507 et seq.,
deinde redactum in prioratum abbatiae S. Dionysii,
ac circa xvi sæculi initia commendatariis prioribus
subjectum fuit.

^e Nomen referendarii, a Felibiano prætermissum,
ex autographo restituimus.

^d Vulgaverunt Dacherius, *Spicil.* t. XII, pag. 165,
ex apographo Louveti, et Collectores scriptorum re-
rum Francicarum, t. IV, pag. 678, ex Dacherio. Hoc
sane est diploma quod Ephibius ait in testamento
suo supra edito, pag. 240, se expetuisse, ut legata
quæ Viennensi Ecclesiae scripserat regia auctoritate
firmarentur. Eodem laborat vitio diploma hoc quo
testamentum ipsum: falsi indicia videsis in notis
testamento subjectis.

^e Editum in *Actis episcoporum Cenomanensium*,
Mabil. *Analect.* pag. 284, recusum in *Collectione*

urbis episcopus, nobis suggestit, eo quod avunculus A noster Childericus quondam rex, per suam præceptionem taliter antecessori suo domno Berario quondam episcopo vel domno Aigliberto concessit, ut quidquid de villa ipsius Ecclesiæ Cenomannicæ nuncupante Erduno, in pago Pictavo, ad fiscum sperabatur, hoc nullus iudex, nec quislibet exactare deberet; et in ipsa villa neque mansiones facere, nec freda exactare, nec causas audire, nec ulla parata, nec ullum lucrum terrenum requirere nec exactare præsumperit, nisi hoc in luminaribus ipsius ecclesiæ Cenomannicæ, quæ est in honore sanctæ Mariæ et sancti Gervasii et Protasii martyris patronis nostri constructa, deberet esse concessum; et postea denuo Aigliberto episcopo post Berarium quondam ibidem fuit similiter concessum. Unde et ipsas præceptiones ipse pontifex se præ manibus habere affirmat, et de eodem tempore usque nunc, ipsum beneficium asserit esse conservatum: sed pro integra firmitate petiit celsitudinem nostram, ut hoc denuo per nostram auctoritatem ipsi viro domno Herlemundo episcopo, vel ad ipsam basilicam sancti Gervasii et Protasii martyrum confirmare deberemus: cujus petitionem nos non denegasse, sed in omnibus præstitisse et confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut, sicut constituit avunculus noster Childericus, quondam rex, integras emunitates de ipsa villa Arduno ad ipsam ecclesiam fecit, ita et inantea nos per nostram auctoritatem concedimus et confirmamus, ut nullo umquam tempore ullus iudex in ipsa villa præsumat causas audire, nec ulla parata, nec freda, nec qualecumque censum aut lucrum terrenum, quod ad fiscum nostrum potuerit sperare, ullo umquam tempore præsumat requirere nec exactare, nisi inspecta ipsa præceptione, ab avunculo nostro Childerico, quondam rege, in luminaribus superscriptæ basilicæ sancti Gervasii et Protasii perpetua-liter debeat esse concessum atque indultum. Et, ut hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora conservetur, manus nostræ subscriptionibus subteream decrevimus roborare. Childebertus rex subscripsit.

scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 679. Hoc diplomate Childebertus confirmat immunitates pro villa Arduno concessas Ecclesiæ Cenomannicæ duplici Childerici II diplomate. Utrumque alibi exhibuimus ex iisdem actis depromptum, et spuris annoveravimus. Nec melioris notæ censemus tertium instrumentum, ex eodem haustum fonte quem sæpius impurum expe ti sumus. Falsi iudicium est imprimis quod Childebertus diploma de quo agitur fingatur emisisse in gratiam Herlemundi, Cenomannensis episcopi, qui non nisi diu post mortem Childeberti, ad regimen Cenomannicæ Ecclesiæ vocatus fuit, ut dicemus in notis nostris ad aliud ejusdem Childeberti diploma, iti em spurium, quod proxime sequitur. Has videsis.

Vulgatum a Corvaiserio, in Hist. episc. Cenom. pag. 255, ex pontificali Cenomanensis Ecclesiæ; insertum in 'er Aeta episcoporum Cenomanensium, Mabill. Anal. pag. 283, cum discrepantiis; recusum a Cointio, Annal. t. IV, pag. 615, ex Corvaiserio, et a Collectoribus scriptorum rerum Francicarum, t. IV,

Data quod fecit mensis Martius dies iij, anno iij regni nostri, Valencianas, feliciter.

XV.

Diploma Childeberti III, regis Francorum, quo concedit Herlemundo, Cenomanensi episcopo, ut dein eps rex ducem seu comitem Cenomaniæ non præficiat, nisi quem episcopus et gens Cenomanica prius elegerint (ann. 698).

Childebertus, rex Francorum [add. vir intus'er], cum deceat clementiam principi, is justas sacerdotum petitiones exaudire et ad effectum perducere, ideo [debet clementiæ principali justis petitionibus sacerdotum libenter obaudire, vel effectum in Dei nomen mancipare, ideoque] apostolicus vir in Christo pater noster Herlemundus, Cœnomanicæ urbis episcopus, clementiæ regni nostri fecit innotescere, quod ante multos annos antecessor suus dominus Berarius, quondam episcopus, præcelso avunculo nostro Clotario, quondam regi, vel aviæ nostræ Bachildæ reginæ [add. quondam], talem petitionem fecisset, et ab eis tale præceptum præcepisset ut in pago Cœnomanico nullus quislibet ul'o quoque tempore in actione ducatus vel comitatus ingredi deberet, nisi tantum per electioni memorati pontificis aut successorum suorum seu abbatum ac sacerdotum atque pagensium Cœnomanensium ibidem per voluntatem Dei consentientium, ibidem per jussionem ipsorum principum ac succedentium regum et ad age dum introire deberet; et ipse hoc taliter per suam præceptionem, manu sua vel antedictæ aviæ nostræ firmatam, una cum consensu procerum suorum, eidem præstitisse, et ipsam præceptionem se præ manibus habere affirmat. Sed pro integra firmitate petiit celsitudinem nostram, ut hoc denuo nostra plenius auctoritas prædicto pontifici ejusque per tempora successoribus et ipsis pagensibus confirmaret [confirmare deberemus]. Quod nos ita præstitisse et in omnibus confirmasse volumus omnes cognoscere [confirmasse cognoscite]: præcipientes enim jubemus et jubentes præcipimus (hæ tres voces desunt) ut sicut constat memoratum avunculum nostrum Clotarium, vel aviam nostram Bachildam per eorum præ-

pag. 678, ex Actis episcoporum Cenomanensium. Ad fidem Corvaiserii edimus præcipuis discrepantiis inter parentheses positis. Falsi iudicium est Herlemundi nomen, qui infulus Cenomanensium non obtinuit, nisi cum jam pridem fato functus esset Childebertus III: anno enim 716, juxta Cointium, ubi supra, pag. 586, obiit Aiglibertus Herlemundi decessor. Ut autem diplomatis sinceritatem tueatur idem Cointius, pag. 615, conjicit pro Childeberti nomine, Childerici nomen reponendum, et diploma referendum ad annum 719. Verum tum in pontificali quod exserpsit Corvaiserius, tum in exemplo in plurimis discrepante, quod secutus est Actorum episcoporum Cenomanensium consarcinator, legitur nomen Childeberti. Ergo hoc instrumentum spuris annoverabimus, donec aliquod emergat authenticum quod conjecturæ Cointii saveat. Diploma Clotarii ad petitionem Berarii concessum, quod laulat Childebertus, a spiam ne memoratum quidem vidimus. Miramur Mabillonium, Annal. t. I, pag. 616, et criticos plures, hoc instrumentum pro legitimo habuisse.

reptionem Berario, quondam episcopo, antecessori hoc concessisse, ita nos hoc privilegium Herlemundo episcopo concedere [antecessori memorato Herlemundo episcopo concessisse] ut in ipso pago Cænonianico accipere non debeant ducem aut comitem nisi per electionem ipsius pagi, pontificis et pagentium; et ita hoc sicut antea [ita et in antea] hanc auctoritatem concedimus et confirmamus ut nullo umquam tempore ullus actionem ducat [ducat] aliter nisi, ut dictum est, nec in ipso pago Cænonianico habere debeat, nec quisquam eulibet comiti ipsum pagum, sine electione ipsius pontificis civitatis Cænonianicæ aut pagensium illorum [add. vel abbatum] ingredi, aut agere debeat, nisi quem episcopus elegerit, ut ille ipsum pagum ad agendum per no tram jussionem debeat habere. Quæ vero auctoritas ut firmiter [firmior] habeatur, manus nostræ subscriptionibus hanc præceptionem decrevimus roborare. Childebertus rex, inspectis anterioribus præceptionibus. Datum mense Martio, d e iij, anno xl regni nostri*, Valentianas. Vulfoletus scripsit et subscripsit [inspectas anteriores præceptiones, subs. Data quod fecit mensis Martio dies iij, anno iv regni nostri. Valentianas. Vulfoletus].

XVI.

Placitum in quo Childebertus III monasterium Lemausum asserit monasterio S. Vincentii seu S. Germani ^b (ann. 705).

Childebertus, rex Francorum, vir iuluster. Cum nos in Dei nomine Carraciaco villa Grimoaldo majorem-domus nostri una cum nostris sedilibus resederimus, ibique veniens venerabilis vir Chedelmarus abbas adversus misso Adalgude Deo sagrata, nomine Aigatheo, suggerebat dum dicerit eo quod monasteriolo in pago Stampinæ, noncobante Lemauso, una cum adjecencias suas, in quibuscumque pagis adque terreturiis, villabus, domebus, ædificiis, acco-

* Cointius, ut chartæ fides adhibeatur, notas chronologicas emendat ex Actis episcoporum Cenomanensium, scilicet, legit anno 4, pro anno 40; sed Childebertum tunc apud Valentianas diploma emisisse quis crediderit, qui hujus regis gesta et fortunas expendere?

^b Ter editi Mabillonius: 1º inter Acta SS. ordinis S. Benedicti, t. IV, pag. 561, ex autographo Sangermanensi (nunc in Archivo regni, x, scrin. 3); 2º libro vi de Re diplomatica, pag. 480, ex eodem autographo accuratius exscriptum; 3º demum posterioribus curis in Supplemento ad rem diplomaticam, pag. 95. Recedit Cointius, Annal. t. V, pag. 279, ex prima editione Mabillonii, Bulliardus ex originali, Hist. S. Germ. a Prat. prob. pag. 8; auctores Novæ Gallæ christ. t. VII, instr. col. 42, et Collect. script. rer. Franc. ex Mabillonii postremis editionibus, t. IV, pag. 680. Nos propriis oculis cum ipso autographo diligenter collatum exhibemus, ad id humanissime juvante domno Poirier, in Merovingicis litteris exercitatissimo. (Nova tamen recensione instituta, omissa, quæ uncis inclusi, restituit A. Teulet.) Specimen æri incidi fecit Mabillonius, De re diplom. suppl. pag. 69. Juxta Germonium, De vet. reg. Fr. dipl. t. II, pag. 212 et passim, charta hæc suppositivis foret annumeranda, quod ibi monasterium S. Vincentii nomine S. Germani appelletur. Sed hoc argumentum evertit Mabillonius, de Re diplom. suppl. pag. 25.

A labus, mancipiis, libertis, campis, viniis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, gregis cum pastorebus, presidiiis, mobilebus et immobilebus rem inexhausta, ad integrum, quicquid possessio Gammonis condam et conjuge suæ memorata Adalgude fuerunt, per eorum strumenta [ad monasteriolo sancti Vincenti vel domni Germani, ubi ipsi preciosus dominus in corpore requiescit, quæ est sub opidum Parisiense civitatis constructa, ubi Chedelmarus abbas preesse videtur, condonavrant et ipsa] strumenta ^c in presenti ostendit ad relegenda, relecta ipsa strumenta, sollicitum fuit ipsi Aigatheo a nobis vel a proceribus nostris interrogasse, se aliquid contra [ipsa] strumenta dicere aut obponere volebat, in presenti dicere debuit: sed ipsi taliter adseruit quod ipsas donacionis, quem venerabilis vir Chedelmarus abbas proferebat, veracis aderant, et eas recognovit, et nihil contra hoc dicere nec obponere [pristinæ edit., proponere] volebat. Qui et ipsi Aigatheus in presenti per sua strumenta, tam pro se quam et pro ipsa Adalgude, se in omnibus de ipso monasteriolo Lemauso una cum adjacencias vel adpendiciis suis superius intematum dixit esse exitum. Proinde nos taliter una cum nostris proceribus constetit decessisse, ut dum iuluster vir Ghyslenarus, comes palatii nostri, testimonium, et inter ipsis fuit judicatum; ut, dum contra ipsa strumenta nihil habebat quod diceret nec quod obponeret, per sua festuca se exinde in presenti dixit esse exitum ^d, johemus ut ipso monasteriolo superius nomenato Lemauso cum omni integritate sua ad se pertentente vel aspiciente, quem jamdictus Gammo condam vel conjux sua Adalgudis, per eorum strumenta ad ipso monasteriolo sancti Vincenti vel domni Germani condonarunt, vel quicquid ipsi Gammo moriens dereliquit absque repedicione jamdicta Adalgude aut heridebus

^c Quæ hic laudantur instrumenta, hæc sane censenda sunt: 1º Charta Gammonis, quam supra edidimus, pag. 243, de donis Lemauso monasteriolo collatis; 2º Charta alia, quæ nunc aut perit aut latet, qua ipsum monasteriolum S. Vincentii seu S. Germani monasterio concessum fuit. Monet Mabillonius, Annal. t. II, pag. 5, nihil ad S. Germanum hodie pertinere in pago Stampensi. Locum Carraciacum, ubi charta data dicitur, interpretatur Carisiacum ad Iseram. Dies 25 Februarii anni 8 regni Childeberti III incidit in annum Christi 705.

^d Dixi in alia annotatione, sponsiones, idque genus promissiones, factas fuisse apud Francos adhiberi festuca; quod nuncupabatur *adhramire*, *adhramitto*. Festuca quoque intercedebat quando quis, erga alium, sese re quapiam eximebat. Vide legem Salicam, Eccard. XLII; Fœuerb. XLVI; Schæter. LXXX; Herold. XLIX; insuperque Lindenbrogianas formulas LXIX, CLIII, CLV, CLVI, et Cangium voc *Exitus*, 2. Ex rubrica tit. XLVIII legis Salicæ emendatæ, nec non ex capitulo anni MCCXXIX, cap. x apparet hanc solemnitate *affatonia* nuncupatam fuisse. Vid. de hac voce, novam Glossarii Cangiani editionem ab Henschenio institutam, vulgatamque in typographico fratrum Didot, qui jamdiu tot tamque accuratis editionibus omnes interiorum litterarum amatores tantopere sibi devinxerunt.

suis omni tempore ad partem ipsius monasthriæ A et ecclesiam cum decima et hos, itibus: liberum sancti Vincentii vel domni Germani aut rectoris suos habiant avindecatum adque ælidiatum: et sit inter ipsis ex hac re in postmodo subita causacio. Bessa [pristini edit., Bessa] recog. ac subs.

Datum quod ficit mensis Februariois dies xxv anno viii regai nostri, Carracciaco fel. citer.

XVII.

Dipoma Childeberti III, regis Francorum, quo plurima dona confert monasterio Fontanellensi^a (ann. 704).

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, amen. Ego Hildebertus, Dei gratia Francorum rex, dono Deo ejusque sanctis apostolis Petro et Paulo, ac non piissimis confessoribus Vaniregisilo, Ansberto, B Wlfranno et Heremberto, ob honorem et reverentiam translationis prædictorum sanctorum a domno et venerabili episcopo Baino, abbate illius cœnolii Fontanellensis, nuper eidem cœnobia facta, et fratribus qui die noctuque eidem cœnobia Fontanellæ Deo famulantur, in param et perpetuum elemosinam: videlicet, in episcopatu Belvacensi, Revecuriam et ecclesiam cum decima et appendiciis suis; capellam de Faiel, in Chivericeriis sex hospites et partem decimarum; Rouvillare et prata ac silvas. In episcopatu Ambianensi, medietatem de Buxeio, et terram unius carrucæ, et medietatem decimæ, et tertiam partem decimæ de Dors; apud Valiacum, quamdam particulam terræ: item, in eadem diocesi, in pago Vimacensi, Dareneyum et ecclesiam cum tota decima, Waucort et ecclesiam cum decima et hospitibus. In episcopatu Parisiensi, Alpicum et ecclesiam cum tota decima, et Ursinolum ad De.... vallem et dimidium, Viciniacac ac decimam Villioliscortis; et in Marolio census et decimam vinearum; Marcouchies

et ecclesiam cum decima et hos, itibus: liberum insuper transitum baccorum dicti cœnobii, seu navium vina aut alia aliqua deferentium ad usum monachorum per Vecanam, ab omni consuetudine et exactione, in eundo et redeundo, quantum se exendit justicia nostra. In episcopa u Carnotensi Rædonium et ecclesiam cum tota decima, et census, et compacionem vinearum de monte Nivelonis, et tres gordos ibidem, cum duabus sedibus molendinorum, ac mansum S. Martini cum aliqua parte decimarum; ecclesiam de Rolleboise cum decimis; Callifurnum et ecclesiam cum decimis, et duodecim mansos et dimidium; Francavillam et ecclesiam de Villetta cum tota decima, tam in molendinis quam in agris; et totum feodum Hulonis, et terram duorum boum, te ram de Orthmari villa, capellam juxta stolium, quod dicitur Fontana Bertholdi, cum terra et hospitibus, et terram de Duco campo, et dimidium terram de Boscocorti, et totam decimam ipsius villæ. Et, ut hoc donum nostrum seu largicio nostra futuris temporibus, Domino protegente, valeat inconversa permanere, manu propria subterfirmavimus, et anuli nostri impressione roborari fecimus.

Data cl. xij Novembris, anno regni nostri x, indictione ij, feria secunda, anno dominicæ incarnationis dccm.

XVIII.

Diploma Childeberti III, regis Francorum, quo privilegia confirmat a prædecessoribus suis monasterio S. Sergii Andegavensis concessa^b (ann. 705).

Childebertus, rex Francorum, vir illustris, omnibus agentibus tam præsentibus quam et futuris. Quicquid pro cœlesti amore, vel pro æterna retributione ad loca sanctorum ab antecessoribus principibus parentibusque nostris fuit indultum, si hoc

^a Edimus ex scheda Mabillonii, cujus copiam nobis fecerunt auctores Collectionis scriptorum rerum Francicarum. Hoc tamen instrumentum inter Childeberti III diplomata non admiserunt, nec ulla hujus memoria est in Annalibus ordinis S. Benedicti; unde nobis valde suspecta est hujus diplomatis sinceritas. Imo, omnem illi fidem admittit collatio ejusdem cum notitia diplomatis inserta in chronico Fontanellensi, ap. Dacher. Spicil. t. III, pag. 197. Ad istius notitiæ exemplum fabricatum fuisse videtur instrumentum de quo agimus, et amplissimis additionibus auctum. Legitimum diploma hæc sola dona memorat: Adpicium, Novitiacum, Curbaniam, Albacohan, Nidum, Terralidum cum præstariis quinque; his autem plurima alia subjunxit diploma quod edimus. De cætero, falsarius notas chronologicas ex Fontanellensi chronico exscripsit ita oscitanter, ut etiam annos indictionis et Dominicæ incarnationis quasi ipsi diplomati subjectas addiderit, quas tamen auctor chronici per modum interpretationis adhibere se ait, ut decimum annum regni Childeberti III anno ab Incarnatione Domini alligat. Recte quidem annus hic convenit cum anno Christi 704, sed tunc currebat indictio viij aut ix, non secunda; nec hoc anno dies xij kal. Novemb. in feriam secundam, sed in quintam incidit. Mabillonius meminit donationis villæ Adpicii Fontanellensi monasterio concessæ; verum ex chronico Fontanellensi, non ex diplomate, quod noverat certe, sed sane respuerat. Falsi aliud indicium est in hoc instru-

mento, quod ibi S. Wlfranni corpus dicitur in ecclesiam S. Petri translatum, cum adhuc in vivis esset Wlfrannus anno x regni Childeberti III, ut fatetur Mabillonius, et evincunt auctores Novæ Gallicæ Christianæ. Ergo, cum tot menda falsam chartam probant, hæc supposititiis annumerare non debemus.

^b Hujus diplomatis meminit Sirmondus ad Godefridum Vindocinensem, Opera, t. III, col. 792, not. b. Illius fragmentum edidit Hirtetus in Antiquitatibus Andegavensibus, pag. 101, et Moricius inter probationes historię Britannicæ, ex chartulario Sancti Sergii, t. I prob. col. 225. Hinc depromptum integrum vulgaverunt Sammarthani, Nov. Gall. Christ. t. IV, pag. 20, et Collectores rerum Francicarum, t. IV, pag. 684; ex Sammarthanis Cointius, Annal. t. IV, pag. 441. Recurramus ex apographo quod ex eodem chartulario accurate exscriperat, et nobiscum olim humanissime communicaverat D. Housseau congregationis S. Mauri, cui scribendæ historię Biturcensis et Andegavensis demandata provincia fuerat, et qui, in juventutis flore, magno rei litterariæ damno jamdiu obiit. Desunt in instrumento notæ chronologicæ. Certe a Childeberto III emissum est, siquidem pater ejus in diplomate ipso Theodoricus dicitur, avus Chlodoveus: quo autem anno, non liquet; neque id argui potest ex temporibus abbatis Theodeberti, de quo aliunde nihil rescimus. Diploma hoc recensent Cointius et Mabillonius, Annal. t. II, pag. 16, sub anno 705 aut 706. Variæ lectiones ex editis insertæ sunt inter nos s.

nostris oraculis affirmamus, retributorem Dominum A
exinde habere confidimus. Igitur cognoscat magni-
tudo seu utilitas vestra, quod venerabilis vir Theo-
debertus, abbas de mo asterio quod est in honore
peculiaris patroni nostri S. Sergii et domni Medardi
episcopi, in suburbio Andegavis urbis constructum,
ad nostram accessit presentiam, et clementiæ regni
nostri suggesit quod de curtibz predictæ sanctæ
basilicæ, quæ nominantur Marentius, Silviliacus,
Tannucus, Noviliacus, Senona, et Genehonnus
[Editi, Genehonnus], annis singulis inferendam, soli-
dos seu [Ed., sex] inferendales, et alios seu [Ed.,
sex], de remissaria auri pugensis [ed., pagensis], in-
ferendo in fisci ditiones reddebant. Et tale benefi-
cium bonæ memoriæ avus noster Chlodoveus et gen-
nitor noster Theodericus, quondam reges, per eorum
auctoritatem, ad ipsum monasterium, suæ manus
subscriptionibus, pro mercedis eorum augmento
concesserunt, ut nullus iudex publicus in ipsas cur-
tes, ad agendum, nec ad freda exigendum, nec ad
mansiones faciendum, nec ad causas audiendum, nec
ad fidejussores tollendum, nec ad pastos nec ad para-
tas intraret, nec judiciaria potestate ullam redibi-
tionem penitus exinde requireret, nisi quod ipsam
inferendam idem abbas per se ipsum aut per missos
suos annis singulis in sacellum publicum reddere
deberet. Unde et alias præceptiones seu et confirma-
tiones a gloriosis parentibus nostris anterioribus, ma-
nibus eorum roboratas, se præ manibus habere
affirmat, per quas ipsum beneficium ab ipsis princi-
pibus fuit indultum, vel usque nunc conservatum.
Ideoque pro firmitatis studio petiit nostram celsitu-
dinem, ut no tra auctoritas circa ipsum monasterium
vel ejus congregationem hoc denuo generaliter con-
firmare deberet. Cui nos hanc petitionem, pro
reverentia sancti ipsius loci, sicut unicuique petenti
nequivimus denegare; sed gratanti animo præsti-
tisse et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipi-

* Trithemius hanc chartam viderat in monaste-
rio S. Petri Erefordiensis. Ideo autem hoc inscrip-
tumentum exscripsit et vulgavit, Opp. historic. pag.
59, ut hujus falsitatem retegeret, cum monachi Ere-
fordiani illud pro legitimo autographo vindictarent.
Nullo quidem sigillo munitum erat, sed ostentabatur
foramen quasi testimonium deficientis sigilli quod
injuria temporum periisse conjiciebatur. Trithemius,
et post ipsum Coimtus, Annal. t. IV, pag. 446, falsi
indicia monstrant, quæ strictim hic attingere suffi-
ciat. Datum dicitur diploma anno Incarnationis 706,
indictione ix, quæ notæ chronologicæ inter se non
concordant. Diu post annum 706 conditum fuit mo-
nasterium de quo agitur, ut ostendunt Trith. et
Coimt. ubi supra, et auctores Nov. Gall. Chr. t. V,
col. 627. Diploma hoc Dagoberto tribui nequit,
cum nullus hujus nominis anno prænotato in Francia
regnaverit. Dagobertum III videtur in mente ha-
buisse falsarium, cum ejus avum appellet Chlodove-
um, sane quia Childebertus III, pater Dagoberti III,
Chlodoveo III successerat; sed Chlodoveus III frater
fuit Childeberti, non pater: digna inepto falsario
hallucinatio. De formulis insolitis silemus: nec de
Dagoberto episcopo Moguntino questionem movebi-
mus, ex instrumento cui nulla fides debetur. — Sic
clarus vir de Brequigny; at nonnulla addere juvat.
Hæc chartam vulgavit Falkeinstein in Chronico

mus enim ut, sicut constat in respectu ipsius ante-
rioris præceptionis vel confirmationis, quod ipsam
beneficium usque nunc, de tam longo tempore, at-
que ullo contradicente, ab ipsis principibus iuribus
legaliter fuit conservatum, ita deinceps teneatur, ut
neque vos, neque juniores seu successores vestri,
nec ullus quilibet de judiciaria potestate, ad agen-
dum, nec ad freda exigendum, nec ad mansiones
faciendum, nec ad causas audiendum, nec ad fidejus-
sores tollendum, nec ad ullas quaslibet redibitiones
ibidem penitus exactandum ingredi audeat; sed
quodcumque pars fisci nostri exinde percipere aut
exactare potuerat, nullus vestrum hoc penitus requi-
rere præsumat, nisi tantum annis singulis ipsi solidi
duodecim per ipsum abbatem, aut per missum eum,
nostris ærariis inferri debeant, ut dictum est, no-
stris et futuris, Domino auxiliante, temporibus. Igi-
tur cum Dei et nostra gratia, per inspectas antedi-
ctas præceptiones, sicut usque nunc ipsum benefi-
cium semper fuerat conservatum, jubemus ut inantea
pro mercedis nostræ intuitu in omnibus conser-
vetur. Et, ut hæc auctoritas plenior obtineat
vigorem, Domini misericordiam frequentius depre-
cari, manus nostræ subscriptionibus subter eam
decrevimus roborare.

Childebertus rex.

XIX.

*Diploma Dagoberti III, regis Francorum, quo dona
plurima conferri n. onasterio Petrimonis [seu S. Pe-
tri in Erefordia] a (ann. 706).*

C. gratia [in nomine] sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Tagebertus [Dagobertus], Francorum rex,
notam facio tam clero quam populo, tam christianis
quam paganis, quod urbem nostram nomine Merwi-
gesburc [Merougesburg], quæ nobis hæreditatis
[hæreditario] jure ab ipso avo nostro Merwigo [Me-
roveo], fundatore videlicet ejusdem urbis in Thuringia,
obvenerat, Sancto Petro et suis monachis Dæo

Thuringiæ, lib. II, part. II, p. 4101, eam ineditam,
imo genuinam reputant. Ex archivo Erefordiano
typis quoque mandavit Erhardus, in Commentariis
diplomaticis, germanica lingua conscriptis, Ham-
burg. 1834, t. I, p. 53, fuseque falsitatis argumenta
exponit, silentio præteritis quæ Trithemius, Coim-
tius, et de Brequigny scripserant. Partem hujus di-
plomatis vulgavit quoque Placidius Mattheus in
Ac. is Academiæ Erfurthensis, anno 179), t. I,
pag. 198. Erhardus testatur chartam exaratam esse
litteris quæ proxime accedunt ad eas quibus in di-
plomatibus imperatorum sæculi undecimi et duode-
cimi utebantur. Constat insuper ex epistolis S. Boni-
facii, quas videsis infra, sub anno 720 tantum
evangelium pagani Thuringensibus prædicatum
fuisse. Assertit Erhardus monasterium S. Petri anno
1060 conditum, nullamque diplomatis Dagoberti
mentionem quopiam reperiri ante annum 1250.
Conjicit, monasteris complurimis imperregni tem-
pore asserentibus se immediate ad imperium perti-
nere, in eundem finem monachos S. Petri contem-
disse ab antiquo rege se regalibus prædiis donat
fuisse. In Brequigniana editione charta ex Trithe-
mio mutuata fuerat; rectius duxi eam vulgare ex
Erhardo, qui autographo Erefordiano, aut exem-
plari quod habetur autographum, n. us est. Adhibui
tamen inter uncis lectionis varietates.

[Deo] inibi servientibus, a quo et ipse mons post fundationem monasterii quod in honorem præfati apostoli construxi, vocabulum sumpsit, deleto pagano prius nomine avi nostro [mei], Pœtri [Petri] mons vocitatus, cum omnibus servitiis suis post finem vitæ meæ [finem meum] possidenda [possidendam] regali potentia dedi us. Quali autem id Dei ordinatione factum sit indicabimus. Fuit in præfata urbe juxta ecclesiam Sancti Blasii martyris, homo Dei, nomine Adeodatus, rogatu meo a Moguntino episcopo Rigiberto inclusus; qui inclusus, ob periculum animæ suæ [Deest suæ], nolens uti communionem clericorum uxoris et armis utentibus [utentium], sepe me rogavit ut de aliquo meo monachum claustrum [ut de aliquo claustrum meo monachum] a quo divinam officium et verbum veræ fidei audiret et communionem sacri misterii perciperet [perciperet], sibi evocarem. Hujus ego ob intimam [mutuam] familiaritatem pœtitioni [pœtitioni] annuens, misi a monasterium monachorum quod simili modo construxi in Wizenburc [Selsenburg], venerabilem [et venerabilem] senioremonachum nomine Trutchindum [Truchintum] inde evocans, præfato Adeodato incluso doctorem et rectorem direxi. Qui eo perveniens cepit paulatim, ex ejus doctrina et suavione inclusi, numerus credentium multiplicari, tum conversione paganorum ad baptismum, tum clericorum et laycorum ad monachicum habitum. Hoc ego cernens, et divinum in hoc favorem intelligens, tradidi sepe di tam urbem meam cum omnibus sibi pertinentibus Sancto Petro et suis monachis ibidem monachicam religionem statuendam, et abbatiam meo auxilio faciendam. Dedi præterea sancto Pœtro et suis monachis ad usus diversos, silvam quæ ob numerositatem cervorum Hirzbruil [Hirsbrulis] vocatur, a meridiana plaga urbis versus orientem, usque ad terminos regionis Orlaa [Orlavu], quam regionem Pippino palatino comite [comiti] in beneficium tradidi. Dedi nihilominus ad supradictum cœnobium villas a Sclavis in eadem silva factas, scilicet Tuneckdorf [Tuneckdorff], Tagebrechestete [Tugebrachtest], Tutelstete [Tutelstet], Neuchenrod [Neukenrodt], Hochdorf [Hochdorff], et alias plures, et aquam Geram ad capturam [captum] piscium monachis, a meridiana parte urbis usque ad terminum curiæ ministerialis mei Gisbodi [Gisboti]. Dedi etiam de curia mea, ad usus fratrum, c [quinquaginta] modios tri-

lici, c ordei, et totidem avenæ, et cætera omnia mea in Thuringia. Ad hunc mihi dilectum locum contuendum [continendum] dedi ministeriales meos, cum omnium eorum subole [sobule] et possessione, quorum hæc sunt nomina: Gisboldum [Gisbotus], Elbertum [Gilbertus], Ekkehardum [Eckardus], Volfholdum [Vuolfoldus], Gisen [Hysen], Egenen [Egenhen], Woligisum [Vuolffigirus], Omarum [Omarus], Sigebertum [Sigebertus], Theodbertum [Theodobertus], Theodoricum [Theodoricus], Adelbotum [Adelbotus], Adelgozum [Adelgerus], Gelfratum [Gelferatus], Hyrfridum [Hingfridus], Gunzelinum [Huntzelinu-], Guntramnum [Guntherinus], et cæteros omnes famulos meos [meos famulos], et famulas in Thuringia. Ut hæc traditio domino meo Jhesu [Jesu Christo], firma eternaliter maneat, literis nostris stabiliri fecimus, et banno Rigiberti [Rigiberti], Moguntini episcopi [episcopi Moguntini], confirmari rogavimus et anulo nostro colligavimus et sigillo nostro adhibito complevimus.

Data [Karta] Magontie, K. Martii, in presentia Rigiberti [Rigiberti] episcopi.

Signum invictissimi regis Tageberti Francorum [Francorum Dagoberti]. Testes omnium harum causarum sunt hii [hi]: Pippinus major-domus et filius ejus Carolus. Maxuntinus [Moguntinus] episcopus Rigibertus. Guntannus [Gunthernus] paganus comes. Echabertus [Eckebe] comes, et omnis ecclesia in Thuringia et circa Rhenum in Magontia [Moguntia]. Acta sunt hæc anno dominicæ incarnationis septingentesimo sexto, indictione ix.

XX.

Diploma Childeberti III, regis Francorum, quo villam Solemium donat basilicæ S. Dionysii (an. 706).

Childebertus [Chilcedebertus], rex Francorum, vir iuluster. Se aliquid [aliquis] ad loca sanctorum vel monastirie, quod [monasteriorum, que] pro oportunitate locis sanctorum pertinet, pristamus vel concidemus: hoc nobis ad laudem vel ad æternam retributionem in Dei nomine proficere [pervenire] confidemus. Igitur cognuscat magnetulo seu utilitas vestra, quod nus villa nostra nocopante Solemio, quæ ponitur in pago Fanmartinse [Falmartinse], super fluvio Scalt [Sale], una cum omne mereto vel adjacentias suas, et quicquid fiscus noster tam de garant. . . quam et de. . . cia [Graraniga quam de Remerteria] ibidem tenuit, vel de qualibet attractum

sed vetustissimum exemplum vidit, francogallicis, ut ait, de Re dipl. pag. 627 et 278, litteris exaratum, iisque implexis, et lectu difficillimis, ita ut Dubletus, in his scripturis legendis minime peritus, ut ipse Mabillonius docet, ad aliud exemplum ab imperita manu sæculo xiii descriptum confugerit, mendis fedatum turpissimis. Non multum ab hoc exemplo recedit apographum Insulense, ejus lectiones varias præcipuas inter parentheses apponimus. Dubleti discrepantias excubere operæ pretium non duximus. — Ejusdem diplomatis transcriptum, xiii sæculo, cum versione Gallica, exaratum, exstat in Archivo regni, in regi-t. xxii Thesauri chartarum, de quo disseruit Bonamy, in Commentariis Acad. inscript. ac human. litt., t. XXXVII, pag. 414.

* Primus vulgavit Dubletus, Hist. abb. S. Dion. pag. 688, ex archivo Dionysiano de promptum; deinde Mabillonius. De re diplom. pag. 481, ex accuratiori exemplo in eodem archivo exstante [quod quidem non fuit cum cæteris Sandionysianis chartis in Archivum regni translatum, et probabiliter verit]. Recuderunt ex Dubleto Cointius, Ann. t. IV, pag. 447, et Miræus, Opera dipl. t. I, pag. 244; ex Mabillonio Collect. scriptor. rerum Francic. t. IV, pag. 682. Hujus diplomatis apographum, ex membranaceo rotulo sæculi xiii in archivo cameræ rationum Insulensis servato, nobiscum benigne communicavit vir veterum instrumentorum indagator diligens et perspicax, D. Godefroy, hujus cameræ chartophylax. Lectionem Mabillonii sequimur: is non autographum quidem,

ibidem possiduit, etiam et oratorio illo ad cruce, qui conjungitur ad ipso termeno de ipsa villa Solemio, qui est constructus in honore sancti Martini, cum omnis res quæ ibidem aspiciunt, ubi Madalgisus, servus noster, custos præesse veditur, id est in terris, domebus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursebus, pecolis, præsiidiis, gregis cum pastorebus, farinariis, movlebus et immovlebus, totum et ad integrum [re exquisita ad integrum] ut diximus quidquid ad ipsa villa aspiciere veditur, et usque nunc ibidem fiscus noster tenuit, ad basilica domni Dionysii marteris, ubi ipse pretiosus dominus in corpore requiescit, et venerabilis vir Chillardus * [Tayledus] abba præesse veditur, cum omni integritate ad ipsa villa perteenente vel aspiciente, plina et integra gratia, jure proprietario, sub emunitatis nomene, cum omnes redebiciones sibi concessas, ad opus ipsius domni Dionysii, vel congregacione sua ibidem consistente, vise fuimus concessisse. Ideo per præesente præceptioe decernimus urdenandum, quod in perpetuum volumus esse mansurum, ut neque vos, neque juniores, seo successores vestri [nostri], nec quislibet de judiciaria potestate, de prædicta villa Solemio, sicut usque nunc fiscus noster tenuit, ad parte prædictæ basilicæ domni Dionysii, vel ad agentes suos, nulla refragacione [requisitione] nec nullo impedimentum facere non præsumatis: nisi, ut diximus, ex nostræ munere largetatis ipsa Solemius cum omne integritate vel soliditate [omnibus integretur vel solidetur] una cum adjacencias ad se pertinentes vel aspicientes, im-

A moque et suprascripto oratorio Sancti Martini ad cruce, seu quod ibidem aspicit, pars ipsius basilicæ domni Dionysii, vel omnis congregacio sua, omne tempore, sub emunitatis nomene, absque [jure proprietario, absque] cujuslibet refragacione aut impedimentum, habeat concessum atque indultum; ac ipsa basilica domni Dionysii marteris [nostri] præsentibus et futuris Deo auxiliante temporebus proficiat in augmentis. Et, ut hæc præceptio firmior sit, manus nostræ subscriptionibus subter eam decriveimus roborare.

Childeberthus rex subscripsi

Blatharius jussus subs.

Datum quod sicut minis Marcus dies xii [Corsartince Martii die duodecimo], annum xii regni nostri b, Mamaccas, in Dei nomine feliciter [cætera desunt, a voce Mamaccas].

XXI.

Placitum Childeberti III, regis Francorum, quo adjudicat S. Dionysio Teloneum integrum nundinarum quæ de vico S. Dionysii translata fuerant Parisios, inter S. Laurentii et S. Martini basilicas c (ann. 710).

Childeberthus, rex Francorum, vir iustus. Cum in nostra vel procerum nostrorum presencia, Mamaccas in palacio nostro, venientes agentes venerabili viro Dallino, abbate de basilica peculiaris patronis nostri sancti Dionysii, ubi preciosus dominus in corpore requiescit, adserebant adversus agentes industri viro Grimoaldo, majorem-domus nostri, eum quod a longo tempore Chlodovius quondam, avus noster, seu et posthæc avunculus noster Childeberthus, vel dominus

* Pro Chillardi nomine, Mabillonius, de Re dipl. pag. 627 et 481 not. reponere jubet nomen Chainonis, seu Delphini; Chillardus enim post Delphinum, Delphinus post Chainonem, S. Dionysii monasterio præfuit. Delphinus vero adhuc huic monasterio præerat anno 16 regni Childeberti III, id est anno quarto post emissum diploma de quo agimus, ut liquet ex instrumentis quæ infra exhibebimus. Mabillonius in vetustissimo transumpto ejusmodi erratum facile irrepere potuisse arbitratur, ubi supra, p. g. 627, cum aliunde placitum Pipini in lite de Solemio et præceptum Caroli Magni confirmaverint Childeberti diploma quod expendimus. Hæc instrumenta suo ordine infra videsis. Non ita indulgenter se habet Germonius, de vet. reg. Franc. dipl. t. II, pag. 127, cui nomen Chillardi in hoc diplomate insigne vitium videtur.

b Hæc temporum notæ barbære corruptæ sunt in exemplo Dubletiano, et in Insulensi apographo: scilicet in priori *datum Corfin isre*; in Insulensi, *datum Corfartince, Martii die xij* [in regist. xxii Thes. Chart. Latine *datum Corsartince*; Gallice *données à Corsartince*]. Sic tritissima formula hujus ætatis, quod sicut *æensis*, ad imperito exscriptore ignota, evasit in palatii nomen inauditum *Corfintice*, seu *Corsartince*, quod Mabillonius merito exhibet, ubi supra pag. 628; vnde quoque Dipl. lib. IV, pag. 277; Mamaccas vero inter villas regias habemus in libro de villis regis, Diplomaticæ Mabillonii inserto, pag. 265. Non liquet qua die mensis Martii regnum Childeberti III initium sumpserit, ac proinde incertum est an dies 12 hujus mensis anno regni 12, Christi 705 aut 706 adjudicandus sit.

c Ediderunt ex autographo (nunc in Archivo regni,

x, scrip. 3. asservato) Mabillonius, De re dipl. p. 482, et Felibianus, Histor. abb. S. Dion. prob. pag. 18; ex Mabillonio Coll. script. rer. Franc. t. IV, pag. 684; nos ad fidem autographi accuratius recudimus. (Attamen, cujusque verbi aut potius singularium litterarum nova ab A. Teulet recensione facta, plura emendavit novissimus editor.) Ex hoc instrumento patet nundinas in festivitatis S. Dionysii celebratas in ipso S. Dionysii vico, ob cladem intercedentem, Parisios translatas fuisse, juxta sancti Laurentii basilicam; quæ occasio posteris fuit, juxta Mabillonium, Annal. t. II, p. 30, Laurentianas nundinas retinendi, tametsi Dionysianas ad pristinum locum restituit. Germonius, Vet. reg. Franc. dipl. t. I, pag. 239 et seq., hoc placitum de falso criminalis est, eo quod ibi Childeberthus fratrem suum cui successerat, Chlodoveum scilicet III, nomine Chlodocharii appellet. Mabillonius vel id tribuendum censet oscitantæ amanuensis, qui *Chlodocharium* scripsit pro *Chlodoveo*; vel conjicit binominem fuisse Chlodoveum III, ad exemplum avi sui Chlodovei II, qui alio nomine Chlotarius dicebatur, ut legitur in chronico Divionense, apud Spicil. Dacher. t. I, pag. 390, ad ann. 660; imo et ipsius Childeberti III filium, Dagoberti nomine simul et Chlodovei appellatum fuisse alio loco notavimus. Reponit Germonius nullum instrumentum ex historici fide falsi convinci posse, si liceat plura eidem regi affingere nomina, quoties opportunum videbitur. Id sane aliquam contra sinceritatem hujus placiti suspicionem movet. Autographum vero, quod propriis oculis inspeximus, omnem legitimi instrumenti speciem exhibere testatur.

d *Eu pro eo*, vox a pristinis editoribus omissa.

et genetur noster Theudericus, eciam et germanus noster Chlodocharius, per eorum precepconis, illo teleneu, quicquid de omnes negociantes aut Saxonis, vel quascumquelibet nacionis, ad ipsa sancta fistivitate domni Dionisii ad illo marcado advenientes, ad ipsa basilica Sancti Dionisii in integretate concessissent, sic quoque ut nec posthinc, nec tunc, pars fisce neve ibidem ad ipso marcado, neve infra pago Parisiaco, aut in ipsa civetate Parisius, postia nullus teleneus ad ipsus homenis negociantes de ipsa vice non exiguntur nec tolluntur, sed hoc pars predictae basilice domni Dionisii in integretate omne tempore habirit concessum adque indultum. Unde et talis precepconis predictorum principum in presente ostenditruunt rolegendas. Relictas et percnr as ipsas precepconis, inventum est quod taliter ab ipsis principibus ad ipsa casa Dei in integretate fuit concessum. Postia dicebant quasi agentes ipius viro Grimoaldo, majorem-domus nostri, eciam et comis de ipso pago Parisiaco, medietate de ipso teleneu ejusdem tollerent, vel de parte ipsius basilice abstraerent. Aserebant e contra agentes ipsius viro Grimoaldo, majorem-domus nostri, quase de longo tempore talis consuetudo fuisset, ut medietate exinde casa Sancti Dionisii receperit, illa alia medietate illi comis ad partem fisci nostri. Intendibant econtra agentes Sancti Dionisii, quasi hoc Gairinus, quondam, loce ipsius Parisiace comis, per forcia hunc consuetudinem ibidem misissit, et aliquando ipsa medietate de ipso teleneu ejusdem exinde tullissit: sed ipsi agentes hoc ad palacium sogessissent, et eorum precepconis in integretate semper renovassent. — Iterum inquisitum est per plures personas, eciam et per ipsas precepcones, quod antidicte princeps ibidem in primordio ^a et in posterum in integretati concesserunt vel adfirmaverunt. — Syc asenciente ipso viro Grimoaldo, majorem-domus nostri, eciam et alii plaris nostri fidelis visi fuerunt decrevissi vel judicasse, ut agentes ipsius viro Grimoaldo pro partem fisce nostri eusdem exinde per vuadio de ipso teleneu in integretate revestire debirent; quod ita et fecerant. Sed, dum a causa taliter acta vel definita seu inquisita vel judecata, in quantum inluster vir Sigofredus, comis palatie nostre, testimoniavit, fuissit denusceter, jobimms ut omne tempore pars predicti monastirie sancti Dionisii, ubi ipse preciosus domnus in corpore requiescit, et Dalinus, abba, vel successoris sui, ipso teleneu in integretati de ipsa fistivitate sancti Dionisii, tam quod ibidem super terras ipsius basilice resedire vedintur, quam et postia ipse vice ad Parisius omne tempore, inspecta eorum

A anteriores precepconis, habiant evidicatum adque elidicatum. Et quatenus, antebactis temporebus, clade intercadente, de ipso vigo sancti Dionisii ipse marcadus fuit emutatus, et ad Parisius civetate inter sancti Martini et sancti Laurente basilicis ipse marcadus fuit factus, et inde precepconis predictorum principum acceperunt, ut in ipso loco aut ubique ad ipsa fistivitate resedibant ad eorum negucia vel comercia exercienda, ipso teleneu pars predictae basilice domni Dionisii in integritate rece, erit; et se evenit aut pro clade aut per quacumquelibet delacione ^b interveniente, exinde aliubus fuerit ipsi marcatus emutatus, predictus teleneus in integretate ad ipsa casa Dei presentis temporebus et futuris, in lumenarebus ipsius Sancti Dionisii pro reverencia ipsius sancti loce permaniat concessus adque indultus: et sit tam inter parte fisci nostri, quam et inter agentes Sancti Dionisii, omnis lis et altergacio subita. — Actalius jussus recognovit (*Locus sigilli*.)

Datum quod ficit minsis December, dies xiiij, auno xvj rigni nostri, Mamaccas feliciter.

XXII.

Placitum Childeberti III, regis Francorum, quo Cadolaici farinarium S. Dionysii monasterio asseritur (ann. 710).

Childeberthus, rex Francorum, vir inluster. Venientis agentes baselere peculiaris patronis nostri domni Dionisii, ubi ipse preciosus in corpore requiescit, et venerabilis vir Dalinus, abba, custos preesse veditur, Mamaccas in palacio nostro, nobis sogessent, eu quod farinario illo in loco noncopante Cadolaico, infra termemeno Verninse, quem a longo tempore antecessoris sui ad villa ipsius basilice Latiniaco semper posiderunt; agentes inluster viro Grimoaldo, majorem-domus nostri, cum contradicerent, et dicebant, quod a villa sua Verno fuisset aspectus. Dicebant posthinc ipse agentes sancti Dionisii, eu quod de pluremum annorum spacia ipse farinarius ad ipso Verno nonquam aspexissit, nisi ad villa ipsius basilice Ladiniaco; Ebroinus, majorem-domus suo tempore, quando ipsa villa posedibat, ibidem eum fecissit aspectum, et justissime eis vel ad casa Sancti Dionisii redebitur: sed postia ipse viro Grimoaldus, majorem-domus noster, una cum nostris fedilebus, ac c usa ante se jusit advenire, ut eam diligencius inquirerit; quod ita et ficit. Sic ad ipso viro Grimoaldo fuit judecatum, ut sex homenis de Verno, et sex de Latiniaco, bone fideus in oratorio suo, seu cappella sancti Marctyni, memorate homenis hoc debirent conjurare, quod a longo tempore

^a Hic priores edd.: quod antehac princeps in primordio. Perperam tamen, teste autographo.

^b Hic priores edd. leguntur *debecione*, quæ vox non exstat in autographo, nullumquæ sensum præbet.

^c Exstat apud Mabillonium, de Re dipl. pa. 483, et Felibianum, Hist. abb. S. Dion. pag. 19, exscriptum ex autographo (nunc in Archivio regni, k, serm. 3, asservato), et in Coll. script. rer. Franc. t. IV, pag. 685, ex Mabillonio. Ad fidem autographi diligencius

collati recudimus (quocum novam, nec frustra, recensionem instituit A. Teulet). Multa habet hoc placitum notatu digna, de quibus in prolegomenis nostris commodius egimus. Fœdissime sermonis vitis deturpatum instrumentum, a nemine tamen, quod sciamus, de falso crimjatum fuit. Quis autem fuerit locus nomine Cadolaici appellatus videsis in opusculo domni Germani de villa regis, inserto in opere Mabillonii, de Re diplomatica, pag. 296 et 336.

semper ipse farinarius ad ipso Latiniaco, curte ipsius A
 monastirie sancti Dionisii, aspexisset, et ibidem ju-
 stissemi redebatur. Set ipso sacramentum, si-
 cut eis fuit judecatum, in quantum inluster vir
 Sigofridus auditor ipsius viro Grimoaldo teste-
 moniavit, quod ipse homenis ipso sacramentum
 sicut ab ipso viro Grimoaldo fuit judecatum in omne-
 bus vise fuerunt adimplisse : et tale iudicio ipsius
 viro Sigofrido mano firmante, vel de anolo a ipsius
 Grimoaldo, majorem-domus nostri, sigellatum, ipse
 agentes accepissent, ut ipso farinario ad parte ipsius
 Dallino abbati, vel monastirie sui Sancti Dionisii
 elidiato urdene debiant posedire vel domenare.
 Proinde nus taliter, una cum vobris procerebus,
 constatit decrevisse, in quantum inluster vir Bero, B
 comis palate nostre, qui ad vice itemque inlustri
 viro Grimbertho comite palati nostro adestare vede-
 batur, testimonialit, quod memoratus Sigofridus
 suum prebuit testimonium, quod ac causa ante ipso
 viro Grimoaldo, majorem-domus nostri, sit acta vel
 judecata fuisset, denuscetur ; jubemus ut memorate
 agentes ipso farinario, ad parte ipsius Dallino abbati
 vel monastirii sancti Dionisii, absque repeticione, su-
 perscripto Grimoaldo, aut agentes vel heridis aut
 successoris suos, vel contra quemlibit, inspecto illo
 iudicio ipsius viro Grimoaldo, majorem-domus nostri,
 sicut per eudem declaratur, omne tempore habiant
 evindecatum adque elidiatum ; et sit inter ipsis ex
 ac re in postmodum subita causacio. — Dagobertus,
 ad vice Angilbaldo, recognovit. (*Locus sigilli.*)

Datum quod fuit mense December dies xiiij, ann.
 xvj rigni nostri, Mainaccas feliciter.

XXIII.

Diploma Dagoberti III, regis Francorum, quo Anisolensis monasterii immunitates confirmat^b (ann. 712).

Dagobertus, rex Francorum, vir inluster, omnibus
 agentibus presentibus atque futuris. Si petitionibus
 servorum Dei, in quo pro opportunitatibus ecclesia-
 rum vel monasteriis nostris patefecerint auribus, li-
 benter audimus, regiam consuetudinem exercemus,
 et nobis ad mercedem vel stabilitatem regni nostri
 stabilire confidimus. Ideoque venerabilis Ibbolenus
 abba de monasterio Anisola, qui est in pago Cyno-
 mannico, in honore peculiaris nostri patroni pii, D
 beati videlicet Carilei confessoris, constructus, per
 missos suos clementie regni nostri detulit in noti-
 tiam, eo quod consobrinus noster Guntramnus rex,

^a Hæ duæ voces a superioribus editoribus omisæ
 sunt, quippe oculorum aciem fugientes.

^b Eruit Martenius, Thesaur. anecd. t. I, pag. 6,
 ex cod. ms. Anisolensi; recuderunt Collectores scri-
 ptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 686, ex Mar-
 tenio. Non exstat inter Acta episcoporum Cenoma-
 nensium, ubi tot supposititia pro legitimis instru-
 mentis obrusa vidimus. Beest anni nota. Hoc autem
 diploma Dagoberto III tribuendum patet ex eo quod
 hujus auctor patrem suum appellat Childebertum,
 avum Theodericum, avunculum Chlodoveum, etc.
 Si vero ad initia regni Dagoberti III diploma hoc re-
 feramus, quod Martenio placuit, anno 712 adjudica-

ad ipsum monasterium sub omni immunitate per
 suam auctoritatem concessisset, et hoc postea avi
 nostri Chlotarius, et item Dagobertus, seu etiam
 Chlodoveus, nec non et Chlotarius, etiam domnus et
 avus noster Theodericus, nec non et avunculus no-
 ster item Chlodoveus, et præcelsus domnus et geni-
 tor noster Childebertus quondam reges, qui per eor-
 um auctoritates ipsorum manu roboratas, ipsi mo-
 nasterio hoc confirmassent, unde et ipsas præcep-
 tiones se ex hoc præ manibus habere adfirmant, et
 hoc circa ipsum monasterium, nullo inquietante, as-
 serunt conservatum. Sed pro totius rei munimine
 postulat in hoc nostra auctoritas ut in ipso monaste-
 rio plenius debeat confirmare ; quod nos præstitisse
 vestra non dubitet magnitudo. Quapropter presentii
 præcepto jubemus ut, sicut per auctoritates seu per
 s. ripturam principum leguntur, et usque nunc fuit
 conservatum, neque vos, neque priores, neque suc-
 cessores vestri in causis ipsius monasterii, neque ad
 causas audiendas, neque ad freda exigenda, nec man-
 siones requirendo, penitus ingredi non præsumatis,
 nisi per auctoritatem firmatam ipse abba sui que
 successores atque congregatio eorum in ipso mona-
 sterio, Deo auxiliante, consistentes, quod ad præseas
 rationabiliter habere videntur, aut adhuc a Deo ti-
 mentibus hominibus ibi fuerit additum vel augmen-
 tatum, sub omni immunitate, inspectas ipsas præ-
 ceptiones supra memoratorum principum, quem se
 præ manibus ex hoc habere affirant, valeant tenere,
 possidere, et ibidem ad ipsum locum sanctum per
 hanc auctoritatem nostram, ut hoc quod est firma-
 tum perenniter proficiat ad augmentum, quod potius
 eis melius delectet pro stabilitate regni nostri Domini
 misericordiam deprecare. Et, ut hæc præceptio no-
 stra firmum obtineat vigorem, manus nostræ sub-
 scriptionibus roborare, sigilloque nostro hoc decre-
 vimus affirmare.

In Christi nomine Dagobertus rex. Data sub die xv
 cal. Februar.

XXIV.

*Diploma Dagoberti III, regis Francorum, quo, ad
 petitionem Herlemundi, Cenomanensis episcopi, im-
 munitates confirmat a regibus Francorum concessas
 Cenomanensi Ecclesie, pro villis et monasteriis hinc
 Ecclesie subjectis, præsertim pro monasterio Anis-
 solensi^c (ann. 713).*

Dagobertus, rex Francorum, vir illuster. Tunc re-
 galis celsitudo fundamenta sui culminis corroborat,

binus : nam Dagobertus III regnum auspiciatus est
 mense Aprili ann. 711, ac proinde dies 18 Januarii,
 anno primo regni ejus, pertinet ad annum Christi 712.

^c Hujus fragmentum informe admodum depromp-
 sit Labbeus, Miscell. t. II, pag. 412, ex chartulario
 Anisolensi. Integrum diploma insertum est inter Acta
 episcoporum Cenomanensium, apud Mabill. Analect.
 pag. 282, et recusum in Collect. script. rer. Franc.
 t. IV, pag. 688. Ad id præcipue videtur conditum,
 ut jura Ecclesie Cenomanensis in Anisolense mona-
 sterium assererentur, et ideo exhibitum est in lite de
 qua sæpius diximus, super his juribus mota, ut li-
 quet ex catalogo instrumentorum tunc prolatorum,

quando petitionibus sacerdotum aut pontificum, quod pro opportunitate pertineat, obauditur, et ad effectum in Dei nomine mancipatur. Ideoque apostolicus vir dominus Herlemundus, in Christo pater noster, Cenomannicæ urbis episcopus, nobis suggestit eo quod antecessores sui ab anteriore rege parente nostro emunitates a malis hominibus fuissent furatæ, et denuo dominus et præcelsus genitor noster Hildebertus, quondam rex, integras emunitates de omnibus villis et curtis ecclesiæ suæ, et monasterium Anisola, in quo D. Karileffus, Christi confessor, corpore requiescit, quod est suæ juris ecclesiæ sanctæ Mariæ, et sancti Gervasii et Protasii martyrum, in quibuslibet pagis, vel territoriis habere videntur, etiam et monasteria sua quæ ipse in regimine habet, quæ infra urbem Cenomannicam sunt constructa, vel villas ac culta eorum in quibuslibet pagis ac territoriis, concessisset ut nullus iudex publicus nec ad causas audiendas, nec ad freda exigenda, nec mansiones aut paratas faciendas, nec pastus, nec ullas redditiones requirendas, nec exactandas quoque tempore ingredi deberet, nisi cum omnis fretus concessus quietim deberent possidere. Unde et ipsa sibi præcepta per manus habere affirmat, et ipse beneficium de eo tempore fuisset conservatus, petiit celsitudini nostræ ut hoc circa eidem in idipsum confirmare deberemus. Cujus petitionem non denegasse, sed in omnibus ita præstitisse cognoscite. Ideo per præsentem præceptionem decernimus, quod in perpetuum volumus esse mansurum, ut inspecta ipsa anteriorem præceptionem, nullus iudex publicus, neque vos, neque juniores seu successores vestri, neque quislibet ex iudiciaria potestate, in villis vel curtis ipsius pontificis vel ecclesiæ suæ Sancti Gervasii et Protasii martyris, vel monasteria sua, aut curtis vel villis ipsorum, nec ad causas audiendas, nec ad freda exigenda, nec fidejussores tollendos, nec mansiones aut paratas, nec pastus faciendos, nec ullas redditiones quod ad fiscum nostrum sperare videtur requirendis nec exactandis, iudiciaria potestas inibi quoque tempore ingredi non præsumatur. Sed ipse pontifex aut agentis sui ill. cc. inferendalis, et ill. sol. alios ducentos auro pagins. quod ad fiscum nostrum de ipsa villa vel de ipsis curtis suis, vel ecclesiis suis et monasteriis suis reddebantur, et in sacello publico fuit consuetudo reddendi, ipse pontifex aut successores sui, per missos suos hoc de-

vid. Baluz. Miscell. t. III, pag. 128. Hæc autem instrumenta, ut alias sæpe monuimus, regia et apostolica auctoritate falsi damna sunt, nec deinceps quisquam instrumenti de quo æginus defensionem ausus est suscipere. Illud ergo, quasi re iudicata, supposititium est annumerandum. Nusquam apparent Childerici III litteræ in hoc diplomate laudatæ, nec melioris notæ eas fuisse credibile est, si unquam existerunt. [Hoc tamen diploma, etsi valde suspectum, confirmatum fuit præcepto Caroli magni, ann. 796, quod videre est apud Mabill. Analecta, t. III, pag. 258, alteroque Ludovici Pii, anni 840, apud Baluz. Miscell. t. III, pag. 38. Insuper hoc ipsum diploma, cum præceptis Caroli Magni Ludovicique Pii, denuo confirmatum fuit a Ludovico XI, anno 1482, ut testatur

beant reddere atque transsolvere, ut diximus, ex nostra indulgentia sæpeditus Herlemundus episcopus aut pars ecclesiæ suæ vel monasteria sua, de omnibus villas vel curtis suis, cum omnes fratres concessus sub emunitatis nomine omni tempore hoc debeat possidere et dominare, et nullas requisitiones neque impedimentum a iudicibus publicis, quoque tempore, tam ipse pontifex, quam et successores sui habere non pertimescant, nisi nostris et futuris, Deo auxiliante, temporibus valeat esse conservatum, et ad ipsa sancta loca perenniter proluciat in augmentis. Et, ut hæc præceptio firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborare.

In Christi nomine, Dagobertus rex subscripsi. — Ingobaldus optolit et subs. — Datum quod fecit mensis Martius dies ij, anno ij regni nostri, Mamaccas feliciter.

XXV.

Diploma Dago'erti III, regis Francorum, quo confirmat, ad petitionem Herlemundi, episcopi Cenomannensis, immunitates cenomanensium Ecclesiæ concessas pro villa Arduno * (ann. 715).

Dagobertus, rex Francorum, vir illuster. Si facta parentum nostrorum conservamus, nostra perenniter stabilia esse confidimus. Ideoque apostolicus vir pater noster in Christo Herlemundus, Cenomannicæ urbis episcopus, nobis suggestit eo quod avunculus genitoris nostri Hildeberti quondam regis, Hildericus quondam itemque rex, per suam præceptionem taliter antecessore suo quondam episcopo domno Berario et Aichilberto episcopo successoribus concessisset, ut quidquid de villa ipsius ecclesiæ Cenomannicæ, nuncupante Arduno, in pago Pictavio, ad fiscum sperabatur, hoc nullus iudex neque quislibet exactare deberet, et in ipsa villa nec mansiones facere, nec freda exactare, nec ullas paratas, nec ullum lucrum terrenum requirere, nec exactare præsumeret, nisi hoc in luminaribus ipsius ecclesiæ Cenomannicæ, quæ est in honore sancti Gervasii et Protasii patronis nostri constructa, deberet esse concessum; et postea denuo Aiberto episcopo, qui Berario post quondam ibidem fuit, similiter concessisset. Unde et ipsas præceptiones ipse pontifex se præ manibus habere affirmat, et de eodem tempore usque nunc ipsum beneficium asserit esse conservatum: sed pro integra

privilegium in tomæ XIX Ordinationum tertie stirpis, pag. 53 insertum.] De temporibus Herlemundi, quæ, juxta Cointium, cum notis chronologicis huic diplomati subjectis non concordant, videsis notas nostras ad Herlemundi chartam.

* Insertum in Actis episcoporum Cenomanensium, apud Mabill. Analecta, pag. 284; recusum in Collect. script. rer. Franc. t. IV, pag. 688, fabricatum ad confirmandum instrumentum quod supra (Col. 1112), edidimus et commentitium iudicavimus; nec meliori videtur nota dignum. Herlemundus, episcopus Cenomanensis, in cuius gratiam fingitur emissum diploma hoc, nondum regnante Dagoberto III regimine Anisolensis monasterii, juxta Cointium, Ann. t. IV, p. 598, assecutus fuerat.

firmitate petiit celsitudinem nostram ut hoc denuo per nostram auctoritatem ipsi viro domno Herlemundo episcopo, vel ad ipsam sanctam basilicam sancti Gervasii et Protasii martyrum confirmare deberemus : cui nos non denegasse, sed in omnibus præstitisse et confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut, sicut constat ibi avunculus noster Childericus quondam rex integra immunitate de ipsa villa Arduno ad ipsam ecclesiam fecit, ita et inantea nos per nostram auctoritatem concedimus et confirmamus, ut nullo unquam tempore nullus iudex in ipsa villa non præsumat, nec causas audire, nec ulla parata, nec freda, nec qualemcumque censum aut lucrum terrenum, quod ad fisco potuerit sperare, nullo unquam tempore non præsumat requirere, nec exactare, nisi inspecta ipsa præceptione ab avunculo genitore nostro Childeberto quondam rege, nomine Childerico quondam rege, in luminaribus supradictæ basilicæ sancti Gervasii et Protasii martyrum perpetualiter debeat esse concessum atque indultum. Et, ut hæc auctoritas firmitior habeatur, vel per tempora conservetur, manu nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborare.

In Christi nomine, Dagobertus rex subscripsi. — Ingobaldus scripsi et subscripsi. — Data quod fecit mensis Martius dies x, anno ij regni nostri, Mamacæ feliciter.

XXVI.

Diploma Dagoberti III, regis Francorum, quo jus Eccl. sic Cenomanensis in Anisolense monasterium asseritur, juxta chartam Ibboloni abbatis (Ann. 713).

Dagobertus, rex Francorum, vir iuluster. Si petitionibus servorum Dei assensum præbemus, non solum regiam consuetudinem exercemus, sed ad æternæ felicitatis percipiendum præmium profuturum nobis esse confidimus. Igitur omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris, præsentibus et futuris, notum esse volumus, quia vir venerabilis Cenomannis civitatis, Berarius episcopus, nostram adiit præsentiam, afferens strumenta nobis cartarum, qualiter dominus Karileffus, sacerdos atque monachus, in sua parochia construxit quoddam monasteriolum, et suo antecessore domno Innocente per consensum Childeberti regis tradidit : et postea ab eo per censum in preca-

* Hanc confirmationem commentitiæ chartæ commentitiæ abbatis Ibboloni exhibent Acta episcoporum Cenomanensium, in Analect. Mabillon. pag. 275, et apud D. Bouquet, Rerum Gall. et Franc. script. t. IV, pag. 687, in annot. lisdem refertum falsis indicitis diploma, quibus charta quam confirmat. Videsis notas nostras ad chartam ipsam. Recensetur autem diploma hoc, sicuti et charta, inter instrumenta in conventu Vermeriensi damnata, et aboleri jussa, ut dictum est.

† Gundoloni nomen per amanuensis oscitantiam scriptum pro nomine Ibboloni, ut ex ipsius diplomatis textu liquet, in cuius serie nomen Ibboloni rectius ascribitur Anisolensi abbati.

‡ Notæ chronologicæ desunt ; factum diploma collocamus paulo post chartam Ibboloni, quam sub anno 713, Aprilis die 28, collocandam censuimus.

riam ac episcopi, suum præceptum prædictus Childebertus rex fecit, et postea antecessor suus Domnolus similiter Gallo monacho et discipulo domno Carileffo, et ab ipso Domnolo abbate facta et ordinata, precariam fecit, et super ipsam precariam Chilpericus rex suum præceptum fieri jussit. Hæc omnia memoratus episcopus Berarius nobis ostendit, deprecans ut abbati suo, nomine Gundoloni^b, similiter, sicut antecessores nostri suis antecessoribus præcepta fecerunt, ita et nos fecissemus. Cujus petitionem libenti animo suscepimus, et sicut deprecatus est fieri jussimus. Proinde hoc auctoritatis nostræ præceptum fieri jussimus, per quod firmiter mandamus ut, sicut prædicto abbati a memorato Berario episcopo prædictum monasteriolum jure beneficiario datum est, ita deinceps in ejus beneficio et dominatione seu precaria diebus vitæ suæ absque ulla minoratione maneat ; et censum, sicut in precariis eorum continetur, per singulos annos Ibboloni abbas memorato episcopo Berario suisque successoribus solvat, id est, ad lumen matris et civitatis ecclesiæ, de cera lib. iij, et fratribus canonicis in civitate consistentibus ac prædictæ ecclesiæ serviensibus, in cæna Domini plenum modium de ovis, et buticulas plenas paratas de optimo vino solvat, et episcopo ejusdem civitatis unam cambuttam bene paratam, et duos subtalares ad officium suum peragendum tribuat : et, post ejus discessum, prædictum monasteriolum ad potestatem vel dominationem memoratæ matris ecclesiæ, absque ullius detentione aut consignatione, cum omni integritate vel cum toto superposito immelioratum revertatur ; et episcopi sive rectores matris ecclesiæ, quidquid exinde juste et canonice facere disposuerint, liberam habeant potestatem faciendi. Et, ut hæc auctoritas firmitior habeatur, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborare.

XXVII.

Diploma Chilperici II, regis Francorum, quo sancti Dionysii monasterio concessas immunitates confirmat (ann. 716).

Chilperichus, rex Francorum, viris iulustribus. Oportet clemenciæ principale inter ceteras petitionis illud que pro salute adscribetur, et pro divine no-

^a Sæpius typis mandatum, a Mabillonio, Acta SS. Bened. t. IV, pag. 562, et de Re dipl. pag. 484, et a Felibiano, Hist. abb. S. Dion. prob. pag. 19, ex autographo (nunc in archivo regni, n. 3 asservato) ; a Cointio, Annal. t. V, pag. 280, ab auctoribus Novæ Galliæ christianæ, t. VII, instr. col. 5, et a Collectoribus scriptorum rerum Francicarum, t. IV, p. 690, ex Mabillonio. Fragmentum ejusdem vulgaverat Dubletus, Antiq. eccl. S. Dion. pag. 684, et Childeberto II tribuerat. Cointius, Annal. t. III, pag. 83, illud sub eodem Childerici nomine annalibus suis inseruit, ad annum 679, a Dubleto in errorem inductus, quem sane retegere debuerat vir bene oculatus, cum totum diploma ex Mabillonio recudit sub vero nomine Chilperici, ibid. t. V, pag. 280 ; rex enim qui hoc diploma emisit avunculum appellat Theodericum, consobrinos Chlodoveum, Childebertum et Ba-

minis postolatur, plagabile auditum suscipere, et procul dubium ad æfectum perducere : quatenus de caduces rebus presentes seculi æterna conquiretar, juxta preceptum Domini dicentis : Facetis vobis amicis de mamona iniquetatis. Ergo de mamona iniquaetatis juxta ipsius dictum nos oportet mercare eterna celestia : et, dum sacerdotum congrua impertemus beneficia, retrebutorem Domino ex hoc habyre meriamur, in eterna tabernacula. Igetur venerabilis vir Chillardus, abba de basilica pecuñiaris patronis nostri domni Dionisii marthyris, ubi ipse preciosus domnus in corpore requiescit, clemencie regni nostri supplicavit, ut juxta quod ab antecessoribus regibus parentibus nostris a longo tempore omnis emunaetas de villa prefate sancti basilice fuit concessa, undæ et ipsas precepconis sæe per manebus habire adfirmat, et hoc usque nunc inviolabiliter adserit esse conservatum. Unde petit ut hoc per nostra auctoretatem dinuo pro rei firmitatis circa ipso sancto loco, vel homenis qui se cum substancia eorum ad ipsa baseleca tradunt vel condonant, juxta quod anteriores parentis nostri vel precelsus avuncolus noster Theodericus, seo et consobrini nostri Chlodovius, Childebercthus et Dagobercthus a quondam regis, per eorum auctoretatis ad ipsa baseleca hoc pristeterunt vel confirmaverunt : hoc iteratis circa ipso abbati concidere et confirmare dixerimus. Idio cognuscat magnetudo seu utilitas vestra, quod nos pro reverencia ipsius sancte loce, vel pro quietem ibydem Deo famolancium, prumtissima volomtati dinuo concessissae et in omnebus confirmassae vestra cognuscat solercia. Quapropter per hunc preceptum, quod specealius decernemus et in perpetuo volumus esse mansurum, jobymus ut neque vos, neque junioris seu successores vestri, nec quislibet de judiciaria potestate accintus, in curtis prefate sancte baselece domni Dionisii, ubi et ubi, in quas-cumque pagus in rigna Deo propicio nostra, quod ad die presente pars ipsius monastiriae posedire vel dominare veditur, vel quod ad Deo timentebus hominebus per ligedema instrumenta ibydem fuit concessum, aut inantia fuerit adetum adque delegatum,

gobertum; et hæc satis Chilpericum indigitant, Chilperici II filium, ut ipse monuit Cointius, ibid. Hic autem Chilpericus vulgo dictus hujus nominis secundus, a quibusdam tertius vocatur, eo quod Chilperici II nomine appellent, ut videre est in Annal. t. II, pag. 817, Chilpericum puerum, Cariberti regis filium, qui, statim post patris mortem anno 630 extinctus, in regum Francorum catalogo a plerisque non scribitur. Diploma edimus ad fidem autographi, accuratiori lectione, a sæpe laudato domno Poirier recogniti et nova ejusdem ab A. Teulet recensione facta. De hujus sinceritate nullus suspicionem aliquam movit, nisi Germonius, sed levem, et cui non immoratur; unde licet conjicere virum exercendæ censuræ avidum, paucis in hoc instrumento maculis offensum fuisse. Huic diplomati affixum fuit cereum sigillum, quod pene deletum testabatur Mabilonius, in Acta SS. Bened. ubi supra et ejus nullum, præterquam in membrana foramen, vestigium jam non exstat.

* Theoderici, Chlodovei et Childeberti diplomata

A nec ad causas rudiendum, nec ad fidejussores tollendum, nec ad freda exygendum, nec ad mansionis faciendum, nec paratas, nec nullas redebuciones requerendum, ingredire, nec exygire quoque tempore penetus non presumatur, nisi quicquid fiscus noster exinde potuerat esperare, omnia et ex omnebus pro mercidis nostri compendium, cum omnis fridus ad integrum sybymed concessus, ut dictum est, inspectas ipsas precepconis anteriorum regum, parentum quondam nostrorum, vel juxta quod presens non tra continere videtur auctoretas, quicquid ipse sanctus locus a diae presente, ut diximus, habyre videtur, quam quod inpostmodum a Deo timentebus hominebus vel a nobis ibydem fuerit adetum vel conlatum, seu quicumquæ justis et rationabiliter cum omne substancia sua ad ipso monastirio se tradedirit, et res suas per ligedema instrumenta ibidem delegaverit vel firmaverit, sub integra emunitati, ad diae presente valiat resedire quietus adque securus : et, ut dictum est, quicquid exinde forsetam fiscus noster sperare potuerat, in lumenarebus vel estipendulis seu et in elimoniis pauperum ipsius monastiriae perenniter pro nostris oracolis ad integrum in omnia et ex omnebus sit concessum adque indultum, ut eis melius dilectis pro stabilitate regni nostri, vel pro quietem quibuslibet chunctis leodis nostrus Domini meserecordia adtencius deprecare. Et, ut hec auctoretas nostris et futuris temporebus circa ipso sancto loco perenniter firma et inviolata permaniat, vel per tempora inlesa custodiatur adque conservitur, et ab omnibus judices melius credatur, manus nostri subscriptionibus subter eam decrivemus roboraræ. — Chilpericus rex subscripsi. — Actulius jussus optolit. Datum sub diae pridiae Kalendas Marcias, anno primo b rigny nostri, in Dei nomine, Compendio feliciter.

XXVIII.

Diploma Chilperici II, regis Francorum, quo immunitatem a teloneis, monastirio sancti Dionysii concessam confirmat c (ann. 716).

Chilperichus, rex Francorum, viris illustribus omnis tilenariis Masiliensis. Dum et ante has annis

in gratiam monastirii Sandionysiani emissa plura suo ordine edidimus; Dagoberti III nullum habemus.

b Mortuo Childerico II, anno 715, mense Junio, successerunt Franci orientales clericum nomine Danielem, cui Chilperici nomen imposuerunt. Hinc patet mensem Februarium, anno regni ejus primo, in annum Christi 716 incidisse.

c Exstat ex autographo (nunc in archivo regni, x, n. 3) apud Mabilonium, Acta SS. ordin. S. Bened. t. IV, pag. 565, et de Re dipl. pag. 485, et apud Felibianum, Hist. eccl. S. Dion., pag. 21, ex Mabilonio in Coll. script. rer. Franc. t. IV, pag. 691. Iisdem concipitur verbis quibus diploma de ejusdem immunitatis concessione a Chlodoveo III emissum, quod alibi exhibuimus. Latet hucusque Dagoberti concessio. Diploma Chilperici edimus ad fidem autographi diligenter a domno Poirier cum editis collati novaque ab A. Teulet recensione instituta. Id præcipue in hoc instrumento notandum est, quod ibi Chilpericus Childerico genitorem suum appellet. illustre monumentum, ait Cointius, Annal. tom. V,

proavus noster Dagobercthus, quondam rex, solidus A
cento eximtis de Massilia civitate, sicut ad cellario
fisce potuerant esse exactati, ad baselica peculiaris
patroni nostri domni Dionisii, ubi ipse preciosus in
corpore requiescit, et venerabilis vir Chillardus abba
preessae veditur, per sa (sic) precepcone, sua mano
roborata, concessissit, seu et domnus vel genetur
noster Childaericus, eciam et abuncoli nostri Chlo-
docharius et Theodericus, quondam regis, aeciam et
nos postia per nostra precepcone hoc hlydem dinuo
vise fuemus concessissae vel confirmasse; et taliter
in ipsas precepconis vedittur habyre insertum, ut
tam in ipsa Massilia, quam et per reliqua loca in
rigna Deo propicio nostra, ubicumque telleneus,
portaticus, pontatecus, rotaticus, vel reliquas rede-
bucionis, quod a iudicebus publicis exigetur, de B
carra eorum qui hoc inferre vedintur, ad missus
ipsius baselice nullatenus requeratur nec exigatur,
nisi hoc in omnebus annis singolis habiant conces-
sum. Idio per presente urdenacione vobis decerne-
mus et omnino jobimms ut, quomodo misse ipsius
baselice domni Dionisii vel memorato abbati, hoc
est ^..... cum paris suos ad vos vinerint, ipse soli-
dus cento eximtis, sicut ex cellario nostro secundum
consuetudinem, absque ulla mora vel delatacionem,
iuxta quod ordo cataboli fuerit, omnimodis eis dare
et adimplire faciatis: et de ipsa carra qui hoc in-
ferre vedintur, nec in ipsa Massilia, nec per reliqua
loca in rigna Deo propicio nostra, nullo telleneu,
nec portatico, nec pontateco, nec rodatico, nec reli-
quas redebucionis, nec vos, neque junioris vestri, C
nec quislibit de parte fisce nostri requireri nec exa-
getare penitus non presumatis. Videtis ut aliud ob
hoc non faciatis, se gracia nostra obtatis habyre
propicia. — ^b Chrodebercthus recognovit.

Datum quod ficit minsis Marcius dies e, anno primo
rigni nostri, Compendio, in Dei nomine feliciter.

XXIX.

*Placitum Chilperici II, regis Francorum, quo terra
sita in Superiore Bacio præposito monasterii
sancti Dionysii asseritur* ^d (ann. 716).

Chilperichus, rex Francorum, vir inluster. Cum in
nostra vel procerum nostrorum presenciae Compen-
dio in palacio nostro, homo alicus, nomine Friulfus, D

pag. 281, quo Chilpericus Childerici filius probatur.
Id quidem diu ignoratum fuerat: sed et ab aliis con-
firmatur Chilperici diplomatibus, quæ mox refere-
mus. Cereò sigillo vallatum fuisse instrumentum Ma-
billonius testatur, Acta SS. ord. S. Bened. ubi supra.
Cujus sigilli fragmentum, crinita effligie et Chilperici
nomine insignitum, membranæ adhuc adhæret.

^a Hoc spatium unius vocis vacat in autographo.

^b Hic in autographo quidam apparent characteres,
sub forma monogrammatibus, quos legendos putamus:
In Xpi nomine.

^c Pristinæ editores scripserunt *dies quinque*; quæ
temporis nota nullo modo existit in autographo, seu
ab oscitanti scriptore ommissa, seu forsitan quia per
hæc verba *Marcius dies* primus dies Martii intelli-
gendus sit.

^d Bis editum a Mabillonio, in Act. SS. Bened.

venerabili viro Martino preposito de baselica pecu-
liarie patroni nostri sancte Dionisii interpelavit,
dum dicerit eu quod porcione sua de parte socero
suo Edrone quondam, in loco noncopante Superiore
Bacio, ad eo libebus pervenire debeat, ei malo
ordine contradicerit, vel post se retenerit; qui ipsæ
Martinus dedit in responsis, quod extromentum ha-
bibat, quem filius superscripto Edrone quondam.
nomine Eodo, venerabili viro Chrodchario monaco
sancti Dionisii vindedisit, et ipsa vindicione in pre-
sente ostendedit relegenda, relicta ipsa vindicione,
sed, dum inter se intenderint, sic a procerebus no-
stris fuit inventum, ut illa medietate de ipsa por-
cione in jamdicto loco Superiore Bacio jamdictus
Martinus ad parte ipsius Sancti Dionisii habire di-
biad. Proinde nos taliter una cum nostris procerebus
constetit decrivissae ut, dum inluster vir Vuarno,
comis palati nostri, testimoniarit, fuit iudecatum;
quod ac causa sic acta vel in quesita fuissit denuncetur,
jobimms ut memoratus Martinus ipsa medietate
de jamdicta porcione in ipso Superiore Bacio,
quicquid ad ipsa medietate aspicere veditur, una
cum terris, domebus, edeficiis, acolabus, mancipiis,
campis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve de-
coursebus, adjaecenciis, apendiciis ad se pertentis,
pecuniis, presidiis, farinariis, gregis cum pasthore-
bus, omnia et ex omnebus, rem exquesita, illa me-
diestate ad integrum, inspecta vel estante eorum es-
tromenta, absque repeticione superscripto Friulfo
vel herilis suos, ad partes sancti Dionisii omne
tempore habiant eviudecata adque elidiata, et sit
inter ipso Friulfo suisque heridebus vel agentis
domni Dionisii, omni tempore subita causacio. Et,
dum ipse Martinus in causa ipsius baselice domni
Dionisii contra ipso Friulfo, tam illa fructa de illa
alia medietate, quam et illa fide facta per vudiao suo
in presente visus fuit transsolsissae, jobimms ut
omne tempore tam ipse Martinus vel pars domni
Dionisii, absque repeticione ipsius Friulfo vel heridis
suos de ipsa fide facta vel ipsa fructa ducti et secure
valiant resedire. — Ermedrammus r. cognovit et
subsc.

Datum quod ficit minsis Marcius dies vii, anno i
rigni nostri, Compendio, in Dei nomine feliciter.

t. IV, pag. 563, et in opere de Re dipl. pag. 425,
ex autographo (nunc in archivo regni. x, scrip. 3
asservato); iterum ex autographo a Felibiano, Hist.
abb. S. Dion. prob. pag. 21; ad fidem Mabillonii
recusum in Collect. script. rer. Franc. t. IV, p. 631.
Huic instrumento sigillum cereum affixum fuit, ut
testatur Mabillonius in Act. SS. Bened. t. IV, præfat.
pag. iv, quod jam media sui parte detritum erat
cum illud inspexit, anni sunt plus centum viginti.
Quod quidem fragmentum, crinita regis effligie insig-
nitum, adhuc existat. Autographum ob styli et apic-
ulum salebras, fatente ipso Mabillonio, lectu difficil-
limum, a domno Poirier recognitum exhibemus,
nova ejusdem ab A. Teulet recensione facta. Hujus
placiti formulæ conveniunt cum formulis aliorum
hujus ætatis placitorum.

XXX.

Diploma Chilperici II, regis Francorum, quo centum vaccas annuatim monasterio S. Dionysii concedit, sicut olim a Dagoberto rege concessas fuerant ^a (ann. 746).

Chilperichus, rex Francorum, vir inluster. Se facta parentum nostrorum conservamus, regia consuetudine exsercemus, et nostra in postmodum estabiles esse confidemus; precipue petitionibus sacerdotum, quod pro eorum confirmanda beneficia pertinet, libenter obaudimus, vel effectui in Dei nomine mancipamus, hoc nobis ad mercedis nostri augmentum pertinere confidemus. Idioquæ venerabilis vir Chillardus, abba de baselica peculiaris patronis nostri domni Dionysii marteris, ubi ipse preciosus dominus in corpore requiescit, clemencie regni nostri rogavit eo quod bone memorius proavus noster Dagobertus, quondam rex, per sua auctaretate mano sua roborata, vaccas cento soldaris quod in inferenda de pago Cinomaneco in fisce ditionibus sperabatur, ad ipsa sancta basilica annis singulis concessissit. Unde et cessionem ipsius princepae, seu et confirmacionis avo nostro Chlodovio et bone memorae genitore nostro Childerico vel avunculo nostro Theoderico, seo et consobrinus nostrus Chlodovio, Childebertho et Dagobertus quondam regebis, eorum manebis roboratas, se ex hoc per manebis habire a firmat; et sicut ipse beneficius ad ipsa basilica ab ipsis princepibus fuit concessus vel indultus, annis singulis a judiciaria potestate loco illius reddere vel adimplire commemorat. Sed pro firmitatis estodium, petit celsitudinem nostri ut hoc circa ipso abbati vel memorata sancta basilica nostra hoc plinius dederit auctoretas perpetualiter confirmare. Cujus petitioni, pro reverencia ipsius sancte loco, gradante animo pristetisse, vel in omnibus confirmasse vestra conperiat magnetudo. Precipientis enim jobinimus ut, sicut constat antedictus princeps Dagobertus, quondam rex, ipsas vaccas cento inferendalis de superscripto pago Cinomaneco, quod annis singulis in fisce ditionibus sperabatur, per sua auctaretate ad ipsa basilica concessit,

^a Edidit Mabillonius ex autographo (nunc in archivo regni, n. scrip. 3 asservato) in Actis SS. ordin. Ben., t. IV, pag. 564, et iterum in opere De re diplomatice, pag. 486; ex eodem autographo Felibianus, Hist. abb. S. Dion. prob., pag. 21. Recuderunt ex Mabillonio Cointius, Annal. t. V, pag. 282, et Coll. script. rer. Franc. t. IV, pag. 692. Hujus diplomatis fragmentum prius ediderat Henschenius in exegesi de genealogia regum Dagobertinorum, sed inaccuratum et valde mutilum. Fragmentum idem Cointius exhibuit t. IV Annalium, pag. 528, et denuo t. V, pag. 282, ad latus integri diplomatis. Hoc instrumento totam genealogiæ suæ seriem pandit Chilpericus II, Dagobertum enim proavum suum appellat, Childericum genitorem, Theodericum avunculum; Chlodoveum vero, Childebertum, et Dagobertum (scilicet hujus nominis tertium) consobrinus vocat. Ex accurata domni Poirier recognitione, novæque ab A. Teulet ad fidelem archetypum recensione facta, diploma hoc edimus, si ut et alia ejusdem regis quæ præceperunt.

A et hoc a judiciari potestate annis singulis conservare vel adimplire veduntur: ita et deinceps inspectas ipsas auctoretatis vel confirmacionis predictis princepibus per nostrum preceptum plinius in Dei nomine confirmatum circa ipso sancto loco perevenerit in omnibus valiat esse conservatum adque indultum, et ibidem nostris et futuris, Deo auxiliante, temporibus proficiat in augmentis: ita ut eis melius delectit pro estabilitati regni nostri ad ipso sancto loco Domini meserecordia adtencius deprecare. Et, ut hec auctoretas firmior habiatur et per tempora conservitur, manus nostri subscripcionibus subter eam decivemus roborare.

Chilpericus rex subscripsi. — Actulius jussus optolit.

B Datum quod sicut mensis Marcii dies XVI, anno primo regni nostri, Compendio, in Dei nomine feliciter.

XXXI.

Diploma Chilperici II, regis Francorum, quo forestam de Gemetico et alia dona a prædecessoribus suis Fontanellensi monasterio collata confirmat ^b (ann. 746.)

Chilpericus, rex Francorum, vir illustris. Decet clemencia principali petitionibus sacerdotum quod oportunitatis locis sanctorum pertinet obaudire vel effectui in Dei nomine mancipare. Ideoque venerabilis vir Benignus, abba de monasterio Fontanella, quod est in honore sancti Petri et Pauli apostolorum vel sancti Laurentii martiris, infra diocesi Rothomagensi super fluvium Serana constructum, ubi ipse abba cum turba plurima monachorum sub sancta regu'a conversare videntur, nobis suggestit eo quod, cum pro preceptionibus avi nostri Clodovei regis, seu et avunculi nostri Clotarrii et Theoderici vel genitoris Childerici et parentum nostrorum Childeberti et Dagoberti, etiam pro quolibet stramento cartarum ad ipsum monasterium a quibuslibet rebus atque corporibus, seu etiam forestam de Gemetico, vel quod a Deo timentibus hominibus ibidem fuerit adductum vel conlatum, et adhuc inantea est melioratum vel donatum, per eorum au-

^b Exhibemus quale insertum est et confirmatum in litteris autographis Philippi V, regis Francorum, anno 1319 emissis, quarum apographum exstat in chartophylacio nostro, ex archivo Fontanellensi depromptum. Ediderunt Chilperici diploma Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 693, ex schedis bibliothecæ S. Germani a Pratis. Illud Mabillonius, Annal. t. II, pag. 48, a se retulisse in appendice hujus tomi; sed quod ibi frustra quaesieris. In edito plura desunt, quæ italico, ut vocant, characterè exprimentia curavimus. In apographo nostro tota Gemeticensis silva Fontanellensi monasterio conceditur, quæ quidem in contextu vulgato, solo forestæ de Gemetico nomine concessa dicitur, non totius forestæ: quod non inter, olationi in exemplo diplomatis a Philippo V confirmati, sed omissioni in edito potius tribuendum censuimus. Ad calcem apographi in chartophylacio nostro existens legitur, plura apographa litterarum Philippi in archivis Fontanellensibus asservari, quas etiam reperire est in Fontanellensi chartulario, quod sæculo XV videtur exaratum.

cloritas concessissent vel confirmassent; unde et ipsas preceptiones suprascriptorum principum, seu et alias preceptiones avunculi nostri Theoderici et parentum nostrorum Clodovei et Childberti quondam regum, qualiter hoc ibidem denuo concessissent vel confirmassent, vel totam ipsam forestam Gemmeticam ad ipsam sanctum locum concessissent, nobis in presenti ostendit relegendas, et ipse hoc presenti tempore quieto ordine possidere vel dominare probatur, sed pro integra firmitate petiit memoratus abba celsitudinem nostram, ut hoc circa ipsum locum sanctum per nostram plenius auctoritatem confirmarem, cujus petitionem ita prestiti se vel confirmasse cognoscimus. Precipimus ergo ut quicquid per preceptiones suprascriptorum principum, seu confirmationes vel vendiciones, donationes, cessiones, commutationes, pactiones, vel pro quolibet strumento cartarum de fisco nostro, seu etiam forestam Gemmeticam, vel a Deo timentibus hominibus, in quibuslibet pagis, locis atque territoriis, ad ipsum monasterium Fontanellam fuit additum vel conlatum, aut delegatum vel concessum, et hoc presenti tempore ibidem justum aut legale videtur esse possessum, ita et inantea sit per nostrum preceptum plenius in Dei nomine confirmatum. † Inspectas ipsas preceptiones seu instrumenta quæ exinde habent confirmamus, et sicut per ipsas declaratur, memoratus Benignus abba seu successores sui aut ipsa congregatio qui in ipso monasterio Fontanella per tempora conversaverint, hoc habeant, teneant atque possideant, et ad ipsum sanctum locum nostris et futuris temporibus, Deo auxiliante, jure proprietario proficiat in augmentum. Et, ut hec auctoritas firmiter habeatur et in omnibus conservetur, manu nostra subter eam decrevimus affirmare. Chilpericus rex subscripsit. Datum quod fecit mensis Martius dies xxv, anno primo regni nostri, Compendio, in Dei nomine. Fredebertus scripsit.

XXXII.

Diploma Chilperici II, regis Francorum, quo plurima dona confert monasterio Corbeiensi (ann. 716).

Chilpericus, rex Francorum, vir inluter. Omnibus agentibus tam presentibus quam et futuris. Quidquid in luminaribus locis sanctorum, vel pro oportunitate servorum Christi concedimus, et quæ parentes nostri pro eorum mercede concesserunt, pro nostris oraculis confirmamus, ad inmercedem nobis vel pro stabilitate regni pertinere confidimus. Igitur religiosus et venerabilis abbas de monasterio cognominante Corbeia, qui ponitur in pago Ambianense,

* Vulgavit Labbeus, Miscell. t. II, pag. 436, sibi traditum a Sirmondo, qui illud ex Vindocinensi codice manuscripto eruerat. Recedit Lalande in supplemento ad Concilia Galliæ, pag. 72, et anno Christi 715 tribuendum judicavit: perperam, cum Chilpericus II hoc ipso anno regnum auspicatus fuerit mense Junio, ac proinde mensis Aprilis anni primi regni ejus anno Christi 716 adjudicandus sit. Iterum ediderunt ex Labbeo Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 663. Id habet præcipue no-

quem præcelsus avunculus noster Chlodecharius quondam rex, vel domna et ava nostra Baldechildis, quondam regina, ob amorem Christi, in honorem SS. Petri et Pauli principum apostolorum, et sancti Stephani martyris visæ fuerunt construxisse, ad nostram accessit præsentiam, clementiæ regni nostri suggestit eo quod præfatus avunculus noster Chlotarius quondam rex, sen etiam dicta ava nostra domna Baldechildis regina, unde luminaria monachi ibidem consistentes habere deberent, de teloneo de fossas annis singulis ad ipso monasterio concesserunt: hoc est, oleo lib. x millia, garo modios xxx, pipere^b lib. xxx, cumino lib. cl., cariofi^o lib. ii, cinamomo lib. v, spico lib. ii, corto lib. xxx, dactilibus lib. l., carigas lib. c, amandolus lib. c, pasticibus lib. xxx, olivas lib. c, hidrio lib. l., cicer lib. cl., æridia lib. xx, auro pigmento lib. x, seoda pelles x, cordellixæ pelles x, carta tomi l.: ita ut telonaria, qui post teloneo fo sense agere videbatur anno illatione hæc omnia ad missos ipsius monasterii, qui inde directi fuerint, dare et adimplere, imoque, et evectioe ad ipsius missos, qui hoc exigere ambularent, perpetualliter, absque renovata tractoria, annis singulis dare præcipimus: hoc est, veredos sive paraveredos decem, panisnited. decem, sequentes vegente, vino mod. i, cervisa mod. i, lardo lib. x, carne ponda vegente, cassio lib. xii, pisus lib. xx, capro i, pullos xi, ova x, oleo lib. ii, garo lib. i, piper uncia i, cumino uncias ii, sal, acetum, olera, lignum sufficienter. Hæc omnia superius commemorata locis convenientibus, annis singulis, eisdem tam euntibus quam redeuntibus absque mora dare et adimplere deberetis; etiam ad revertendum carra xii, de loco in loco, per loca consuetudinaria, usque quod ipse cellarius ad ipso monasterio perveniebat, eis dare deberetis, qualiter pro eorum mercede, absque dispendio ipsius monasterii, deberet provenire. Unde et ipsa præscriptioe subscripto avunculo nostro Clodecario, nec non et ava nostra Baldechilde regina, sed et confirmatione domne et genitore nostro Childerico quondam rege, ipse venerabilis Sebastianus abba, nobis in præsentem de hoc protulit relegenda, vel se ex hoc præmanibus habere affirmat; sed pro firmitate studium petiit ipse domnus Sebastianus celsitudine nostra, ut hoc circa ipso, vel ipso monasterio Corbeia aut successores suos, vel ipsa congregatio quæ in ipso monasterio consistere videtur, pro nostra auctoritate plenius in Dei nomine confirmare et concedere deberemus. Cujus petitionem gratante animo per mercedis nostræ compendium, vel pro reverentia ipso sancto loco, ita præstitisse et confirmasse, seu et ad

tatu dignum diploma hoc, quod præter ea quæ præcedentia hujus regis diplomata docent de ipsius genealogia, ibi Baldechildem reginam aviam suam appellet. Illustratur hoc eodem instrumento series abbatum Corbeiensium, et Sebastiani abbatis ætas aseritur; de quo videtis Cointum, Annal. t. IV, pag. 580, et Mabillonium, Ann. SS. ord. S. Bened. t. II, pag. 45.

^b Ex hoc uno diplomate comperimus nonnullas res, species vulgo nuncupatas, in commercio fuisse.

nostro præcepto concessisse et confirmasse cognoscite, præcipientes ut ipso cellario de jam dicto teloneo fossense, sed et ipsas tractorias vel inspectas ipsas præceptiones memoratis principibus, sicut per easdem declaratur, pro hac nostra auctoritate plenius in Christi nomine confirmatum, telonario quam et reliqui iudices subscripto cellario ad missos ipsius monasterii dare et adimplere procuretis, etiam dum in loco fuerint demorati, suprascripta præbenda eis dare studeatis; immoque et reliqui iudices pro locis convenientibus de constituta evectione tam carrale quam navale, seu et suprascripta præbenda eisdem omnimodis nostris et futuris temporibus absque mora vel dilatione dare et adimplere annis singulis faciatis, quatenus pro nobis per beneficium integram et perpetuam debeat pervenire mercedem. Et, ut hæc præceptio firmiter habeatur, vel per tempora conservetur, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborare.

Data sunt sub die tertio kal. Maii, anno primo regni nostri, Compendio, in Dei nomine feliciter.

XXXIII.

Diploma Chilperici II, regis Francorum, quo silvæ Roveritum donat monasterio S. Dionysii ^a (ann. 717).

Chilperichus, rex Francorum, vir iustus. Se aliquid ad loca sanctorum de nostris munerebus pristamus vel concilemus, hoc nobis ad mercedem vel stabilitate regni nostri in Dei nomine pertinere confidemus. Ideo cognoscat butiletas seo magnetudo vestra, quod nos foreste nostra Roverito, cum omnem jure vel termene suo ad integrum, que est in pago Parisiaco, super fluvium Sigona, una cum illo forestario nomine Lobicino qui commanet in fisco nostro vetus Clippiaco, una cum mansus quod in ipso Clippiaco tenere videtur, vel terras ad ipsos mansus aspicientes ad integrum, ad basilica peculiare pa-

^a Editum a Dubleto, Antiq. S. Dion. pag. 689, et Felibiano, Hist. abb. S. Dion. prob., pag. 21, ex originali; a Cointo, Annal. t. IV, pag. 539, et Collectoribus scriptoriarum rerum Francicarum, t. IV, p. 694, ex Dubleto. Specimen hujus instrumenti æri incidi fecit Mabillonius, de Re dipl. pag. 385. Edimus collatum cum autographo a D. Poirier, qui in his sæpe nobis et humanissime adfuit [novaque ad fidem ejusdem autographi, in archivo regni, x. scrip. 4 nunc asservati, ab A. Teulet recensione instituta]. Sigillum exhibet Mabillonius, et monet vocem *bene valete*, post subscriptionem legi compendiosis litteris. In hoc diplomate nihil videtur Cointo, ibid. pag. 590, quod historiae chronologicæque refragatur; sed ipsum valde movet frequens et barbara vocalium permutatio, quam ait in hujus ætatis publicis instrumentis non occurrere. Verum, tanti viri pace dixerimus, his scaturit vitiiis autographa Merovingica, quæ videtur plerique non nisi ex emendatis apographis novisse. Ex aliis iudiciis falsum suspicatus est Germonius, de vet. reg. Franc. diplom. t. II, pag. 129 et seq., tum quia referendarii vel notarii vices in hoc diplomate experere videtur Raganfridus major-domus, quod insolitum arbitrat, et dignitati parum conveniens, tum quia Turnoaldus episcopus, scilicet Parisiensis, Sandionysianus abbas anno secundo regni Chilperici dicitur, quod fieri non potuit, nisi

A tronis nostri sancti Dionysii, ubi ipse preciosus dominus in corpore requeiscit, vel ubi dominus Turnoaldus episcopus custos preesse videtur, ad petitione illustri viro Raganfredo majorum-domus nostro, plena et integra gracia ad diem presente vise fuemus concessisse. Quapropter per presente preceptione specialius decernimus urdenandum, quod in perpetuum circa ipso sancto loco mansurum esse volumus, ut ipsa foreste nostra Roverito, cum omnem jure vel termene suo ad integrum, una cum superscripto forestario vel mansus suos, cum terras vel prata in ipso Clippiaco ad integrum, ipse dominus Turnoaldus episcopus ad ipsa sancta basilica domni Dionysii martheris plena et integra gracia ex nostro munere largitates hoc habiat concessum adque indultum, ut eis inantia semper melius delectit pro stabilitate regni nostri, vel pro salute patrie, domini meserecordie adtencius exorare, et nulla requeisione, nec nullo inpimento ad iudicibus publicis, tam in nostro tempore quam et ad succedencium rigum, ob hoc habire non pertemiscant, nise ad superscripta sancta basilica domni Dionysii, nostris et futuris temporibus, proficiat in augmentis. Et, ut hæc preceptio firmiter habeatur, vel per tempora conservetur, manus nostri subscriptionibus subter eam decrevimus roborare.

Chilpricus rex subs.—Raganfridus optolit. (*Locus sigilli.*)

Datum pridie kalendas Marcias, annum secundum regni nostri, Compendio, in Dei nomine feliciter.

XXXIV.

Diploma Chilperici II, regis Francorum, quo Fossatensi monasterio concessa privilegia confirmat ^b (ann. 717).

Chilpericus, rex Francorum, V. I. Si iustis petitionibus servorum Dei aures nostras accommodamus, conuetudinem regiam exercemus, et hoc nobis pro-

quatuor fuerint sancti Dionysii abbates, intra octo vel novem annorum spatium. Ad id reponimus, ideo forte Raganfridum diploma hoc vice referendarii obtulisse, quod fuerit ad suam petitionem emissum, ut docet ipse diplomatis contextus. De chronologia abbatum monasterii S. Dionysii, et de Turnoaldo episcopo simul et abbate seu custode hujus monasterii, videsis Mabill. Annal. t. II, pag. 49; Dubois, Histor. eccl. Paris. t. I, pag. 215; Felibian. Hist. abb. S. Dion. pag. 36; Nov. Gall. christ. t. VI, coll. 32; hinc patet nihil esse quod repugnet in his quæ habet hoc instrumentum de Turnoaldo.

^b Vulgavit Mabillonius, de Re diplom. pag. 486; e schedis suis; recuderunt Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 635, et Novæ Galliæ christianæ auctores, t. VII, instrument. col. 6, ex Mabillonio. Fragmentum ediderat Labbeus, Miscell. t. II, pag. 438; sed, quod perperam pro Glannafoliensi monasterio emissum arbitratus est, ut Mabillonius monuit, Annal. t. II, pag. 49, Cointius, a Labbeo in errorem inductus, idem fragmentum in Annalibus suis inseruit, t. IV, pag. 593, quasi monachis Glannafoliensibus concessum. Abbas Fossatensis, qui in hoc diplomate Waldemarum appellatur, ab aliis vocatur Waldorannus, teste Nov. Gall. Christ. t. VII, col. 284.

cul dubio ad statum animarum nostrarum et ad profectum regni nostri prodesse credimus. Ideo venerabilis vir Waldomarus abbas, considerans infirmitatem et imbecillitatem corporis sui, et frequentes infirmitates quibus illum Dominus castigare dignatus est, pertractans cum omnibus fratribus qui monasterio Fossat., in pago Parisiaco, omnipotenti Deo deservire videntur, clementiæ regni nostri suggestit ut, secundum eorum privilegium quod ab antecessoribus nostris et pontificibus conservatum fuit, a nobis etiam præ reverentia sanctæ Dei genitricis et Virginis Mariæ et SS. apostolorum Petri et Pauli, et pro intuitu animæ nostræ et æterna retributione per cuncta tempora maneat confirmatum atque conservatum. Proinde ipsi abbati vel suis monachis tale præceptum et confirmationem fieri rogamus, una cum consensu majoris-domus nostræ Raganfredi, ut quicquid in ipso eorum privilegio loquitur, hoc nos pro nostra auctoritate et successorum nostrorum per tempora conservatum et inviolatum esse volumus atque decrevimus: et omnino hoc jubemus ut in ipso monasterio nulla extranea vel opposita persona sine voluntate abbatis vel fratrum suorum ad dominandum vel competendum ingredi præsumat; sed juxta privilegium quod nostræ præsentis præsentaverant, quem abbas elegerit, et illa pars monachorum melior, de ipsa congregatione, vel si necessitas fuerit, de quolibet monasterio, post decessum abbatis, vel quandocumque ipse abbas voluerit, omnia cum ipsius consensu et voluntate subjectorum suorum, licentiam habeant constituere abbatem, sicut in eorum privilegio manifestissime designatur. Ita tamen ut talis eligatur, qui corpore sit castus, mente devotus, sacris scripturis conditus, et conversatione regum ari instructus; ut ipsi monachi sub quieto ordine viventes, nihil patientes inquietudinis, pro statu regni nostri vel pro salute totius populi melius et melius exorare delectet. Unde et confirmationem principis, consobrini nostri, Dagoberti quondam regis se ex hoc præ manibus habere affirmat; et ipsum beneficium concessum de eo tempore usque nunc videtur esse conservatum, ita et inantea inspectas ipsas præceptiones superscriptas principum, sicut per easdem declaratur, omni tempore ipsum beneficium concessum valeat et conservatum. Et, ut hæc præceptio firmior sit, manus nostræ subscriptionibus subter ea decrevimus confirmare.

Chilpericus rex subscripsit. Ado jussu obtulit.

Data sub die vij kal. Maias, anno ij regni nostri, Parisius civitate, feliciter.

XXXV.

Diploma Chilperici II, regis Francorum, quo villam Martem donat Metensi basilicæ sancti Arnulphi (ann. 717).

Chelpericus [Meuriss., Chilpericus], rex Francorum, vir iuluster. Si aliquid ad loca sanctorum prestamus vel concedimus, hoc nobis ad laudem vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus, ut eis [M., eos] melius delectet pro nos vel [M., nobis vel pro] stabilitate regni nostri, Domini misericordiam jugiter deprecare. Ideo cognoscat utilitas seu magnitudo vestra, quod nos villam nostram nuncupante Marte, sitam in pago Moslinse [M., Mollinse], una cum omni integritate sua, quantumcumque fiscus noster ibidem esse videtur, ad basilicam sancti domini Arnulphi vel sanctorum apostolorum, ubi ipse pretiosus corpore requiescet [M., in corpore requiescit], hoc est, sub oppidum Metensium civitatis, ubi venerabilis vir Loubertus abba una cum norma plurima clericorum deservire videntur; pro mercedis nostræ augmentum [M., augmento], vel pro reverentia ipsius sancti loci, a de presente, jure proprietario [M., proprietario], sub emunitatis nomine, plena et integra grata [M., gratia], visi fuimus concessisse. Quapropter per hunc [M., hoc] præceptum specialius decernamus [M., decernimus] ordinandum, quod perpetuo erga ipsorum loco [M., locum] mansurum esse volumus, ut ipsa villa superius nominata, hoc est, una cum terris, domibus, ædificiis, mancipiis, aëlis [M., aëlis], vineis, campis, pratis, silvis, aquis aquarumve decursibus, adjunctis, adjacentiis, appendiciis, gregis [M., gregibus] cum pastoribus utriusque generis sexus, omnia et ex omnibus, re exquisita, ad integrum, quicquid de rebus noster [M., nostris] ibidem tenetur ipsa [M., in ipsa] villa Marte, una cum omni merito vel soliditate ad se pertinente ipsius [M., ipse] Loubertus abba ad partem ipsius sancti domini Arnulphi [M., Arnulphi] vel sanctis apostolis [M., sanctorum apostolorum], ex nostrorum largitatis jure proprietario, sub emunitatis nomine, cum omni fisco concessus hoc habeat concessum atque indultum: et quicquid ipse vel successores sui, pro opportunitate ipsius sancti loci exinde facere decreverint, liberam in omnibus habeant potestatem, ex nulla requisitione, et ex nullo impedimento a iudiciis publicis, cum nostro tempore, quam et succedentium regum exinde habere non pertimescat. Et [M., et ut] hæc præceptio firmior sit, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborare.

Chilpericus rex subscripsit

Dies [M., datum] quod fecit mens. [M., mensis] Jun. vii, anno secundo regni nostri, Compendio placatio^b nostro.

^a Exstat apud Meurissium, Hist. episcop. Metens., pag. 144, ex archivo S. Arnulphi depr. mptam. Recederunt Coinius, Annal. t. IV, pag. 593, et Calmetus, Hist. Lothar. t. II, pag. 110, x Meurissio. G. Ilice versum edidit Valladierus, Basil. S. Arnulphi, pag. 177. Nos exhibemus ad fidem apographi domini

Tabouillot, congregationis sancti Vitoni, qui illud expressit ex archivo sancti Arnulphi, et in nostram chartophylacium invexit. Lectiones varias ex Meurissio excerptas inter uncas apponimus.

^b Corrupta vox placatio, pro palatio; frequenter e Compendio palatio Merovingica diplomata emissa

XXXVI.

Diploma Chilperici II, regis Francorum, quo Sithiensi monasterio col'a a dona et concessas immunitates confirmat ^a (ann. 718).

Chilpericus, rex Francorum [vir inluster]. Si facta parentum nostrorum, quod ad loca sanctorum præstiterunt vel concesserunt, per nostris oraculis confirmamus, regia consuetudine hoc exercemus, et nobis ad laudem vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Igitur venerabilis vir Erchembodus abba de monasterio Sidiu, qui est in pago Terrannense in honore sanctæ Mariæ genitricis Domini nostri Jesu Christi, nec non et sancti Petri et Pauli apostolorum, vel ceterorum demnorum sanctorum constructus, ad nostram accedens præsentiam, clementiæ regni nostri suggestit quod avus noster Chlodoveus, quondam rex, de omnibus curtis vel villis ipsius monasterii, quicquid eodem tempore possidebant, aut adhuc inantea ex munere regum, vel collata populi, seu de comparato, aut de qualibet adtracto in quibuslibet pagis atque territoriis inibi est additum vel collatum, integra emunitate antecessori suo domno Bertino, quondam ipsius monasterii abbate, vel ad prædictum monasterium concessisset, ut nullus iudex publicus ibidem ad causas audiendas, aut freta exactanda, vel fidei iussores tollendos, nec mansiones aut paratas faciendas, nec homines ipsius monasterii, tam ingenuos quam et servientes, qui sæper terras suas commanent, distringendos, nec ullas redibitiones requirendas, nec exactandas, judiciana potestas ibidem ingrediere quoquam tempore non deberet, nisi sub emunitatis nomen omni tempore, cum omnes fretas concessas pars ipsius monasterii perenniter deberet possidere. Unde et præceptiones ipsius videlicet principis avi nostri Chlodovei, et confirmationes prædecessorum avunculorum nostrorum Chlochocharii et Theoderici, seu et genitoris nostri Childerici, etiam et consobrinorum nostrorum Chlodovei et Childeberti, quondam regum, se ex hoc præmanibus habere affirmat, et quod ipsa beneficia concessa ab eo tempore usque nunc videant esse conservata: sed pro integra firmitate petiit celsitudinem nostram memoratus abbas, ut hoc circa ipsum locum pro nostra auctoritate plenius confirmare deberemus. Cu-

A jus petitioni pro mercedis nostræ augmentum, vel reverentia ipsius loci ita præstitisse, et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim præcipimus ut, quicquid constat suprascriptum avum nostrum Chlodoveum, quondam regem, de ipsa emunitate, sicut superius est comprehensum, præfato Bertino, vel postea ipsi avunculi nostri Chlochocharius et Theodericus, seu et genitor noster Childericus, etiam et consobriini nostri Chlodoveus et Childebertus, quondam reges, juste et rationabiliter quondam concesserunt et confirmaverunt, et de eo tempore usque nunc recto tramite fuit conservatum, ita et inantea per nostro præcepto plenius in Dei nomine confirmare deberemus, inspectas ipsas præceptiones suprascriptorum principum, sicut per easdem declaratur, circa ipsum abbatem Erkembodum vel successores suos, et ad ipsum monasterium Sidiu omni tempore ipsa beneficia concessa in omnibus valeant esse conservata, et nulla refragatione, nec nullum impedimentum a iudicibus publicis exinde quoquam tempore habere non debeant, unde ipsa congregatio, pro stabilitate regni nostri vel salute patriæ, Domini misericordiam jugiter debeant exorare. Et, ut hæc auctoritas firmiter habeatur, et in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptionibus eam subter de-crevimus roborare.

Datum anno regni nostri iij ^b.

XXXVII.

Diploma Theoderici IV, Francorum regis, quo dona Sithiensi monasterio a majoribus suis collata et concessas immunitates confirmat ^c (ann. 721).

Theodericus, rex Francorum, viris inlustribus, gravionibus, seu et omnibus agentibus, vel junioribus eorum, tam præsentibus quam futuris, in quibuscumque libet actionibus monasterii Sidiu tenere vel habere videtur. Si facta parentum nostrorum, quæ ad loca sanctorum præstiterunt vel concesserunt, per nostra oracula confirmamus, regia consuetudine exercemus, hoc ideo ut nobis ad laudem vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidamus. Igitur venerabilis vir Erkembodus, abbas de monasterio Sidiu, qui est in pago Terrannaensi, in honore sanctæ Mariæ genitricis Domini nostri Jesu

sunt. Veram lectionem non agnovit Valladierus, qui ridicule vertit vernaculo idiomate, *au lieu de notre placard*. Idem annus regni Dagoberti secundum perperam alligat cum anno Christi 724. Totum autem instrumentum propria Chilperici manu exaratum asserit; res inaudita, et quam nemo crediderit qui ejusmodi instrumenta a limine salutaverit.

^a Vulgavit Mabillonius, de Re diplom. pag. 608, de promptum ex chartulario Folquini. Recusum existat in supplemento ad Opera diplomatica Miræi, t. I, pag. 929, et in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 696, ex Mabillonio. Childerico regi, errore typographico, tribuitur in supplemento supra laudato; ex ipsius enim diplomatis contextu liquet illud emissum fuisse a Chilperico II, cujus pater Childericus fuit, avus Chlodoveus. Notat ad hoc in trumentum Mabillonius, ubi supra, Folquinum prætermisisse subscriptiones et nomen loci ubi diploma datum fuit, sigillum vero appositum finxisse

D diversissimum ab authenticis regum Meroveadum sigillis, et quod sæculi x ætatem et genium sapit. Sed ad sinceritatem diplomatis facit quod ejus mentio sit in chronico Sithiensi, scripto ab Iperio Sithiensi abbate, apud Marten. Thes. anecd. t. III, col. 482. Ad fidem Mabillonii edimus. Cf. Chartularium Sithiense a docto viro Guérard ann. 1841 editum, pag. 42.

^b Annus 3 regni Chilperici II, anno Christi 717 inceptus, anno 718 expletus est.

^c Deprompsit Mabillonius, de Re dipl. pag. 609, ex chartario autographo Folquini; recuderunt Miræus, Opera dipl. t. I, pag. 428; Cointius, Annal. t. IV, pag. 649, ex Miræo, et Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 657, ex Mabillonio, quem sequimur. Iperius, in chronico Bertiniano, apud Marten. Thes. anecd. t. III, pag. 482, memorat hoc privilegium libertatis et confirmationis abbati Sithiensi concessum. Cf. Chartularium Sithiense, pag. 44, ann. 1841 editum a sæpe laudato Guérard.

Christi, nec non et sancti Petri et Pauli apostolorum vel ceterorum domnorum sanctorum constructus, ad nostram accedens presentiam, clementiæ nostri regni suggestit eo quod proavus noster Chlodovius, quondam rex, de omnibus curtis vel villis ipsius monasterii, quicquid eodem tempore possidebant, vel adhuc inantea ex munere regum, vel de collatis populi, seu de comparato aut de comparando, aut de quolibet abstracto in quibuslibet pagis atque territoriis inibi est additum vel collatum, integra emunitate antecessori suo Bertino quondam, vel ad prædictum monasterium Sidiu, concessisset, ut nullus in lex publicus ibidem ad causas audiendas, aut fieda exactanda, vel fidejussores tollendos, nec mansiones aut paratas faciendas, nec homines ipsius monasterii tam ingenuos quam servientes, qui super terras suas commanent, distringendos, nec nullas reditiones requirentes nec exactandas iudicialia potestas ibidem ingrediendi non præsumat, nisi sub emunitatis nomine omni tempore cum omnibus fredis concessis pars ipsius monasterii perenniter debeat possidere. Unde et præceptione ipsius principis proavi nostri Chlodovei, et confirmationibus præcessorum avunculorum nostrorum Chlotacharii et Childerici, seu et avorum nostrorum Theoderici et Childberti, atque consobrini nostri Chilperici, quondam regis, ex hoc præsentibus se habere affirmat, et quod ipsa beneficia concessa ab eo tempore usque nunc videantur esse conservata: sed pro integritatis firmitate petit celsitudini nostræ memoratus Erkenbodus abbas, ut hoc circa ipsum locum per nostram auctoritatem plenius in Dei nomine confirmare deberemus. Cujus petitioni pro mercedis nostræ augmentum vel reverentia ipsius loci ita præstitisse, et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim præcipimus ut quicquid constat suprascriptum proavum Chlodoveum, quondam regem, de ipsa emunitate, sicut superius est comprehensum, concessisse præfato Bertino antecessori suo, vel postea ipsi avunculi, vel avus noster Chlotarius et Theodericus, Childbertus et Childericus, etiam et confirmationes consobrini nostri Chilperici quondam regis, juste et rationabiliter concesserunt vel confirmaverunt, et de eo tempore usque nunc recto tramite sunt conservatæ; ita et in post-

^a Menda nonnulla deprehenduntur in stemmate genealogico, quod exhibet diploma quale exstat apud Mabillonium. Ex his præcipuum est in vocibus ipsi avunculi, vel avus noster Chlotarius et Theodericus, Childbertus et Childericus, quarum turbato ordine, oscitantia amanuensis, omnia susdeque miscentur. Propior veræ lectioni Miræi lectio hæc: *Ipsi avunculi vel avi nostri Chlotarius et Theodericus, Childbertus et Chilpericus*. Sed, ut lucidius emergat sententia et inter se præcedentia cum sequentibus concordent, sic ordo verborum, cum Cointio, omnino est restituendus: *Ipsi avunculi Chlotarius et Childericus, vel avi nostri Theodericus et Childbertus*. Nihil sane mirum quod voces avunculorum pro patris avorum pro avo et proavo hic usurpentur; quod alia in instrumentis hujus ætatis observari potuit.

^b Vulgavit, Mabillonius de Re diplom. pag. 669, ex chartario Folquini. Recuderunt Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 993. Mal-

A modum per nostrum præceptum plenus in Dei nomine confirmamus, inspectas ipsas præceptiones suprascriptorum principum, sicut per easdem declaratur, circa ipsum Erkenbodum abbatem vel successores suos, aut circa ipsum locum Sidiu, omni tempore ipsa beneficia concessa in omnibus valeant esse conservata, et nullam refragationem nec ullum impedimentum a iudiciis publicis exinde quoquam tempore habere non pertimescant: unde et ipsa congregatio pro stabilitate regni nostri vel salute patriæ, Domini misericordiam jugiter debeat exorare. Et, ut hæc auctoritas firmior habeatur, et in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptionibus eam subter decrevimus adfirmare.

Signum gloriosi regis Theoderici.

B Data quando festus Martini dies iij, anno primo regni nostri, Suessionis civitate, in Dei nomine, feliciter.

XXXVIII.

Diploma Theoderici IV, regis Francorum, quo immunitates confirmat monasterio Sithiensi concessas
^b (ann. 721).

Theodericus, rex Francorum, vir iulter. Quem divina pietas sublimat ad regnum, concedet facta servare parentum; præcipue quæ compendii ecclesiarum aut locis sanctorum a regali clementia pro æterna retributione et probatur esse indultum, oportet conservare in ævum. Igitur cognoscat inagnitudo ac utilitas vestra, venerabilium virum Erkenbodum, abbatem de monasterio Sidiu, per missos suos clementiæ regni nostri talem intulit notitiam, quod tractatus noster Theodericus, quondam rex, per præceptionem suam sua manu subscriptam, antecessori suo Bertino quondam abbati, vel prædicto monasterio Sidiu, tale beneficium concessisset, et, ut quod infra fisco nostro, ubi et ubi, in quascumque libet pagis vel territoriis comparatum habebat, aut inantea ad comparandum invenire poterit, vel quod boni homines Deum timentes pro animabus eorum ad suprascriptum monasterium dederunt, aut inantea dederint, hoc habuisset concessum, et quod de fisco nostro comparatum habebat, aut inantea comparasset, præter illam terram unde opera carpentaria exeunt, hoc habuisset indultum, ut nulla iudicialia potestas nullos redditus

D branq, De Morinis, lib. iv, cap. 58, fragmentum ejusdem edidit. (Cf. supra laudatum chartularium Sithiense, pag. 47.) Hujus diplomatis meminit Iperii in chronico S. Bertini, apud Marten. Thesaur. anecdot. t. III, pag. 482, ubi inter notas chronologicas diem undecimam Novembris scribit pro die decima. In hoc instrumento Theodericus IV appellat tritavum suum, quem proavum appellare debuit. Theodericum hujus nominis tertium, cujus privilegium confirmat Sithiensibus concessum. Eo sane sensu tritavus dicitur, ut tres gradus inter utrumque Theodericum intercessisse designetur. Id autem præcipue notandum occurrit, quod confirmatio latius patet quam concessio. Hanc enim concessionem alibi edidimus, quæ certos privilegio limites constituit infra Attinum fiscum: confirmatio nullos. De Erkenbodo, vide Joan. Iperii chronicon in Marteniano Thesaur. Novamque Gall. Christ., t. III, col. 487.

terre nec ullas functiones publicas eidem ob hoc exigere aut exactare vel requirere non deberet. Unde et ipsam præceptionem jamdicti tritavi nostri se præ manibus habere ex hoc affirmavit, et nobis in præsentia ostendit ad legendum, et ipsa beneficia concessa de eo tempore usque nunc asservit esse conservata : sed pro firmitatis studium petiit celsitudinem nostram, ut hoc circa ipsum locum sanctum pro nobis deberemus confirmare oraculis : quod nos, propter nomen Domini, et reverentia ipsius sancti loci, gratanti animo ita præstitisse et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut, quicquid constat suprascriptum tritavum nostrum Theodericum, quondam regem, de ipso beneficio, sicut superius est comprehensum, præfate Bertino vel ad suprascriptum locum sanctum, pro aumento mercedis suæ concessisse, et de eo tempore usque nunc recto tramite fuit conservatum, ita et inantea inspecta ipsa præceptione prædicti principis, sicut per eadem declaratur, ita et inantea per nostrum præceptum, plenius in Dei nomine sit confirmatum, sub eo ordine circa ipsum Erkenbodum abbatem vel ad ipsum monasterium suum Sidiu, omni tempore ipsa beneficia sint concessa, et in omnibus valeant esse conservata, et nullam refragationem, nec nullum impedimentum a iudicibus publicis exinde quoquam tempore habere non pertimescant; unde et ipsa congregatio pro stabilitate regni nostri, vel pro salute patriæ, Domini misericordiam jugiter exorare delectet. Et, ut hæc auctoritas firmitior habeatur, vel pereuniter in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptionibus eam subter decrevimus a firmare.

Signum gloriosi domni Theoderici. Datum quod facit Noveimb. dies decem, anno primo regni nostri, Confelentis castro. Ego Conradus jussus recognovi et subscripsi.

CAPUT XXXIX.

Diploma Theoderici IV, regis Francorum, quo immunitates confirmat concessas Anisolensi monasterio Cenomanensi Ecclesiæ subjecto ^a (ann. 722).

Theodericus, rex Francorum, vir iuluster. Tunc regalis celsitudo fundamenta sui culminis corroborat, quando petitionibus sacerdotum aut pontificum, quod pro opportunitate ecclesiarum pertinet, obaudire et ad effectum in Dei nomine mancipatur. Ideo dicitur apostolicus vir dominus Berarius, Cenomanicæ urbis episcopus, qui matrem ecclesiam Cenomannicam, et monasterium Anisolæ, in quo domus Cari-

A lessus requiescit in corpore, quod est suæ sedis et matris ecclesiæ, jure sanctæ Mariæ et sancti Petri et sancti Gervasii et Protasii martyrum, in regimine habere videtur, nobis subgressit eo quod antecessores sui, ab anteriore rege parente nostro, emunitates de omnibus rebus eorum vel ecclesiæ sancti Gervasii et Protasii martyrum promeruisent, et postea ipse emunitates a malis hominibus fuissent furatæ. Ideo dominus et præcelsus antecessor noster Childebertus, quondam rex, necnon et genitor noster Dagobertus, quondam rex, et inpostea parens noster Chilpericus, quondam rex, integras emunitates de omnibus villis vel cartis ecclesiæ suæ Sancti Gervasii et Protasii martyrum, in quibuslibet pagis atque territoriis habere videntur, etiam et monasteria sua, quæ ipse in regimine habet, quæ infra ipsam urbem Cenomannicam sunt constructa, aut curtis eorum, vel villas in quibuslibet pagis vel territoriis, vel quæ per ipsam Ecclesiam sperare videntur, concessissent ut nullus iudex publicus, nec ad causas audiendas, nec ad freda exigenda, nec mansiones aut paratas faciendas, nec pastus nec ullas redditiones requirendas, nec exactandas, quoque tempore ingredi deberet, nisi cum omnis fretus concessus atque indultus deberet possidere; unde et ipsam præceptionem sibi per manus habere affirmat, et ipse beneficium de eo tempore fuisset conservatus; petiit celsitudini nostræ ut hoc circa eodem in id ipso confirmare deberemus. Cujus petitionem non denegasse, sed in omnibus ita præstitisse vel confirmasse cognoscite. Ideo præsentem præceptionem decernimus atque jubemus, sive in perpetuum volumus esse mansurum, ut inspecta ipsa anteriorem præceptionem, nullus iudex publicus, neque vos, neque juniores aut successores vestri, neque quislibet ex iudiciaria potestate, in villis aut curtis ipsius ecclesiæ suæ sancti Gervasii et Protasii martyrum, vel monasteria sua aut curtis vel villas ipsorum, aut quæ per ipsam ecclesiam sperare videntur, nec ad causas audiendas, nec ad freda exigenda, nec ad fidejussores tollendos, nec ad ullas inquietudines faciendas, nec mansiones aut pastus, nec paratas faciendas, nec ullas redditiones faciendas, quod a fisco nostro speratur requirendum, nec exactandas, iudiciaria potestas inibi quoque tempore ingredi non præsumatur, nisi ipsi Berarius aut agentes sui illi solent inferendalis, et illos alios ce auro pagens, quod a fisco nostro de ipsis villulis, vel de ipsis curtis suis, vel ecclesiæ suæ aut monasteria sua, vel qui ipsam ecclesiam sperare videntur, reddebatur, et in sacello

^a Editum inter Acta episcoporum Cenomanensium a Mabillonio vulgata, Analect. pag. 274; recusum in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 700. Unum est ex instrumentis ab ecclesia Cenomanensi in iudicio prolatis, damnatis et aboleri jussis, de quibus non semel diximus. Hinc illud, sicut alia ejusdem fabricæ, conflictum arbitramur, ut jura in Anisolense monasterium assererentur Cenomanensi ecclesiæ. Plura in eo falsum produnt. Ibi enim dicitur tunc Berarium præesse ecclesiæ Cenomanicæ, quod tempora Theoderici III indigitat, cujus annus secundus concordat cum anno Christi 674; rex vero qui

diploma hoc emisit, genitorem suum appellat Dagobertum, quod Theodorico IV convenit, minime autem Theodorico III. Annus secundus Theoderici IV incidit in annum Christi 722, cui anno collectores scriptorum rerum Francicarum hoc instrumentum tribuerunt; sed id concordare nequit cum temporibus Berarii abbatis, cui Aiglibertus successit. Ergo, cum hæc omnia inter se pugnent, diploma hoc supposititiis annumerare non ambigimus, sicut et alia plura quæ in iisdem Cenomanensium episcoporum actis intrusa fuerunt.

publico fuit consuetudo reddendi, ipsi aut successores sui promissa sub hoc debuerant reddere atque transsolvere; et, ut diximus, ex nostra indulgentia sæpeditus Berarius aut pares ecclesie sue Cenomannicæ, vel monasteria sua, de omnibus villis vel curtis suis, vel qui per ipsam ecclesiam sperare videntur, cum omnes fructus concessos, sub emunitatis nomine, omni tempore hoc debeant possidere et dominare; et nullas requisitiones neque impedimentum a iudicibus publicis quoque tempore hoc debeant possidere, tam ipse Berarius, quam et successores sui habere non pertimescant, nisi nostris et futuris Deo auxiliante temporibus valeat esse conservatum, et ad ipsa sancta loca perenniter proficiant in augmentis. Et, ut hæc præceptio firmiter habeatur, et per tempora melius conservetur, manus nostras subter eam decrevimus roborare.

Signum glorioso domno Theodorico rege. Gimantinus jussus obtulit et subscripsit.

Datum quod fecit Martius dies ij, anno ij regni nostro, Carisiaco feliciter.

XL.

Diploma Theodorici IV, regis Francorum, quo concessas cenomanensi Ecclesie pro villa Arduno immunitates confirmat (ann. 722).

Theodicus, rex Francorum, vir illuster. Si facta parentum nostrorum conservamus, nostra perenniter stabilia esse conſilimus. Ideo fidelis, Deo propitio, noster vir apostolicus et in Christo pater noster Herlemundus episcopus, illuster vir Charivius, qui matrem ecclesie Cenomannicæ sancti Gervasii et Protasii martyris in regimine habere videtur, nobis suggestit, eo quod antecessores sui ab anteriores reges parentibus nostris, hoc est avo nostro Childeberto et genitore nostro Dagoberto seu et parente nostro Chilperico^b, quondam rege, taliter per eorum præceptionem concessissent ut quicquid de villa ipsius ecclesie Cenomannicæ nuncupante Arduno, in pago Pictavo, ad fiscum sperabatur, ut nullus iudex, neque quislibet exactare deberet, nec in ipsa villa mansiones facere, nec freda exactare, nec causas audire, nec fidejussores tollere, nec ullas inquietudines faciendo, nec ullas paratas, nec ullum lucrum terrenum requirere nec exactare præsumpsit, nisi

^a Insertum in Actis episcoporum Cenomanensium; apud Mabill. Analecta, pag. 285; recusum in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 701. Iisdem verbis conceptum alibi edidimus Dagoberti tertii diploma, quod suo diplomate confirmat Theodicus IV. Instrumentum vero sub Dagoberti III nomine editum, commentitia pro dunt notæ chronologicæ, ut suo loco monuimus. Hinc videtur diploma Theodorici IV quod hic exhibemus conditum fuisse post supposititium Dagoberti diploma, cujus verba ipsa fideliter exscribit; ac proinde ipsa supposititia quoque annumerandum esse. Charivius autem, ad quem sicut et ad Herlemundum Theodicus videtur litteras suas dirigere, Rotharii comitis filius fuit, qui cum patre suo res episcopatus Cenomanensis tyrannica potestate occupaverat, si actis episcoporum Cenomanensium cre-

A hoc ad luminaria ipsius ecclesie Cenomannicæ, quæ est in honore sancti Gervasii et Protasii martyris patronis nostri constructa, deberet esse concessum atque indultum. Unde et ipsas præceptiones ipse Carivius se præ manibus habere affirmat, et de eodem tempore usque nunc ipsum beneficium asserit esse conservatum, sed pro integra firmitate petiit celsitudinem nostram ut hoc denuo, per auctoritatem nostram, ipsi Carivio atque ipsi ecclesie sancti Gervasii et Protasii martyrum confirmare deberemus, cujus petitionem non denegasse; sed in omnibus ita præstitisse et confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut, sicut constat ipse avus noster Childebertus vel genitor noster Dagobertus, seu et inpostea parens noster Chilpericus, antecessores B reges, integras emunitates de ipsa villa Arduno et ipsam ecclesiam fecerunt, ita et inantea nos per nostram auctoritatem concedimus et confirmamus, ut nullo umquam tempore ullus iudex in ipsa villa præsumat nec causas audire, nec fidejussores, nec ullas paratas, nec freda, nec qualecumque censum aut lucrum terrenum, quod ad fiscum nostrum potuerit sperare, nullo umquam tempore præsumat requirere nec exactare, nisi inspectis ipsis anterioribus præceptionibus antiquorum principum parentum nostrorum in luminaribus superscriptæ basilicæ sancti Gervasii et Protasii martyrum perpetualiter debeat esse concessum atque indultum. Et, ut hæc auctoritas firmiter habeatur et per tempora conservetur, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborare. Signum glorioso domno Theodorico rege. Confisius jussus obtulit, scripsit et subscripsit.

Datum quod fecit mensis Martius dies v, anno ij regni nostri, Carisiaco feliciter

XLI.

Diploma Theodorici IV, regis Francorum, quo concessa monasterio S. Dionysii privilegia confirmat (ann. 725).

Theodicus, rex Francorum, vir illuster. Oportet clemencia principali inter ceteras petitiones, illud quod pro salute adscribitur, vel pro divinis nominis postulatur, plagabili auditu percipere, ad æffectum perducere, ut fiat in mercedem, dum pro quietem

dimus, quæ videsis apud Mabillonium, ubi supra.

^b De Childeberti diplomate vide supra, nullum exstat Chilperici.

^c Eruit Mabillonius, de Re diplom. pag. 488, ex archivo Sandionysiano. Recuderunt ad fidem Mabillonii Ruinartius, Append. ad Greg. Tur. col. 4383, et Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 702. [Hujus diplomatis autographum in archivo regni, inter cætera Sandionysiani monasterii instrumenta non exstat; sed duo exemplaria tantum, quorum alterum admodum recens, alterum bombycina charta quarto decimo, ut videtur, sæculo exaratum; hujusce lectionem, collatione ab A. Teulet facta, secutus sum et eam ipse secutus fuisse mihi videtur Mabillonius, quum eam referat ipsissimam, nullamque autographi faciat mentionem, quod quidem in quinque abhinc annis jam tum probabiliter perierat.]

servorum Dei vel congruentia locis venerabilibus impertitur petitio. A ergo dum et omnipotens Pater qui dixit de tenebris lumen expendiscire, per Incarnationis mysteriæ unigeniti filii sui Domini nostri Jesu-Christi, vel inlustratione Spiritus-Sancti intulit in corda sanctorum Christianorum, pro cujus amore et desiderio inter ceteros gloriosus triumphus martyrum beatus Dionisius cum sociis suis Rustico et Eleutherio, qui primi post apostolos sub ordinatione beati Clementi, Petri apostoli successoris, in hanc Galliarum provinciam advenerunt, ibique prædicantes baptismum penitentiae et remissionem peccatorum, dum in hunc modo concertabant, ibique meruerunt palmam martyriæ et coronas percipere gloriosas, ubi per multa tempora et usque nunc in eorum basilicam, in qua pretiosa eorum corpora requiescere vedentur, non minima miracola virtute Christi per ipsum dignabatur operari, in quo etiam loco gloriosi parentis nostri, vel bonæ memoriæ proavus noster Dagobertus, quondam rex, videntur requiescere : utinam ut et nus per intercessionem sanctorum ipsorum, in cælestia rigna cum omnibus sanctis miriamur participare, et vitam æternam percipere. Igitur venerabilis vir fidelis noster, Deo propitio, Berthoaldus ^a abba, de ipsa basilica peculiaris patronis nostri domni Dionisii, missa petitione per illustri viro Carlo majorem-domus nostro, clementiæ-regni nostri reddiderunt, soggerentes et quod a longotempore a pontificibus Parisiorum urbis integrus privilegus ad ipsa basilica domni Dionisii fuissent concessus, et ad anterioris regis parentis nostrus de eu tempore usque nunc confirmatus, qui et ipso privilegio seu et ipsas præceptiones vel confirmationes se præ manibus abire adfirmant : sed pro integra firmitate ipsi petiit vir Carlus vel ipsi abba celsitudinem nostram, ut et nus iteratis per nostra præceptione hoc deberimus adfirmare ; quorum tam religiosa petitione libentissimè suscepisse, et in omnibus confirmasse vestra comperit magnitudo. Sed quia a suprascriptis principibus, vel a ceteris præsens regibus, etiam et ad Deo timentibus christianis omnibus, ipsi templus vel ipsi sanctus locus propter amorem Dei et vitam æternam in rebus videtur esse ditatus, nostra integra devotio est, ut privilegio ad ipsam sanctum locam abbati vel fratribus ibidem consistentibus facere vel confirmare pro quæ i futuræ diberimus, ut facilius a congregatione ipsius liceat pro stabilitate regni nostri, ad limena vel ad sepulera ipsorum martyrum, jugiter exorare. Nus ergo per hanc seriem auctoritatis nostri, juxta quod persupradictum est privilegium a pontificibus factum, vel ab antecessoribus regibus parentibus nostris con-

firmatum, pro reverentia ipsorum martyrum, vel nostra confirmanda mercede concedemus, ip. i sancto locus et a novo confirmamus : ut si qua ad ipsum sanctum locum tam in villabus, maucipiis, vel in quibusque rebus adque corporibus, a prisris principibus seu a genitoribus nostris, vel ad Deo tinentibus hominibus, propter amorem Dei ibidem fuit deligatum aut deinceps fuerit addetum, dum et ex munificentia parentum nostrorum, ut diximus, ipsi sanctus locus veditur esse ditatus vel conditus : nullus episcoporum, nec præsentis neque futuri fuerint successoris, aut eorum ordinatoris, vel quislibet persona, non possit quoque ordine de ipso loco aliquid auferre, aut per aliquam potestatem sibi in ipso monasterio usurpare, vel aliquid quasi per commutationis titulum, absque voluntati ipsius abbati vel ipsius congregationis aut nostrum permissum, neque calices, neque crocces, seu indumenta altarium, vel sagra codices, aut aurum aut argentum, vel quæcumque especiem de quo ibidem conlatum fuerit aut inantia dedicatum, auferri aut minuare, nec ad civitatem deferri penitus eis non liceat, nec facere præsumant ; sed liceat ipsi sancti loci vel ipsius congregationi, quod eis per rectam delegationem conlatam est, perpetim possidere. Et illud viro in hunc privilegio nostræ serenitatis placuit inserendi, ut cum abbas de ipsa casa Dei de hunc sæculo nuto divino fuerit evogatus, liceat ipsius sancti congregationi de ipso monasterio ex semetipsis elegire, et quem bonum et condignum invenirent, qui honnus abbatis secundum ordine sancto possit regere vel governare, et unanimiter consenserint, data auctoritate a nobis vel a successoribus nostris, ibidem in ipsa casa Dei instituat abba, et pro stabilitate rigni nostri, vel pro cuactis leodis nostris seu saluti patriæ, Domini misericordiam valeant exorare. Qua optematam industriam virorum nostrorum procerum gratisimo animo et integra devotione visi fuemus prestatisse vestra concessisse ^b, eo ex scilicet urdne, ut scit temporebus anteriorum regum parentum nostrorum, ibidem in ipsa sancta basilica psallentis per turmas fuit institutus, sicut ordo sanctus edocit, die noctuque perenniter in ipso loco sancto celebretur. Quam urdnationis auctoritatem decrivemus, Christum in omnibus nobis suffragantem confidemus, qui adjuvet illis conservantem, et desipit illis distroire copientis ^c. Et, ut firmiorem obtineat vigorem, et nostris et futuris, Deo auxiliante, temporebus inassa estodiatur et per tempora conservitur, manus nostræ [subscriptionibus] subter eam decrevimus roborare.

Data ipsa die kal. Martias, anno iij rigni nostri, Valencianis, in Dei nomine feliciter. Amen..... ^d

^a Berthoaldus, ad cujus petitionem hoc instrumentum emissum fuit, non aliunde notus est.

^b In aliis Theodorici IV, neque quod sciam, in cæterorum regum diplomatibus, nulla sit *optimatam et procerum devotionis* mentio.

^c Hic habemus exemplum imprecationum, in diplomate regio, contra diplomatis violatores, quod sub Merovingicis regibus rarissime usurpatum fuisse

Mabillonius docet, de Re dipl. pag. 402. {Jam ferossimilem imprecationem exhibent diplomata Chlperici, Guntramni, Childerici : adest alia, exquisitorum apparatus concepta, in diplomate ejusdem Theodorici IV, infra (Col. 1146).}

^d Ad calcem instrumenti puncta addita deficientes subscriptiones indicant.

XLII.

Diploma Theodori IV, regis Francorum, quo Mauri monasterium sub sua defensione suscipit, et confirmat quicquid eidem concessum fuerat * (ann. 724).

In nomine sancte et invididue Trinitatis. Theodoricus, divina favente clemencia rex Francorum, viro illustri Luthfriko. Si petitionibus Deo servientium, quæ ad eorum quietem vel tranquillitatem pertinent, libenter prestamus atque ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exercemus, et ad mercedem vel stabilitatem regni nostri pertinere confidimus. Ideo notum esse volumus tam futuris quam presentibus, qualiter venerabilis Maurus, abbas de monasterio domni Leobardi, quondam abbatis, in honorem sanctorum apostolorum Petri et Pauli et sancti Martini peculiaris patroni nostri constructo, clemencie regni nostri suggestit quod antecessori suo domno Leobardo, quondam abbati, qui ipsum monasterium suo opere a novo fundamento edificasse noscitur, iulitæ memoriæ parens noster Childebertus, quondam rex, ad oportunitatem ipsius monasterii, terram illam quam de deserto ipse ad excolendum vel comendandum preoccupaverat, per loca denominata, de ponticulo ad Suenheim usque ad publicam stratam Tabernensem, ac deinde ad stratam Marleisensem, hinc terminum de fonte Cisternata, cum adjacentibus suis, usque ad Gunsinum rivum, indeque ad montem Cuobergum, per fraxinetam, ad locum qui vocatur Oschowa, et sic per fluvium Sornam usque ad crucem petrinam, tunc denuo ad Mauri rivum, pro futura mercede eidem concessisset, ut nullus ibidem campos faceret, nec porcos saginare, nec ma-

* Edidere Bruschius, Chron. monaster. German. fol. 84, et Coccius, in Dagobert. pag. 56; ex Coccio Cointius, Annal. t. IV, pag. 733; ex Bruschio Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 703. Schœpflinus, Alsat. dipl. t. I, pag. 29, et D. Grandidier, Hist. Eccl. A gent. t. I, prob. pag. 56, accuratius ex veteri membrana recuderunt, quale revera exstat, non quidem genuinum, ut Eccardo, Origin. Habsburg. pag. 111, visum est, sed commentitium, ut fatentur omnes qui rem attente perpendunt. Certe constat omnia instrumenta in hujus monasterii archivo reposita igne absumpta fuisse cum ipso monasterio, anno 828, et postmodum a Celso abbate instaurata, quantum sane ex memoria et traditionibus fieri potuit. Hoc testatur inscriptio vetus lapidi insculpta, quam integram in altero hujus nostræ collectionis volumine proferemus, et quæ pro notis chronologicis adhibet annum expletum 828 ab Incarnatione Domini. Verba sunt, ut testatur Histor. Eccl. Argent. t. II, prob. pag. 190: « Celso, Mauri abbas monasterii, post ejus unctionem et chartarum terminum scribere voluit qualiter illuster vir Childebertus, quondam rex, eidem loco concessit terram Zabernensem, de fonte Cisternata usque ad Gunsinum rivum, idem ad montem Cuobergum per fraxinetum quæ vocatur Ascowa, et sic per fluvium Sorne. » Hæc eadem ipsissimis vocibus leguntur in diplomate quod expendimus. Hinc licet conjicere hoc instrumentum ad deperditum veri dignitatis supplementum vicem fabricatum, sed infelicissime instauratum, cum plurimum scateat falsi iudicii. Præcipua hic indicasse satis sit. 1° Formula initialis in Merovingicis diplomatibus non apparet; 2° Parentem suum appel-

lat etiam succidere, nec ipsius fines penitus irrumperet presumeret, sed hoc ipsi monasterio omni tempore concessum esse deberet, et quicquid intra vel extra prescriptos terminos, in quacunque provincia vel pago, ipse vel aliquis regum predecessorum ejus tradidisset, seu successorum, qualibet potens vel vis personæ, memorato loco abbati, ejusque successoribus pro animæ suæ salute traditura esset, nullo contradicente aut resistente, libere atque licenter possidere liceret. Unde ipsam preceptionem memorati principis, seu dive recordationis Theodeberti, Clotharii, Dagoberti, Sigeberti, itemque Dagoberti, quondam regum, nobis confirmationem ostendit in presenti relegendam; sed pro firmitatis studio nostrum sibi expetit ex hoc ipso in eodem monasterio vel circa ejus terminos, omniaque ad id pertinentia, confirmare preceptum. Cujus petitionem pro Dei intuitu vel mercedis nostræ augmento benigne suscipientes, ita et confirmasse et in omnibus prestitisse regia consuetudine cognoscite. Precipimus enim, ut quicquid per inspectas supradictorum regum preceptiones ad ipsum monasterium longe vel prope noscitur concessum fuisse, per hanc auctoritatem nostram ipsi monasterio vel memorato Mauro abbati suisque successoribus omni tempore in Dei nomine, ipsum privilegium nostris et futuris temporibus stabile Deo auxiliante omnimodis conservetur. Similiter petiit ut cum cum omni familia rebusque monasterii sui longe vel prope constitutis, sub nostro mundiburdio et defensione reciperemus; quod nos pro mercedis nostræ augmentis ita et prestitisse cognoscite et confirmasse. Quapropter per presens decernimus ac jubemus preceptum, ut neque vos, neque juniores vestri, seu

lat Childebertum Theodoricus, quem Dagobertum vocare debuit, si hac voce patrem suum indigitare voluit; 3° Annus Incarnationis et indicio pro notis chronologicis hæc ætate in usu non fuerunt; 4° Pugnant inter se notæ chronologicæ quotquot sunt; annus enim Christi 724 non concordat cum anno quinto regni Theodorici IV, et indicio III minime concordat cum anno Christi aut cum anno regni; 5° Insidiosam curam sapit, quod ad chartæ authenticæ exemplum informatum sit diploma, addito sigillo; sed et id falsum prodit: sigillum enim multo majus est sigillis, seu potius annulis, quibus utebantur reges Merovingici, et in hoc sigillo, regis coronati protome exhibetur, sceptrum liligerum manu dextra, sinistra globum cum cruce superposita gestans, addita perigraphæ *Theodoricus Dei gracia rex Franc.*, quod temporibus Carolo Calvo anterioribus non convenit. De reliquis silemus; videsis D. Grandidier, in dissertatione sua de hoc diplomate, Hist. Eccl. Argent. t. I, page 94 et seq. Non negamus plura in hoc instrumento agnosci veritati consona, ut scribit Mabill. Ann. t. II, pag. 74, sed quæ nullam ab ipso auctoritatem obtinere queant. Lectionem D. Grandidier secuti sumus; varias spurii diplomatis lectiones exscribere operæ pretium non erat. [Quo modo uterentur ad monumentorum deperditorum instauraciones, vide quæ disserui in Bibliotheca scholæ diplomaticæ, t. I, pag. 217.]

† Hic incipit documentum apud Coccium.

* Hic est finis in Coccio, unde evadit, virum doctum in animo habuisse tantummodo exscribendum quæ sibi videbantur Childeberto pertinere. Ita Cointius, Annal. t. II, pag. 316.

successores, nullaque omnino cujuscunque sit po-
tentia persona, ipsum abbatem neque monachum,
vel certe homines suos, injuriari neque condemnare,
nec ei infra vel extra monasterium rem irrationabilem
facere penitus, neque de rebus ad se pertinentibus
quippiam auferre presumat; sed liceat ei suisque,
sub emunitatis titulo et nostro mundiburdio vel de-
fensione, cum omnibus rebus suis et monasterii sui,
secundum normam patrum domni Benedicti et domni
Columbani, quietos residere atque securos, quo po-
tius ipsam congregationem sanctam melius delectet
pro stabilitate regni nostri misericordiam Domini die
noctue crebris exorare.

Data Metis, in cenobio sancti Arnulphi, ejusdem
loci episcopi, quod est constitutum in suburbio, sub
die calendarum Maii, anno Dominicæ Incarnationis
DCCCXXXIII, indictione tertia, anno vero regni Theo-
dorici quinto. — Ego Grimvoldus cancellarius reco-
gnovi.

XLIII.

*Diploma Theodorici IV, regis Francorum, quo
monasterium Honaugiense Tubano committitur* ^a
(ann. 725.)

Theodericus, rex Francorum, vir illuster, Luit-
frido duci, Eberhardo domestico, domino patri pa-
trum (desunt hæc duo verba ap. Gr.), ac venerabili
in Christo domno Benedicto abbati. Quia convenit
nobis pro voluntate nostra, vel antistitis nostri, seu
ducum, comitum, domesticorum, vel pagisorum, vel
mei ipsius, ut in locum nostrum aliquem eligere de-
beamus ad onus abbatis; ideo, venerabilis frater Tu-

^a Nulla in hoc diplomate fit mentio monasterii
Honangiense: sed ex pluribus aliis instrumentis ad
Honangiense monasterium spectantibus, supra editis
vel infra edendis, patet Benedictum et Tubanum, de
quibus hic agitur, huic monasterio præfuisse; Tu-
banum scilicet, cum Benedictus gravis annis vel alia
de causa hunc sibi in socium adjungi petiisset. Di-
ploma hoc non satis inspexerant qui arbitrati sunt
ibi abbatem Honangiensem duplici nomine Benedicti
et Tubani appellari. Imo uterque manifeste distin-
guitur, cum Benedictus dicitur *pater patrum et abbas*,
Tubanus vero *frater*, cui hac charta monasterium
committitur, loco Benedicti. Edidit hoc instrumen-
tum Coccius, in Dagob. pag. 132: ex quo fonte hau-
stum non docet; neque enim, ut quibusdam, videli-
cet Mabillonio in *Annal. t. II, pag. 59*, et auctoribus
Nov. Gall. christ. t. V, col. 835, visum est, ait se
ex veteri ms. deprompsisse, unde plura alia exscri-
pserat. Mabillonius, ubi supra, etsi formulas insoli-
tas in hoc instrumento se deprehendisse fateatur,
illud tamen pro suspecto non omnino habuit; et ipsi
suffragator D. Grandidier, *Hist. Eccl. Argent. t. I,*
pag. 400, et prob. pag. 59, qui hoc instrumentum
recudit ex ms. sæculi XI. Omnia autem ibi conficta,
et falsum videntur prodere: 1° Ma'eprefigitur nomen
Theodorici regis quasi in diplomate regio, quod tamen
Luitfrido, Eberhardo et Benedicto directum foret.
Neque rex dixisset se *ad onus abbatis* sufficere
Tubanum in *locum suum*; 2° Mirum sane quod charta
concepta sub forma epistolæ ad Benedictum directæ,
ab ipso Benedicto subscripta fingatur; 3° Auctor
chartæ ait se onus abbatis Tubano committere in lo-
cum suum; unde arguitur ipsum Benedictum abbatem
chartæ auctorem esse; id autem cum toto instru-
menti contextu pugnat. Cum ergo tot vitis laboret

bane, commendamus sanctitati tuæ hanc venerabilem
regulam, quia sicut sol ab inchoatione diei totus
flagrat et migrat, ita egregiæ benevolentia tuæ in
toto mundo longe lateque præclare diffusa fulget
opinio. Ideoque, sicut supra diximus, hunc porro
locum et ipsam congregationem, ac sanctam regulam
et stabilitatem monachorum, ad sanctitatem tuam
trademus, a die præsentis, et exinde: qualiter evan-
gelium Matthæos tibi testatur ^b: Quia, qui bene
ministraverit sibi bonum opus accipiet; et qualiter
perspensare debes, quod pro unoquoque in die ju-
dicii rationem redditurus assistes, bone Pater, et
qualiter congregatione hac conservata centuplam
mercedem in die judicii tibi acquires. Christo igitur
propitio, tibi hanc regulam fideliter (Gr., firmiter)
commendamus. Signum Luitfridi ducis. Signum
Eberhardi domestici. Signum domini Benedicti ab-
batis, qui hanc chartam fieri rogavit. (Hic Gr. habet
multorum nominum intervalla.) Ego Haimo indignus
peccator presbyter hanc chartulam, rogante domno
Benedicto, scripsi et subscripsi ^c.

XLIV.

*Diploma Theodorici IV, regis Francorum, quo villam
Baudrinum venditam monasterio sancti Dionysii,
placito habito, asserit* ^d (ann. 726).

Theodericus, rex Francorum, vir illuster. Cum
nos in Dei nomine Pontegurre in palatio nostro, uua
cum nostris fidelibus, ad universorum causas audi-
endas vel recta judicia terminanda resederemus,
C ibique venientis agentis basilici peculiaris patroni
nostri, domni Dionysii martyris, ubi ipse preciosus

instrumentum hoc, sinceris instrumentis illud an-
numerare fas esse non credimus. Lectionem Coccii
sequimur, discrepantias quas exhibet editio domini
Grandidier inter uncas adscribimus.

^b An ex ignorantia, an ex oscitantia, verba hæc quasi
ex Evangelio Matthæi desumpta proferuntur, quæ ex
epistola prima Pauli ad Timotheum, cap. III, v. 13?

^c Desunt notæ chronologicæ, verum sub anno 725
commode collocari potest hoc instrumentum: Bene-
dictus enim adhuc solus regebat monasterium Ho-
nangiense anno 725, ut diximus (*in nota præ-
ced.*); anno autem 726 jam huic monasterio Tu-
banum constat præfectum fuisse in locum Benedicti, qui
tamen abbatis titulum et dignitatem retinuit; unde,
cum de abbate hujus monasterii mentio sit in quibus-
dam chartis, adducitur abbatis utriusque nomen,
D *Benedictus sive Tubanus*.

^d Vulgaverat Dubletus, *Antiquit. eccles. S. Dion.,*
pag. 686; recuderunt Cointius, *Ann. t. III, pag. 802*,
et Coll. script. rer. Franc. t. IV, pag. 704. Dubletus,
Cointius, loc. cit., et Labbeus, in suis *Miscell. t. II,*
pag. 432, instrumentum hoc Theodorico III tribuunt:
perperam; id enim Theodorico IV tribuendum evincit
Mabillonius, de *Re dipl. p. 628*, et *Annal. t. II, p. 75*,
cum emissum fuerit sub Godobaldo abbate, qui a
anno 723 ad annum 748 monasterio S. Dionysii præ-
fuit, ut testatur Codex membranaceus ab annis plu-
quam octingentis exaratus [cod. Rhemens. *Eccles. De
miraculis S. Dionysii* inscriptus]. Mabillonio suffragatur
Felibianus, *Histor. abb. S. Dion. pag. 58*, imò et
Germonius, acer Mabillonii impugnator, de *vet. reg.
Franc. dipl. t. I, pag. 126*. Mabillonius quidem, ubi
supra, pag. 246, hoc diploma Theodorico III primum
assignaverat, sed errorem fassus est et emendavit, de
Re diplom. pag. 628. Ad fidem Dubleti edimus.

domnus in corpore requiescit, et venerabilis vir Godobaldus abba præesse videtur, adversus in'ustri viro Ermenteo sugzorebant, dum dicerint eo quod villa sua nuncopante Baudrino, super fluvium Hyssera sitam in pago Cameliacense, quam de parte genitore suo Nordeberto, et germano suo Gunthechario, ambobus quondam ad ipso legitimi obvinit, venerabili viro Godobaldo abbati ad parte basilici domni Dionysii pro vindicionis titulum delegasit vel firmasit, qui et ipsa vindicatione in præsentē ad relegenda relecta, ipsasque dum ipsi Ermenteus in præsentē aderat; interrogatum ei fuit a procerebus nostris se ipsa villa Baudrinus ipsius Godobaldo abbati ad parte domni Dionysii vindedisit, aut se pretium exinde accepit, aut se auctor ei exinde aderat; sed ipsi Ermenteus in præsentē taliter fuit professus, quod ipsa villa in suprascripto loco Baudrino in jamdicto pago Cameliacense, ipsius Godobaldo abbati ad parte basilici sui domni Dionysii vindedisit, et juxta sui apriificatione precio exinde recepit, et ipsa vindicione fieri et firmare rogasit, et auctor exinde aderat, et inantea adesse vellebat. Proinde nos taliter una cum nostris procerebus constetit decrevisse, ut dum inluster vir Cumrodobaldus, comes palati nostri, testemeniavit quod taliter ac causa acta vel inquisita fuisit denoscetur, jobimus ut memorati agentis ad parte ipsius venerabili viro Godobaldo abbati vel basilici sui domni Dionysii jamdicta villa Baudrinus in superescripto pago Cameliacense, una cum terris, donebus, superpositis ædificiis, acolabus, mancepiis, viniis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decorsebus, movlebus et immovilebus, peculibus, præsideis, farinariis, gregis cum patioribus utriusque generis sexus, una cum omne adjecenciis vel appendiciis ad se pertinentis vel aspicientis, ad integrum omnia et ex omnebus, inspecta eorum strumenta, omne tempore habeant evindegata adque elediata. Et, se necessitas ipsius Godobaldo abbati vel basilici sui domni Dionysii aut successoribus suis inantea fuerit, memoratus Ermenteus vel heredis sui eos in auctorioie contra quemlebet studeant defensasare. Gairebaldus ad vice Eonardo recognovit.

Judicatum quod licit minsis Marcius dies iij, annam vj regni nostri, Pontegune in palatio nostro.

XLV.

Diploma Theodorici IV, regis Francorum, quo dona monasterio Morbacensi collata aut conferenda, et concessa privilegia confirmat (ann. 727).

Theodericus, rex Francorum, viris apostolicis Patribus episcopis, necnon inlustribus viris, patricis,

* Exstat nævis plenum, apud Mabillonium, Ann. t. II, append. pag. 700; Lünig, Spicil. eccles. t. IV, pag. 175, et t. V, pag. 951, et in Actis SS. Bollandianis, t. I Octob., pag. 454; minus inaccurate apud La Guelle, Hist. Alsat. prob. pag. 13, et in Collectione scriptorum rerum Francicarum, tom. IV, pag. 706. Schœpflin, Hist. Alsat. diplom. t. I, pag. 7, edidit ad fidem autographi et autographum ipsum æri incisum publici juris fecit. Juxta lectionem Schœpflini recudimus. Perminus, alias Pirminius, e monasterio suo in Augia pulsus, in Alsatiam

A comitibus, vel omnibus agenibus, tam presentibus quam futuris. Si petitionibus sacerdotum quod ad proprietatem ecclesiarum pertinet, devota mente prestamus, retributorem omnium honorum Dominum Jhesum Christum ex hoc nos habere confidimus. Igitur dum et venerabilis vir Perminus, gratia Dei episcopus^b, nostris temporibus cum monachis suis, Deo inspirante, pro Evangelio Christi peregrinatione suscepta, monasterio virorum in heremi vasta, quæ Vosagus appellatur, in pago Alsacense, in loco qui vocatur Vivarius-peregrinorum, qui antea appellatus est Muorbach, in alodo fidele nostro Eborhardo comite, cum ipsius adjutorio, Deo donante, conatus est constituere, vel cœnubio sancto ibidem instituere in honore Dei et genetricis Domini nostri Jesu-Christi, semper Virginis Mariæ, seu sancti Michaelis archangeli, vel sancti Petri et Pauli beatis apostolis, et sancti Leudegaris martiris cum sociis eorum, ubi ipsi famuli Dei sub sancta regala solitariam vitam fruuntur: petit ipse vir Dei Perminus episcopus serenitati nostre, cum ipso jam nominato fidele nostro Ebrocharo comite, talem ob hoc nostrum emanare preceptum de omni corpore possessionis ipsius monasterii, quicquid at præsens tenere vel donare videtur, aut quod inantea a quocumque, Deo inspirante, ibidem recte fuerit conlatum vel delegatum, per nostrum preceptum deberemus in Dei nomen plenius confirmare. Quod nos pro mercede nostra in omnibus fecisse cognoscite: et ad prædictis famulis Dei talem enisimus decretum, ut nullis episcoporum, nec presentis, nec qui fuerint successores, nec eorum ordinatores, aut quibuscumque judiciaria potestas pro quacumque ingenio possint quocumque ordine de loco ipso aliquid auferre aut abstrahere; ut facilius liceat ipsa familia Christi, que ibidem in Dei nomine aduare desiderant, eorum rectam delegationem quiete per tempora possidere, et sancta regala conservantes proprio privilegio, que nobis pre manibus ostenderunt, Deo iubente, sub tranquillitate possint permanere: quia nihil de canonica auctoritate convellitur, quicquid at talem familiam Christi ad laudem Dei die nocteque canendam conceditur. Idcirco pro cœlesti intuitu talem nobis beneficium prestetisse cognoscite, ut maneat D quicquid antefati viri Dei ad ipso monasterio conquestiverint vel laboraverint, et quod jam dictus fidelis noster Ebrehardus per sua strumenta ibidem affirmavit, vel a cæteris conlata fuit aut fuerit, sub nostra emunitate ejus temporibus absque ullius inquietudine, Deo auxiliante, cuncta eis proficiant in au-

venit, teste Hermanni Contracti Chron. ad annum 727 [apud D. Bouquet, t. III, pag. 330], ubi monasterium Morbacense condidit, impensas suppeditante Eborhardo comite, circa annum 727, quo ipso anno in novi monasterii gratiam Theodericus emisit diploma quod exhibemus.

^b Chorepiscopus Perminum vocat Hermannus Contractus, in Chronico; hic vero episcopus absolutus dicitur. An episcopus regionalis? Divinare Mabillonius non audet, Annal. t. II, pag. 73. [Chorepiscopi nomen non legitur in Hermanno, ubi supra.]

gineutis. Additur tamen, etsi abbas congregationis ipsius episcopis fuerit postulatus, ut ei presbiteros vel diacones pro missis celebrandum debeat ordinare, absque commodi acceptione instituat; et si rogatus conditam ecclesiam, crisma, tabulas, gradus ecclesie, absque commodi acceptione faciat: quod si ipse renuerit, altero quemlibet pontificem, qui gratis hæc tribuat, licentia habeat supplicare, et ille hoc facere; et nullo unquam tempore parrochiæ ipsius pontificis, in cujus diocese situm est hoc monasterium, potestatem nullam habeat inquietandi, non ipse, non archidiaconus, non Ecclesie iudices, nec census mittere, neque pastum, neque honorem in rebus monasterii requirere non audeant. Et si abba ipsius congregationis de hac luce vocatus fuerit, nullus ibidem de alio monasterio, nec de civitate, nec pro parentela, nec ab episcopo ordinatus, neque per potestatem, neque per præmium, aut quolibet ingenio, cuicumque iudici nullus præsumat in ibidem abbatem ordinare; nec quandocumque necessitas evenierit, abbatem instituire, nisi quem ipsa congregatio et melior pars elegerit, secundum quod regula et privilegium ipsorum continet, ipsi sibi dignum constituent pastorem. Et illud nobis placuit pro integramente vel stabilitate regni nostri innectere, ut ipse monasterius sub defensione et tuitione Dei et nostra stirpe regia per succedentia tempora valeat consistere incon vulsum, et nulla publica iudiciaria potestas, nec presente, nec futuro tempore, in curiis vel territoriis ubique ipsius monasterii, ad causas audiendum, vel freda undique exigendum, non præsumat ingredi, nec fidei iussos tollere, et quicquid tam de ingenuis quam de servientibus super territoriis ipsius monasterii omni commanentibus, fisco de freda aut harebannus, unde poterat sperare ad luminaribus vel stipendiis superscriptis famulis Dei et nostra indulgentia ad integrum mancipentur effectui, et nobis regnantibus, aut postmodum tempora succedentium regum, quod nos pro Dei amore et timore indulsimus, quemquam hoc non præsumat convellere; set omne quiete et integra emunitate hoc quod decrevimus in violabilis auxiliante Deo per-

A severet. Et, ut hæc præceptio erga ipso monasterio firmiter habeatur, manus nostræ subscriptionibus subter decrevimus roborari.

Theodericus, rex Francorum. Data quæ fecit mense Julio die xij, anno vij regni nostri; Gundulli-villa^a, in Dei nomine, feliciter. Amen. Gerbaldus obtulit.

XLVI.

Diploma Theoderici IV, regis Francorum, quo dona ecclesie sancti Vincentii Parisiensis a Galterio et Godu conjuge ejus collata confirmat^b (ann. 750).

Theodericus, Dei gratia, rex Francorum. Si petitionibus servorum vel ancillarum Dei, in hoc quod ad loca sanctorum ac Deum timentium hominum adinet assensum præbuerimus, hoc ad mercedem futuram, et stabilitatem et tuitionem regni nostri, in Dei nomine prodesse confidimus, ut propter hoc inantea semper in melius delectentur erga culmen regale fidem servare, et pro stabilitate regni nostri Dominum cotidie deprecare. Ideoque notificamus cunctis nostris fidelibus quod quidam nostrorum procerum, nomine Galterius, ejusque conjux nomine Goda, adierunt nostram clementiam, suggerentes quatinus donum quod ex suis rebus in pago Bituricensi positus faciebant a l ecclesiam Sanctæ Crucis Sanctique Vincentii in suburbio Parisiaco sitam, uli precio:us confessor domnus Germanus in corpore requiescit, nostra auctoritate firmaremus. Sunt autem hæc loca denominata, Fraxinum cum ecclesiis, Caldunum cum ecclesia domni monialis confessoris super Chrosam fluvium, Gragilidum cum ecclesia domni Germani, Argentonem cum ecclesia, vel quicquid ultra Ligerim possidere videbantur, una cum domibus, ædificiis, accolis, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, decimis, greges cum pastorbibus, servis et ancillis, aquis aquarumque decursibus, et insuper omnia ad integrum quicquid ad supradictas pertinent possessiones. Ita videlicet ut post obitum Galterii, si Goda ejus conjux superstes esset in corpore, Deo sacrata foret, et in ecclesia domni monialis, cum puellis Deo sacratis quampluribus sibi associatis, Deo serviret; ipsumque locum una cum

^a Gundulli villam regis villis annumerat Schœpflinus, ubi supra in not., recte quidem; sed ipsam omnissam queritur a D. Germain in opusculo de villis regis, in quo miramur Schœpflinum cæcutiisse; de hac enim fuse disserit domnus Germain in hoc ipso opusculo, apud Mabill., de Re dipl. pag. 285 et seq., ubi ait nullam hujus regie villæ mentionem haberi antiquiore quam in diplomate de quo agimus.

^b Exstat apud Bulliardum, Hist. abb. S. German. a Pratis, prob. pag. 8, qui illud deprompsit ex chartulario ejusdem monasterii. Mabillonius, Annal. t. I, pag. 542, hoc diploma tribuit Theodorico III, et circa annum 678 datum censet, quia tunc S. Vincentii Parisiensis [sanctæque Crucis, posterioribus temporibus et usque ad nostra, Sancti Germani a Pratis] monasterio præerat Antharius, qui, ut asserit pag. 614, non ultra annum 697 vitam produxit. Sed recte notat Bulliardus, ubi supra, pag. 17, de altero Anthario agi in diplomate quod expendimus, quem sub Theodorico IV, eidem monasterio præfuisse credendum est. Antharium huic alterum Sigefrido Sancti Ger-

mani abbati suffectum esse arbitrantur auctores Novæ Gallie christianæ, t. VII, col. 422, et ab anno 730 ad annum 735 hanc abbatiam rexisse. Certe diploma quod exhibemus emissum est a rege cujus pater dicitur Dagobertus, atavus Childebertus; quod Theodorico III non convenit, qui patrem Chlotoveum habuit, nec ullum inter majores nomine Childebertum. Theoderici vero IV genitor fuit Dagobertus, et avus Childebertus, qui atavus pro avo, lapsa facili amantensis, vocari potuit; imo nec quemquam movebit quod vox atavus, his temporibus, pro quolibet e majoribus usurpata fuerit. [Dubitandi ansam præripuissent notæ chronologicæ diplomatæ, si quedam existitissent in chartulario unde illud Bulliardus expressit.] Deficientibus notis chronologicis, hoc instrumentum sub anno 730 cum Bulliardo collocamus. [Hoc diplomate rex ecclesie S. Vincentii et S. Crucis confirmat plurima loca eidem a Galterio, uno e proceribus, et uxore ejus Goda, sub quibusdam conditionibus impertita: quod circa has condiciones venerit, memoria nulla est.]

upradictis possessionibus, ad ecclesiam sanctæ Crucis sanctique Vincentii levitæ et martyris, ubi preciosus confessor Germanus in corpore requiescit, in suburbio Parisiæ urbis, sicuti vir suus Galterius et ipsa Goda, pari et communi assensu, nostra firmante auctoritate, decreverant, sub dominatione et providentia Autharii ecclesiæ sanctæ Crucis prædictorumque sanctorum abbate, legaverunt; ea scilicet ratione, ut prædictus abbas, post depositionem prædictæ Godæ, abbatissam ibidem debeat, aut post obitum ejus abbas qui sibi successerit, vel rectores qui sibi per futura secula successerint, in sæpe dicta sanctæ Crucis sanctorumque dictorum ecclesia eligere et constituere provideant. Quam testamenti paginam, Dei ac prædictorum sanctorum amore, seu remedio nostri ac conjugis seu filiorum nostrorum vel genitoris Dagoberti secundi vel avi nostri Childoberti, Francorum regum, salute ac requie, manu et auctoritate signaculi nostri firmavimus. Quin etiam, juxta precem fidelis nostri Galterii ac uxoris ejus Godæ hoc etiam addidimus, quod si, quod absit vel quod minime credidimus fieri, hanc testamenti paginam reclamare vel violare conatus fuerit, vel a dominatione ecclesiæ Sanctæ Crucis Sanctique Vincentii levitæ et martyris nec non domni beatissimi Germani vel rectorum, sive monachorum ejusdem ecclesiæ, ubi raliendo auferre conatus fuerit, in primis iram Dei incurrat, et cum Juda traditore, simulque Dathan et Abiron, sine fine penas infernales subeat, immo etiam trecentas auri libras fisco nostro persolvere cogatur et quod repetit minime assequatur.

XLVII.

Diploma Chilperici (Childerici III), quo, ad petitionem Gauzioleni, Cenomanensis episcopi, confirmat immunitatem villæ Arduno concessas (ann. 745).

Chilpericus, rex Francorum, vir illustris. Si facta parentum nostrorum conservamus, nostra perenniter stabilita esse confidimus. Ideoque apostolicus vir pater noster in Christo Gauziolenus, Cenomannicæ urbis episcopus, nobis suggestit eo quod sobrinus noster Dagobertus, quondam rex, per suam præceptionem taliter domno Berario quondam episcopo et Achilberto episcopo nec non et domno Herlemundo episcopo concessisset, ut quidquid de villa ipsius ecclesiæ, nuncupante Arduno, in pago Pictavo, ad

^a Non aliunde hoc instrumentum novimus, nisi ex Actis Cenomanensium episcoporum, in Mabillon. Analect. pag. 287. Huic perperam præfixum est nomen Chilperici pro Childerici nomine, ut recte monet Mabillonius, Annal. t. II, pag. 122, neque enim, temporibus Chilperici regis, Cenomanensi ecclesie præfuit Gauziolenus, qui successit Herlemundo, cuius chartam edidimus, pag. 330, datam anno 721. Errorem censeremus amanuensis oscitantie tribuendum, si pro legitima haberi posset charta hæc; sed alia indicia suppositivum fetum produnt, unde conicere licet falsarium ex invidia errasse, dum spuriam chartam fabricaret, ad fidem conciliandam chartæ alteri quam alio loco exhibuimus et spuriam monstravimus. Hæc autem chartæ inter se minime concordant: charta enim de qua nunc agi-

mus sperabatur, hoc nullus iudex neque quislibet exactare deberet, nec in ipsa villa mansiones facere, nec freda exactare, nec causas audire, nec ul'as paratas, nec ullum lucrum terrenum requireret, nec exactare præsumperit, nisi hoc in luminaribus ipsius ecclesiæ Cenomannicæ, quæ est in honore sancti Gervasii et Protasii martyris patronis nostri constructa, deberet esse concessum; et postea Herlemundo episcopo, qui post Achilbertom episcopo, ibidem fuit, similiter concessisset, unde et ipsas præceptiones ipse pontifex se præ manibus habere affirmat, et de eodem tempore usque nunc ipsum beneficium asserit esse conservatum, sed pro integra firmitate petiit celsitudini nostræ ut hoc denuo per nostram auctoritatem ipsi Gauzioleno episcopo, vel ad ipsam ecclesiam sancti Gervasii et Protasii martyris confirmare deberemus: cui nos non denegasse, sed in omnibus ita præstitisse et confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut, sicut constat ipse sobrinus noster Dagobertus, quondam rex, vel alii parentes nostri antecessores reges, integras emunitates de ipsa villa Arduno ad ipsam ecclesiam fecerunt, ita, et inantea nos per nostram auctoritatem concedimus, et confirmamus, ut nullo unquam tempore ullus iudex in ipsa villa præsumat aut causas audire, aut ulla parata, aut freda, aut quatenuncumque censum, aut lucrum terrenum quod ad fiscum nostrum potuerit sperare, ullo unquam tempore præsumat requirere nec exactare, nisi, inspectis ipsis præceptionibus antiquorum parentum nostrorum vel sobrini nostri Dagoberti regis, in luminaribus suprascriptæ basilicæ Sancti Gervasii et Protasii martyris perpetualiter debeat esse concessum atque indultum. Et, ut hæc auctoritas firmior habeatur vel per tempora conservetur, manus nostræ subscriptionibus subteream decrevimus roborare. Chilpericus rex sub. Data quod fecit mensis Martius dies ij, anno primo regni nostri, Compendio feliciter.

XLVIII.

Diploma Childerici III, regis Francorum, quo immunitates confirmat a Theodorico rege concessas monasterio Sithiensi (ann. 745).

Hildericus, rex Francorum, viris illustribus Grævionibus, atque omnibus agentibus, vel junioribus eorum tam presentibus quam futuris, in quicumque

mus immunitates confirmat quas ait concessas fuisse Berario, Achilberto et Herlemundo, Cenomanensibus episcopis, a Dagoberto rege; charta vero altera immunitates easdem, jam pridem Berario et Achilberto indultas a Childerico, asserit. Chronologica notam sic interpretamur. Concilium Suessionense coactum fuisse constat v nonas Martius, anno 744, id est Martii die tertia, jam currente anno secundo regni Childerici. Ergo anno primo regni Childerici dies 2 mensis Martii videtur adscribenda anno Christi 745. Vide Longuer. Annal. in t. III Collect. scriptur. Franc., pag. 704.

^b Ex chartulario Folquini eruit Mabillonius, De re dipl. pag. 610; recudit ex Mabillonio Miræus, Opera diplom. t. II, pag. 929. Duo præcipue in hoc diplomate notatu digna: 1 Childericus Theodoricum

actionibus monasterium Sithiu habere videtur. Quem divina pietas sublimat ad regnum, concedet facta conservare parentum, præcipue quæ comitiis ecclesiarum aut locis sanctorum regali clementia pro æterna retributione probatur esse indultum, oportet conservare in ævum. Igitur cognoscat magnitudo seu et utilitas vestra, quod venerabilis vir Waimarus, abbas de monasterio Sithiu, clementiæ regni nostri detulit in notitiam quod parens noster Theodericus, quondam rex, per suam præceptionem sua manu firmatam, antecessori suo Erkembodo abbati, vel ad prædictum monasterium suum Sithiu, tale beneficium concessisset, ut quod infra fiscum nostrum, ubi et ubi, in quibuscumque pagis aut territoriis comparatum habebat, aut inantea ad comparandum invenire poterat, vel quod boni homines Decem timentes, pro animabus eorum ad suprascriptum monasterium dederunt aut inantea dederint, hoc habuisset concessum; et quod de fisco nostro comparatum habebat aut inantea comparasset præter illam terram unde opera carraria exeunt, hoc habuisset concessum, et nulla judiciaria potestas nullos redditus terræ nec nullas funciones publicas eidem ob hoc exigere aut exactare nec requirere non deberet: unde et ipsam præceptionem ipsius jamdicti parentis nostri Theoderici quondam regis se præ manibus ex hoc habere adfirmat, et nobis in præsentem eam ostendit ad relegendum, et ipsa beneficia concessa de eo tempore usque nunc asserit esse conservata; sed pro firmitatis studium petiit celsitudinem nostram ut hoc circa ipsum locum sanctum per nostris decernemus confirmare oraculis, quod nos propter nomen Domini et reverentia ipsius sancti loci ita præstitisse et in omnibus confirmasse cognoscite.

vocat parentem suum; quo vocabulo alii *patrem*, alii *cognatum* intelligunt. Hanc postremam interpretationem tuetur Mabillonius, de Re dipl. ubi supra, et Annal. t. II, pag. 121, sed infirmioribus argumentis: scilicet, auctoritate trim chartarum in gratiam episcoporum Cenomanensium emissarum, in quibus Childericus Dagobertum sobrinum suum vocat, quem potius avum appellasset, si patrem agnovisset Theodericum qui Dagoberti filius fuit. Verum nullius huius sunt chartæ quibus Mabillonius nititur, quarum unam spuriam alibi monstravimus, et alias suis locis exhibebimus, non melioris notæ. Ergo harum testimonio minime evertitur sententia Malbranci, De Morinis, lib. IV, cap. LXIII; Cointii, Annal. t. V, pag. 108, et aliorum plurimum, qui, ex diplomate de quo agimus, colligunt Theoderici IV filium fuisse Childericum III. Id vero majorem dubitationem parit, quod notat Mabillonius, de Re diplom. pag. 610, not., Childericus ætate, patrem *genitoris* vocabulo, consanguineos *parentum* nomine designatos fuisse. Quin et in hoc ipso Childerici diplomate, vox *parentum* lato sensu sumpta legitur, pro antecessoribus quibuscumque; 2° Diploma Childerici datum dicitur in *Crisiaco palatio*. Hinc acute arguit Cointius, Ann. t. V, p. 108, Childericum in regibus degisse, nec apud Mamaccas villam delituisse, et posteri finxerunt. Nulla hujus diplomatis mentio est apud Iperium in Chronico sancti Bertini, ut videre est in Thesaur. anecd. Marten. t. III, pag. 482. Diploma Theoderici IV a Childerico confirmatum loco suo elidimus, pag. 330. Restat ut notas chro-

Præcipientes enim præcipitavimus ut, quicquid constat suprascriptum parentem nostrum Theodericum, quondam regem, de ipso beneficio, sicut superius est comprehensum, præfato Erkembodo abbati vel suprascripto loco sancto, pro aumento mercedis suæ concessit, et de eo tempore usque nunc recto tramite fuit conservatum: ita et inantea inspectis ipsis præceptionibus prædicti principis, sicut per easdem declaratur, ita et inantea per nostrum præceptum plenus in Dei nomine sit confirmatum, sub eo ordine circa ipsum Waimarum abbatem, vel ad ipsum monasterium suum Sithiu, omni tempore ipsa beneficia concessa, in omnibus valeant esse confirmata, et nullam refragationem nec ullum impedimentum a iudicibus publicis exinde quoquam tempore habere non pertimescant, unde et ipsa congregatio pro stabilitate regni nostri vel salute patriæ, Domini misericordiam jugiter debeant exorare. Et, ut hæc auctoritas firmiter habeatur, vel per tempora in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptione eum subter decrevimus adfirmare.

Signum gloriosi regis Childerici.

Datum quando fecit Aprilis dies xxij, anno primo regni nostri, Crisiaco palatio, in Dei nomine, feliciter. Amen.

XLIX.

Diploma Childerici III, regis Francorum, quo immunitates Anisolensi monasterio a prædecessoribus suis concessas, ad preces Gauziolenti, episcopi Cenomanensis, confirmat, simul et censum annuum, quem abbas dicti monasterii soltebat episcopi Cenomanensibus (ann. 745.)

Childericus, rex Francorum, vir illuster. Si facta parentum nostrorum conservamus, nostra perenniter stabilia esse confidimus. Ideoque apostolicus vir,

notogicas diplomatæ Childerici expendamus paucis. Constat concilium Suessionense coactum fuisse anno regni ejus secundo, die v nonas Martii anni Chr. 744. Ergo mensis Aprilis, anno primo regni ejusdem, videtur incidisse in annum Christi 743; unde hoc diploma sub anno 743 recte collocant chronographi; vide Longuer. Annal. in Collect. script. rer. Franc. t. III, pag. 704. Cf. chartularium Sithiense, pag. 51, a claro viro Guérard editum ann. 1841.

Spuriorum instrumentorum spuria hæc confirmatio exstat inter Acta episcoporum Cenomanensium, apud Mabill. Annal. pag. 386, quam recuderunt Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 709. Diploma itidem spurium suo loco elidimus, quod a Dagoberto emissum fugitur, et aliud quo census ab abbate Anisolensi Cenomanensi episcopo solvendus asseritur. [Diploma Childerici III, de quo nunc agitur, has scilicet concessionem confirmat, mentione imprimis facta census annui, Ecclesiæ Cenomanensi, in signum subjectionis, solvendi.] Omnia hæc instrumenta supposititiis annumeranda docet solemne iudicium quo hæc, in lite prolata, de falso damnata sunt et aboleri jussa, nono sæculo, ut videre est in Baluzii Miscell. t. III, p. 128, art. 18, et apud Collect. script. rer. Franc. t. VII, pag. 297. De his non semel diximus. Chronologica notæ deficiunt in instrumento quod hic exhibemus. Eo ordine illud collocandum studuimus qui cum regno Childerici III et cum Gauziolenti Cenomanensis episcopi præsulatu convenire possent.

pater in Christo noster Gauziolenus, Cenomannicæ A urbis episcopus, nobis suggestit eo quod de monasteriolo suæ sedis ecclesiæ, quod vocatur Anisolæ, in quo dominus Karilefus corporaliter jacet, sobrinus noster Dagobertus, quondam rex, et antecessores sui, reges scilicet Francorum, ejus prædecessoribus domno Domnolo episcopo, et Hadoindo episcopo, et domno Berchario quondam episcopo, et Aigliberto episcopo nec non et domno Herlenundo episcopo præcepta fecissent, et emunitates sedis ecclesiæ suæ propriis manibus Deo confirmassent, qualiter a suo titulo et a sua ecclesia et civitate numquam alienatum aut subtractum etiam vel in futuro fieret, unde et ipsas præceptiones ipse pontifex se præ manibus habere affirmat, et de eodem tempore usque nunc, ipsum monasteriolum suæ cathedræ ecclesiæ asserit esse conservatum; sed pro integra firmitate petiit celebritatem nostram, ut hoc denuo per nostram auctoritatem ipsi viro domno Gauzioleno episcopo vel suæ civitatis ecclesiæ confirmare deberemus: cujus nos non denegasse, sed in omnibus præstitisse et confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut, sicut constat ipse sobrinus noster Dagobertus, quondam rex, vel alii parentes nostri antecessores reges, integra emunitate de ipso monasteriolo ad ecclesiam fecerunt, ita et inantea nos per nostram auctoritatem concedimus, et confirmamus, ut nullo umquam tempore nullus iudex in ipso monasteriolo et suis appendiciis non præsumat causas audire nec ulla parata, nec freda, nec qualemcumque censum, aut lucrum terrenum quod ad fiscum nostrum potuerit sperare, nullo umquam tempore non præsumat requirere nec exactare, nisi inspectas ipsas præceptiones antiquorum principum parentum nostrorum, vel consobrini nostri Dagoberti, quondam rege, in luminaribus suprascripta matra et civitate basilicæ perpetualiter debeat esse concessum atque indultum. Insuper postulavit memoratus Gausiolinus episcopus ut super precariam, quam fecit de monasteriolo Anisolæ cuidam abbati, nomine Didono^a, nostrum fecissemus præceptum, sicut antecessores et parentes nostri memorati reges, suis antecessoribus et abbatibus prædicti monasterioli fecerunt; unde et

^a Forte legendum *Ibboleno* pro *Didono*. Habemus enim, et alibi recudimus chartam precariam Ibboloni, abbatis Anisolensis, spuriam quidem, sed quæ simul cum diplomate Childerici inter Acta Cenomansium episcoporum inserta est, qua Ibbolonus abbas declarat se ab ecclesia Cenomanica sub censu annuo tenere Anisolense monasterium.

^b Vulgavit Martenius, *Ampliss. coll.* t. II, col. 17, ex archivo Stabulensi de promptum; recudit ad fidem Martenii Bertholetus, *Hist. Luxemb.* t. II, probat. pag. 36. Fœde depravatam emendare conati sunt Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 711, ope unius e forinulis Marculfi, lib. I, form. 2, quæ satis cum lectionibus Martenii convenit. Formula tamen addidit quædam quæ in instrumentum editum a Martenio intruserunt, quædam non exhibet quæ expunxerunt, ita ut formulam potius quam ipsum Childerici diploma edidisse videantur. Nos ipsissimas Martenii lectiones secuti sumus, etsi corruptas agnovimus; id enim ex instituto nostro

prædictorum regum præceptiones, et sanctorum suæ civitatis episcoporum precarias nobis ad relegendum ostendit, quæ omnia ante nos recitari fecimus: in quibus insertum invenimus, qualiter censum abbates prædicti monasterioli Anisolæ, pontificibus ejusdem civitatis persolverent et seniori ecclesiæ, de cera lib. vj, et ad opus fratrum canonicorum in prædicta ecclesia Deo militantibus in Cœna Domini plenum modium de ovis, et duas buticulas paratas, de optimo vino plenas; et ad opus episcoporum ejusdem civitatis, cambuttam unam optimam, et duos subtilares obtime paratos, et alia dona et opera multa: que omnia ad liquidum cognoscentes, hanc auctoritatis nostræ præceptionem, sicut deprecatus est, fieri jussimus, per quam præcipientes jubemus ut, dum advixerit prædictus pontifex, abbas per precariam et beneficium jamdudum Gauzioleni suorumque successorum, prædictum teneat monasteriolum; et memoratum censum, sicut in eorum precarias continetur, absque ulla dilatione per singulos annos persolvat, et ei obediens in omnibus semper existat; post ejus vero excessum, ipsum monasteriolum ad memoratam matrem ecclesiam et in jus et potestatem ejus et episcoporum sive rectorum, cum omni integritate et cum omni superposito immellioratum, absque ullius consignatione aut prohibitione revertatur, ut quicquid deinceps episcopi et rectores ejusdem sanctæ ecclesiæ canonice et rationaliter facere disposuerint, liberum in omnibus perfuantur arbitrium. Et, ut hæc auctoritas, tam præsentibus quam et futuris temporibus, Dei adjutorio, firma stabilitate debeat perdura e, subter eam signaculis propria manu decemimus roborare.

L.

Diploma Childerici III, regis Francorum, quo immunitates confirmat monasteriis Stabulensi et Malmundariensi concessas ^b (ann. 744).

Hildricus, rex Francorum, viro inclito Karlomanno majore-domus, rectori palatio nostro, qui nobis insolium regni instituit, viris apostolicis patribus nostris, nec non et imperatoribus^c viris, omnibus comitibus vel omnibus agentibus, tam præsentibus quam futuris. Oportet enim clementia principale

^d est, ut instrumenta cum mendis suis fideliter exscribamur. Deficit anni nota; annum autem 744 cum Bertholeto præfigimus, etsi fateamur nihil obstare quominus sub initiis regni Childerici emissum dicatur hoc diploma. Id certe cum Coittii, *Annal.* t. IV, pag. 109 et 166, opinione concordat, qui ægre concedit Anglinum monasteriis Stabulensi et Malmundariensi adhuc præfuisse cum Childericus ad regnum vocatus fuit; Anglino enim successerat Agilulphus, qui Colonienses infelas jam anno 746 adeptus fuerat. Num vero Anglinus idem censendus qui alias Agilulphus? Cum in depravatissimis instrumentis legatur nomen Anglini, nec aliunde Anglinus notus sit, id forte fas est conjicere. [Quamvis hæc sit Coittii conjectura, auctores Novæ Gall. christ. t. III, col. 941, Coittium a sententia sua dissiisse asserunt.] Sed de his iterum ubi in chartis aliis duabus de eodem Anglino agitur.

^c Rectius, ut in form. Marculfi, *instr. tribus*.

inter ceterorum petitiones sacerdotibus quibuslibet benignum accommodare auditum, et quæ pro timore Dei et pro timore nominis Christi postulatur, ponatur procul dubio ad effectum, ut fiat in mercedem eonjunctio, dum pro quiete servorum Dei congrua impertitur petitio, qua fides propheta non dubitat ad Altissimi gratiam pervenire, quod secundum sacro eloquio præcipue a domesticis fidei devota mente impenditur, quia scriptum est: *Beati pauperes spiritus, quoniam ipsorum est regnum celorum.* Ergo dum et Anglinus abba, qui etiam monasteria Stabulaus et Malmundario, quæ ponuntur in foresta nostro Arduenna, vel super fisco nos ro videntur esse constructa, et nostropromisso jussus est regere, vel ipsorum monachorum, ubi basilicas in honore domnorum sanctorum Petri et Pauli et sancti Martini videntur esse constructas, vel turba plurima monachorum ad unitatem noscuntur, clementiæ nostræ pro quiete ipsorum servorum Dei perce; tionem vigoris nostri placuit propalare, sub quo tranquillitatis ordine, Domino protegente, ipsi monachi juxta religionis normam perpetim valeant residere, ut huic series planius declaretur, quia nihil de canonica institutione convelli; et quicquid a domesticis pro tranquillitate pacis conceditur: nec nobis aliquis detrahendum æstimet atque innova decernitur merito, dum ab antiquis, juxta pontificum institutionem, pro regale correctione monasteria sanctorum et Stabulaus et Malmundarium libertatis privilegio videntur consistere. Ergo si qua inibi illius abbati est delegatum, aut deinceps fuerit additum, juxta quod ab Angliano abbate vel ceteris domnis abbatibus ad præfata monasteria vel monachorum ibidem deservientes, juxta quod eorum continent privilegia, quæ nobis præfatus Anglinus abba protulit recensendum, sancitum esse cognovimus et scimus, nullus episcoporum, ut diximus, nec præsens, neque qui fuerit successoris ejus, seu archidiaconus, seu eorum ordinatorum, vel quilibet persona, post quoque ordine afferre de loco ipso, aut aliqua potestate sibi ipsa monasteria petere quod scriptum est adaptare, vel aliquid quasi pro commutationis titulo minorari, aut de monasteria blata abetollere, nec ad ipsa monasteria vel cellulis ejus, quod facilius est secun-

A dum delegationibus vitatam, vel hujus serie auctoritati ad ipsa monasteria absque illius inquietudine ibidem cuncta proficiant in augmentis. Addicientes ergo ut etiam in ipso privilegio de abbate ingressus ipsa loca congregatio post alius migravit, e senectus regulariter eligerint instituendo abbati potestatem habeant committendo, et licentiarum habeant terris fiscalis comparandi vel commutandi; adicientes ut nulli penitus judicum vel cujuslibet hominum licentia sit de rebus præfatis monasteria, absque voluntate ipsorum servorum Dei, iniquiter in aliquo defraudare, aut de monasterio pro suis usibus usurpare; nec, quod primitus est, et Dei iram incurrat et nostram offensam, vel fisco gravi damno sustineat. Illud nobis præcipue integram memoriam nostram placuit addendo, ut tam quod ex nostra largitate, quam deliberatione ipsius vel ceterorum aut cujuslibet, aut fuerit devoluta possessio, quoquo tempore nulla judiciaria potestas, aut succedente, ad causas audiendas, aut aliquid exactando ibidem non præsumat ingredi, sed omne immunitate hic ipsum monasteria qui in Dionante castro et in Hogio commorari videntur, nullo theloneo ad usus exactare penitus non præsumatis; et quidquid exinde fisco nostro forsitan de eorum hominibus, aut de ingenuos, aut de servientibus, quæ ad ipsos casus legitimo redibunt mitio, et earum agros commanire videntur, vel unde quid poterit sperare ex indulgentiam nostram in luminaribus ipsius sancti loci vel stipendia sanctorum Dei, tamen nobis in Dei nomine viventibus, tam pro tempore succedentibus, pro mercedis compendium debeant cuncta proficere, ut pro æterna salute vel felicitati patriæ seu regni constantiam, delectet ipsius monachis immensam Domini pietatem implorare. Quem præceptum decretus noster in omnibus suffraganti, et, ut firmior habeatur et perhenniter conservetur, subscripitione manus nostræ estuduimus peragere. Cadecissamanus recognovit. Signum Childerico domno glorioso rege.

Emunata de monasterio Estabula seu Malmundario, ut non debeat alter abbas esse, nisi quos ipsi monachi voluerint eligere, ut Dei voluntas fuerit. Data quod fecit mensis Julius.

* Pro *initio*, quod Martenium et Bertholetum sententi, scripserunt pristini editores, excepto D. Bouquet, qui habet *mitio*. Hanc ipsam vocem præferendam opinor; quippe legitur in chartis ann. 752 et 760 à Martenio editis, Amp'iss. coll. t. 1, col. 26 et 27, forinulisque xiii et xiv, lib. I Marculf. Quid vero sit *mitium* non omnino constat, cum hac voce Bignomia censuerit significari *missus*, egoque ipse primum in hanc ierim sententiam. Re tamen atten-

tias perpensa, suspicor, in chartis certe et in formulis laudatis, *mitium* intelligendum esse de placito immunitatis quo convenire debebant homines infra territorium immunitatis commanentes. Neque inepte fortasse originem vocis *mitium* duceret aliquis a verbo Saxonico *metan* (occurrere), unde *mot* et *gemot* (concilium), et, quod adhuc, apud Anglos, dicitur *meeting*.